Tuomiokirjatarinoita ja muistelmia

❖

Jäsenkyselyllä kartoitetaan toiveita

❖

Orpana uudistuu keväällä

Orpana ❖ Tampereen seudun sukututkimusseura ry:n julkaisu
nro 2/2003

Tampereen seudun
sukututkimusseura ry:n jäsenlehti

Orpana

nro 2/2003
vuodesta 1979 nro 58

Julkaisupäivä 01.09.2003
Toimitus ja taitto Johanna Kurela
Piirrokset Tiina Miettinen
Kansikuva Arja Kääriä

ISSN 0359-128X

Seuran osoite
Tampereen seudun sukututkimusseura ry
Kalkun viertotie 1 D 63
33330 Tampere

Seuran tilinumero
Nordea Tampere 114630-7209098

Seuran www-sivut
www.genealogia.fi/stutkyh/tsss/koti.htm

Seuraava Orpana ilmestyy 07.01.2004.
Aineiston oltava toimituksessa 15.10.2003.

Tampereen seudun sukututkimusseura ry v. 2003

Puheenjohtaja
Eino Koskinen
Rongankatu 4 D 95
33100 Tampere
puh. (03) 214 6731
sähköposti: einokos@saunalahti.fi

Varapuheenjohtaja, julkaisujen toimitus
Johanna Kurela
Sorsapuisto 1 A 10
33500 Tampere
puh. (03) 261 2292
sähköposti: johanna.kurela@koti.soon.fi

Ohjelma-asiat
Tiina Miettinen
Nahkatehtaankatu 7 B 41
33270 Tampere
puh. (03) 344 4599
sähköposti: tiinamarjut@koti.soon.fi

Retket
Erkki Sivi
Kaskitie 11 A 5
33540 Tampere
puh. (03) 255 2447
sähköposti: erkki.sivi@mbnet.fi

Tarkistakaa yhteystiedot aina uusimmasta lehdestä!
Kirjoittajat vastaavat itse artikkeleidensa sisällöstä.

Sihteeri; jäsenasiat, osoitteenmuutokset, ilmoittautumiset kursseille
Marjatta Rintala
Kalkun viertotie 1 D 63
33330 Tampere
puh. (03) 343 2004
sähköposti: mrintala@koti.soon.fi

Rahastonhoitaja
Nina Järvensivu
Myllyhaantie 34
33960 Pirkkala
puh. (03) 369 7501
sähköposti: ninaserafina@hotmail.com

Julkaisujen myynti ja tilaukset
Hilkka Järvinen
Mäntykatu 4 B 16
33200 Tampere
puh. (03) 214 6740
sähköposti: hilkka.jarvinen@pp.nic.fi

Kirjastonhoitaja
Hanna Turppa
Mustanlahdenkatu 20 C 163
33210 Tampere
puh. (03) 222 9881

Webmaster
Markku Ollila
sähköposti: ollilma@koti.soon.fi

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Arvoisa jäsenkunta

Saadessanne tämän lehden luettavaksenne on kesä jo edennyt pitkälle ja syksyn 2003 toimikausi lähenee vauhdilla. Toivon mukaan jäsenkunta on nauttinut kesästä ja saanut kerättyä voimia tulevaa talvea vastaan.

Kevään vuosikokouksessa tapahtui hallituksen kokoonpanossa joitakin muutoksia. Vesa Rinkinen jäi hallituksesta pois, ja hänen tilalleen valittiin seuran rahastonhoitaja Nina Järvensivu, joka edelleen jatkaa rahakirstun vartijana. Vesalle kiitos niistä palveluista, joita hän hallituksen jäsenenä teki seuran hyväksi. Ninalle toivotan kaikkea hyvää seuran hallituksen jäsenenä. Samoin kiitän seuran muita hallituksen jäseniä sekä toimihenkilöitä arvokkaasta työstänne.

Seuran toiminta jatkuu vakaana. Olemme ylittäneet maagisen 500 jäsenen rajan ja tähyämme luottavaisesti tulevaisuuteen.

Ensi keväänä Tampereella järjestettävä valtakunnallinen sukututkimuspäivä asettaa seuralle ja sen hallitukselle melkoisia työpaineita. Lisäksi seuran taloudenpidossa tulee noudattaa tarkkaa linjaa. Toivon mukaan tehtävä saadaan onnellisesti päätökseen. Valtakunnalliset sukututkimuspäivät järjestetään yhteistoiminnassa Suomen Sukututkimusseuran kanssa, joten emme näin ollen tule järjestämään ensi tammikuussa omaa sukututkimuspäiväämme.

Johanna Kurela toimii seuramme edustajana toimikunnassa, joka hahmottelee tilaisuuden ohjelmaa. Kesän ja syksyn aikana Tiina Miettinen ottaa hoitaakseen ainakin osan Johannan tehtävistä tämän jäädessä marraskuussa äitiyslomalle.

Seuran jäsenillat ovat edelleen sellaisia, että jäsenkunta on tuntenut ne kiinnostavaksi. Tilaisuuksiin on osallistunut keskimäärin 60 henkeä. Me hallituksessa olemme tietenkin tyytyväisiä tilanteeseen, koska se kuvaa sitä, että esitelmien aiheen valinta on ollut ollut onnistunut. Valitettavana takaiskuna pidimme sitä, että Mikkeliin suunniteltu retki jouduttiin perumaan, koska osallistujia ei saatu riittävästi.

Viime kevätkokouksessa tehtiin seuran sääntöihin muutos, joka myöntää samassa taloudessa asuvalle mahdollisuuden liittyä seuran jäseneksi ½:lla tavallisesta jäsenmaksusta. Hän ei tule kuitenkaan saamaan mitään kirjallista materiaalia, vaan ne menevät täysmääräisen jäsenmaksun maksaneen jäsenen nimiin. Tällä järjestelyllä toivomme mm. perheenjäsenten liittyvän seuran jäseneksi. Sääntömuutoksesta voitte lukea lisää tästä lehdestä.

Tämän lehden mukana jäsenistölle on postitettu kyselykaavake, johon toivomme mahdollisimman monen vastaavan. Kaavakkeessa kysytään osittain samoja asioita kuin kevään 1999 jäsenkyselyssä. Kyselyn tuloksia käytetään hyväksi seuran tulevaa toimintaa suunniteltaessa. Vastaamalla voit siis vaikuttaa seuran toimintaan.

Hyvät jäsenet! Hallituksen puolesta toivotan teille oikein hyvää ja menestyksekästä syksyä. Olette edelleen hyvin tervetulleita seuramme toimintaan. Ilman teitä ei seura toimisi.

Eino Koskinen

"Minä olen Davidin poika, joka voi antaa auringon paistaa yöllä"

Jumalanpilkkaoikeudenkäynti Suoniemen Sarkolassa vuonna 1662

Maaherran määräyksestä Suoniemellä pidettiin heinäkuussa 1662 erikoiskäräjät erään sarkolalaisen isännän, Heikki Laurinpoika Keson tähden. Hänen väitettiin pilkkapuheillaan häpäisseen Jumalan pyhän nimen. Paikalla Pakkalan nimismiehentalossa oli tuomarintehtävää hoitava lainlukija, vouti sekä lautamiehistö, johon ei kuulunut suoniemeläisiä.

Maaherran edustaja kertoi, että Heikki Keson väitetään Sarkolassa häpeällisesti puhuneen Kristuksesta ja neitsyt Mariasta, sekä sanoneen olevansa Davidin poika, joka voi antaa kuivaa ja sadetta sekä auringon paistaa yöllä, jos häntä huvittaa.

Todistajiksi tuotiin naapuritalojen isännät, nimittäin Pertteli Erkinpoika Mekkonen, Jaakko Sipinpoika Pauhu, Martti Jussinpoika Erkkilä, Heikki Martinpoika Talola ja Markus Klemetinpoika Nikkilä. Heikki Keso protestoi heidän todistustaan vastaan ja sanoi, että isännät ovat hänen henkilökohtaisia vihamiehiään, mikä on moneen otteeseen huomattu viime vuosien pelto- ja niittyriidoissa. Heikin mielestä heitä ei pitäisi päästää ollenkaan todistajanvalalle.

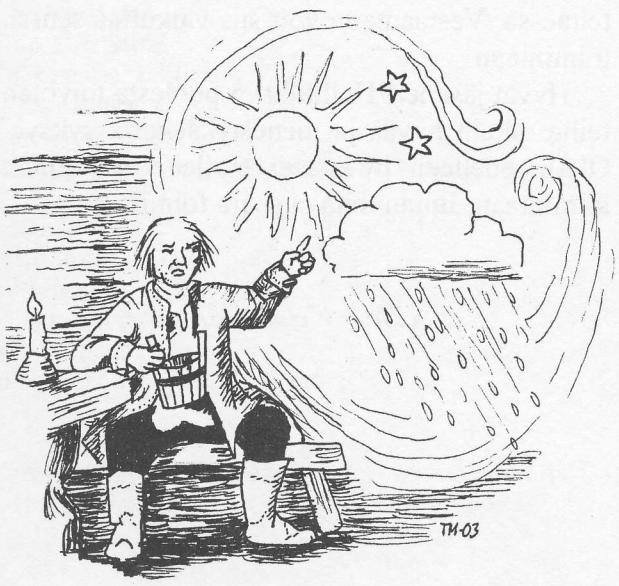

"Tiedätkös sinä hunsvontti, mikä minä oikein olen?"

Todistajia kuitenkin kuultiin, kutakin erikseen. Syytetyn puheita oli vaikea muistaa tarkalleen, ja todistajanlausunnoista tulikin keskenään vähän erilaisia. Ensimmäisenä kuultu Pertteli Mekkonen kertoi näin: Kaksi vuotta sitten Heikki Keso oli sanonut omassa pirtissään: "Tiedätkös sinä hunsvotti, mikä minä oikein olen?" Tähän Pertteli oli vastannut: "Sinähän olet Keson Lassen poika ja isäntä nyt tässä talossa." Mutta Heikki oli sanonutkin siihen: "Minä olen Davidin poika, iäisyydestä syntynyt."

Myöhemmin vuonna 1661 eräänä sunnuntaina Hoikkalan talossa Heikki oli kysynyt paikalla olleelta kirkkoherra Johan Mathiaelta, miksi hän niin usein mainitsi paholaisen saarnassaan, mihin kirkkoherra vastasi vain, että tekstissä sanotaan niin. Sitten puhe oli siirtynyt neitsyt Mariaan, jolloin Heikki oli sanonut: "Mitä hänestä, ei hän ole parempi kuin minun vaimoni, samanlainen huora on Mariakin." Kuulemassa olivat olleet Mekkosen ja Pauhun isännät. Heikki itse kielsi sanoneensa näin, vaan ainoastaan, että Mariakin oli vain ihminen.

Erkkilän isäntä Martti kertoi Heikin edellisvuoden joulunpyhinä Talolan pirtissä kysyneen, kuinka monta poikaa Martilla on. Martti oli vastannut: "Rakas Heikki, älä kysele minun poikieni perään", jolloin Heikki oli tokaissut: "Tiedätkös sinä, senkin hunsvotti, kenen poika minä olen? Minä olen Davidin poika, ikuisuuteen syntynyt". Paikalla oli ollut myös Pauhun isäntä sekä nimismies, joka kuitenkin kielsi kuulleensa mitään.

Martti Erkkilä oli lisäksi kuullut Heikin sanoneen useita kertoja, että hän voi antaa auringon paistaa yöllä. Muita häväistyspuheita Martti ei tiennyt, mutta Talolan isäntä muisti, että Heikki oli samassa yhteydessä väittänyt Kristuksen olevan huoranpentu ja neitsyt Marian huora. Tämän lisäksi hän oli katsonut ulos ikkunasta ja koettanut manata sadetta alkavaksi ja heti sen jälkeen loppuvaksi.

Markus Nikkilä kertoi olleensa viime keväänä Keson talossa Mekkosen isännän kanssa. Oli sadeilma, ja Heikki Keso oli noitunut: "Sada nyt, mutta lakkaa sitten heti minun käskyni mukaan." Nikkilän isäntä ei ollut kuitenkaan kuullut mitään solvauksia Kristuksesta ja neitsyt Mariastakin vain sen, ettei hän ole Heikin omaa vaimoa parempi. Nikkilä toi lisäksi esille tärkeän näkökohdan halutessaan erityisesti korostaa, että Heikki alkaa puhua juttujaan vain olutta ja paloviinaa maisteltuaan, ei koskaan selvinpäin.

Sitten tiedusteltiin kirkkoherra Johan Mathiaelta, mitä hän oli kuullut, ja kirkkoherra kertoi, että Heikki Keso oli eräänä kirkkopyhänä juovuksissa kysynyt häneltä: "Missäs Kristus oli silloin, kun hän ei ollut taivaassa eikä maan päällä?", johon kirkkoherra oli vastannut: "Sinä et nyt ole sellaisessa kunnossa, että sinulle voisi vastata, eikä sinulla ole ymmärrystä sitä käsittää."

Kirkkoherra muisti myös Keson puheet neitsyt Mariasta. Toisella kertaa Keso oli kysynyt kirkkoherralta: "Kuka antaa sateen ja kuivuuden?" Kirkkoherra oli vastannut, että Jumala sen tekee. Kirkkoherra ei ollut kuullut Keson väittävän, että pystyisi määräämään luonnonvoimia.

Vielä kysyttiin, eikö kukaan muu Heikki Keson naapureista, joita on yhteensä kaksitoista Sarkolan kylässä, ollut kuullut näitä puheita. Esiin astuivat Erkki Martinpoika Hoikkala, Markku Olavinpoika Luidi, Antti Tapaninpoika Pelttari, Pertteli Tuomaanpoika Mattila ja Jaakko Eskonpoika Tuomola, jotka kaikki yhdessä kielsivät valalla koskaan kuulleensa tämänkaltaisia häväistyssanoja Heikki Keson suusta, "vaikkakin hän kyllä muuten on ilkeä naapureitaan ja omaa talonväkeään kohtaan juovuksissa ollessaan". Naapurit kertoivat, että Heikillä on ollut näin huono viinapää viimeiset kolme vuotta, siitä lähtien kun hän oli ollut ankaran sairauden kourissa.

Nimismies Pietari Pakkalan todistus

Heikki Keso itse kielsi puhuneensa mitään edellämainittua. Mutta tärkein käänne oikeusistunnossa oli, kun arvovaltainen nimismies Pietari Mikonpoika Pakkala astui esiin ja kertoi, että Heikillä oli humalassa alituisena puheenpartenaan: *"Tiedetkös mikä minä olen, Nijn sano Christus Jumalan påika"* (kirjattu oikeuden pöytäkirjaan suomeksi). Tätä hänen vihamiehensä ovat sitten nimismiehen mukaan vääristelleet pahat mielessä.

Suurin osa lautamiehistäkin todisti viettäneensä aikaa Heikin kanssa kaupungissa, matkoilla ja muualla sekä juoneensa hänen kanssaan itsensä päihdyksiin, mutta etteivät ole koskaan kuulleet hänen syyllistyneen jumalanpilkkaan.

Oikeus päätti jättää jutun lautamiesten käsiin: heidän tuli valalla joko sitoa tai päästää Keso syytöksestä. Lautakunta oli yksimielisesti halukas hänet vapauttamaan. Niin vannottiin vala, ja lautamiehistön päätöksellä tuomittiin Heikki Laurinpoika Keso vapaaksi. Sitä vastoin jokaiselle hänen syyttäjälleen ja vihamiehelleen langetettiin ankara 40 markan sakko.

Lähde

Karkun ylimääräiset käräjät 10.7.1662, s. 647–648v, nn 62, (mf ES 2000), KA.

Ritva Puro

HisKi-tallennuksen tilannekatsaus

Kuuden Tampereen työvoimapiiristä palkatun tallentajan ensimmäinen puolivuotiskausi HisKi:n parissa on takana. Jokainen on kopioinut 20 tunnin viikkovauhtia mustien kirjojen tietoja tiedostoihin. Valmiiksi tulee tallentajalta 80–120 paperisivua kuukaudessa.

Työ on hidasta, koska on oltava tarkka ja on myös ymmärrettävä lukemansa, ennen kuin nimet ja muut tiedot menevät oikeisiin soluihin Exel-taulukossa. Sivumäärä ei kerro koko totuutta. Joillakin sivuilla tekstiä on vähän, joillakin paljon, hankala käsiala hidastaa lukemista, ja tekstit ovat eri aikakausilta. On huomattavasti työläämpää lukea 1600-luvun lopun tilitietoja kuin 1800-luvun puolivälin muuttaneiden luetteloa.

Kerran kuukaudessa olemme kokoontuneet palaveriin, jossa olemme töiden jakamisen ja palauttamisen lisäksi keskustelleet tallennustyön ongelmista. Vanhoissa luetteloissa olevat kylien ja talojen nimet, vanhat ammatit, henkilöiden länsisuomalaiset etu- ja patronyyminimet, erilaiset lyhenteet, taudinmääritykset ja kirkkoherran tekemät huomautukset ovat vähitellen tulleet tutuiksi. Käsialojen koukeroita on tutkittu monin silmin. Palavereiden välillä olen ollut tavoitettavissa puhelimitse.

Valmiista tallenteista olen tarkistanut, että tiedot ovat oikeissa sarakkeissa ja oikeilla riveillä. Tallentajat ovat myös merkinneet valmiiksi kohdat, joista he ovat olleet epävarmoja. Ongelmalliset yksityiskohdat on näin ollut helppo löytää. Lopuksi olen verrannut tallennetta ja alkuperäistä tekstiä runsain pistokokein, joskus rivi riviltä usean sivun mitan. Tietojen lopullisesta tarkistamisesta, normalisoinnista ja siirtämisestä nettiin huolehtii Suomen Sukututkimusseura.

Tallentajaryhmän saavutuksia toukokuun 2003 lopulla

Oman alueemme "valmiita tiedostoja" on seuraavassa luettelossa.

Kuolleet:

- Akaa 1688–1860
- Harju 1750–1841
- Hämeenkyrö 1639–1717 (tilit)
- Kangasala 1714–1722 (tilit), 1722–1854
- Kuhmalahti 1720–1766, 1799–1804 (tilit)
- Orivesi 1619–1695 (tilit), 1695–1732, 1845–1850
- Tampere 1785–1794 (tilit), 1795–1867
- Teisko 1700 (tilit), 1701–1850
- Tottijärvi 1769–1795 (tilit)
- Urjala 1718–1850

Muuttaneet:

- Harju 1825–1841
- Lempäälä 1749–1778, 1811–1847
- Tampere 1812–1837
- Ylöjärvi 1823–1843

Lisäksi on muualta Suomesta tallennettu mm. Limingan vihityt 1722–1863 ja Suonenjoen vihityt 1793–1850 sekä runsaasti eri seurakuntien hajanaisia tilitietoja.

Olemme saaneet tallenteiden vastaanottajilta positiivista palautetta työstämme. Kiitokset lämmittävät ja innostavat meitä edelleen yrittämään parhaamme.

Pekka Sillanpää

Kaarle XII:n kuolema

Muutamat esi-isäni ovat aikoinaan palvelleet Kaarle XII:n armeijassa. Kun kuninkaan kuolemaan liittyy hämäriä piirteitä, rupesin tutkimaan, mitä kirjallisuudessa asiasta kerrotaan.

Kaarle XII:n sukujuuret

Kaarle XII kuului pfalzilaiseen hallitsijasukuun Ruotsissa, ja suvun juuret ovat Saksassa. Hänen isänsä oli Kaarle XI, joka oli naimisissa Tanskan prinsessan Ulrika Eleonoran kanssa. Heillä oli seitsemän lasta, joista Kaarle XII oli toiseksi vanhin. Hän syntyi 17.6.1682 Tukholman linnassa. Lapsista neljä poikaa kuoli aivan nuorena.

Vanhin sisaruksista, Hedvig Sofia, kuoli 1708. Hän oli naimisissa Holstein-Gottorpin Fredrik IV:n kanssa. Heillä oli vuonna 1700 syntynyt poika Karl Fredrik. Nuorin Kaarlen sisarista oli Ulrika Eleonora (nuorempi), joka oli 1715 avioitunut Hessen-Kasselista olevan Fredrikin kanssa. Kun Kaarle XII:lla ei ollut testamenttia, olivat hänen luonnolliset perijänsä siten sisarenpoika Karl Fredrik ja sisar Ulrika Eleonora.

Kaarle XII:n sukupuu. Kuva Bengt Liljegrenin kirjasta Karl XII.

DEN PFALZISKA REGENTÄTTEN I SVERIGE

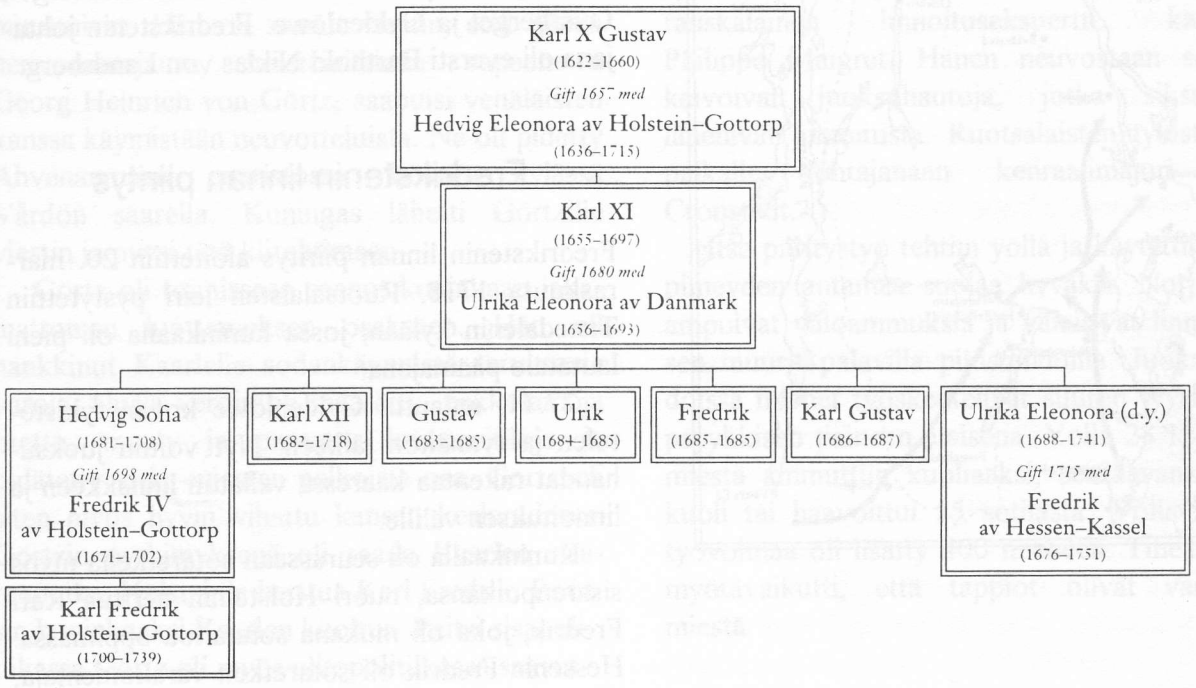

Sotaretki Norjaan 1718

Kaarle XII oli vuonna 1716 tehnyt epäonnistuneen sotaretken Norjaan. Hän ei kuitenkaan luopunut ajatuksesta vallata Norja, vaan ryhtyi uusiin valmisteluihin. Huollon turvaamiseksi kerättiin rajan läheisyydessä oleviin varastoihin elintarvikkeita ja rehuja yhteensä 65.000 tonnia. Niiden oli määrä kestää kuusi kuukautta.

Kartta Kaarle XII:n sotaretkestä Norjaan. Kuva Bengt Liljegrenin teoksesta Karl XII.

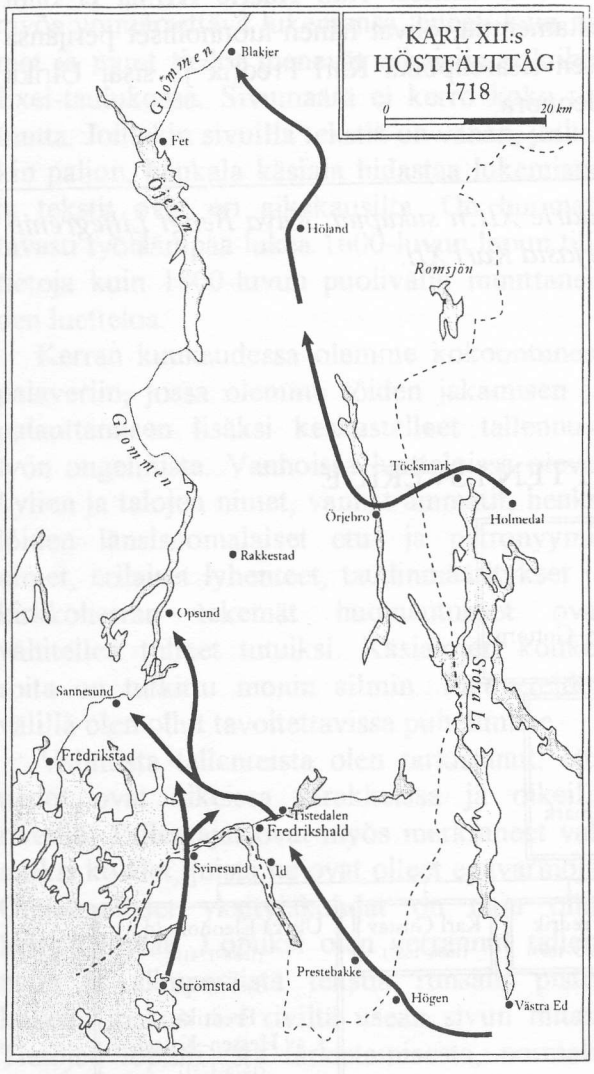

Vuonna 1718 alkoi uusi sota. Kenraaliluutnantti Kaarle Kustaa Armfelt hyökkäsi 15.8.1718 Jämtlandin alueelta Norjaan tarkoituksenaan Trondheimin valtaus. Etelä-Norjaa varten voitiin asettaa n. 40.000 miestä.

Pääarmeija oli jaettu kolmeen ryhmään. Yksi oli koottu Strömsdalissa kenraali Carl Gustaf Dückerin johdolla, toinen Holmedalissa Värmlandissa kenraaliluutnantti Henrik Otto von Albedylin johdolla ja kolmas Taalainmaalla Västra Edissä kuninkaan itsensä johdolla.

Kuningas hyökkäsi 30.10.1718 suurehkon ratsuosaston kanssa Norjaan, ja jalkaväki seurasi perässä. Vastarinta oli heikkoa, ja norjalaiset vetäytyivät Glommen-joen toiselle puolen. Samanaikaisesti olivat Albedylin ja Dückerin joukot ylittäneet rajan, ja marraskuun alkupuolella ruotsalaiset hallitsivat Glommenin itäpuolista aluetta.

Kuitenkin alueella oli vielä valloittamatta Fredrikstenin linna. Se sijaitsi strategisesti tärkeällä paikalla, jyrkällä kalliolla lähellä Fredrikshaldin kaupunkia, jossa Tistedalin joki virtaa Ide-vuonoon. Kaarlen mielestä Fredrikstenin valtaus oli koko sotaretken menestyksen avain. Se, joka hallitsi Fredriksteniä, saattoi valvoa Ide-vuonoa ja siten koko Etelä-Norjaa.

Suunnitelmana oli vallata linna idästä päin. Linnoituksessa oli korkeat muurit ja 1400 miestä suojanaan. Lisäksi sillä oli varustuksenaan kolme pienempää ulkolinnaketta: Mellemberget, Overberget ja Gyldenlöwe. Fredrikstenin johtajana oli eversti Barthold Niklas von Landsberg.

Fredrikstenin linnan piiritys

Fredrikstenin linnan piiritys aloitettiin 20. marraskuuta 1718. Ruotsalaisten leiri pystytettiin Tistedalenin kylään, jossa kuninkaalla oli pieni lautatalo päämajana.

27.11. antautui Gyldenlöwe kovan tykistötulen ja rynnäkön jälkeen. Nyt voitiin juoksuhaudat rakentaa kaaressa vallatun linnakkeen ja linnoituksen välille.

Kuninkaalla oli seurassaan sotaretkellä myös sisarenpoikansa, nuori Holsteinin herttua Karl Fredrik, joka oli mukana sotataitoa oppimassa. Hessenin Fredrik oli sotaretken varakomentaja,

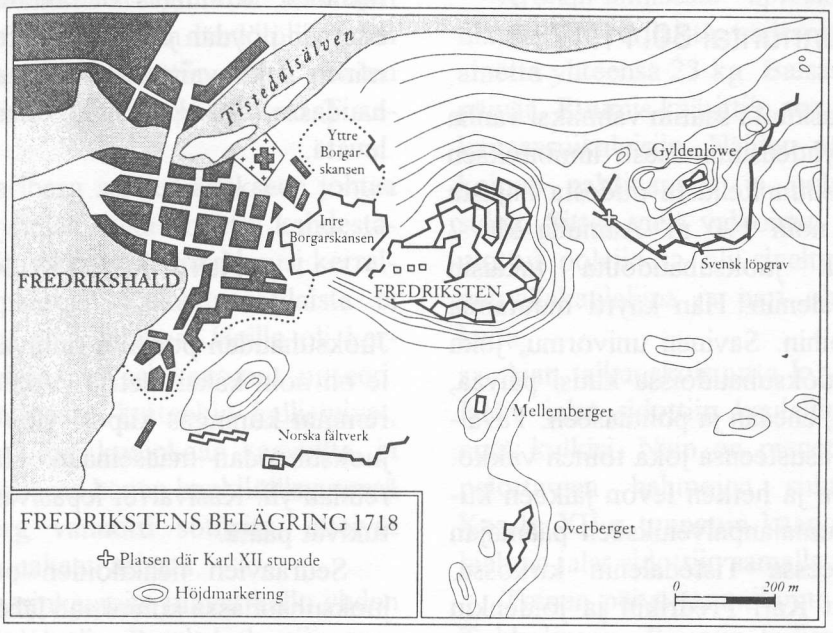

Fredrikstenin piiritys. Ristillä merkitty Kaarle XII:n kuolinpaikka. Kuva Bengt Liljegrenin kirjasta Karl XII.

ja hänellä oli asuinpaikkansa vajaan peninkulman päässä Torpumissa. Oikeastaan Kaarlen ei pitänyt olla Fredrikstenin linnan edustalla marraskuun lopussa.

Kun piiritykseen oli ryhdytty, oli tarkoitus jättää vastuu kenraali Carl Gustaf Dückerille. Kaarlen oli tarkoitus lähteä suuremman ryhmän kärjessä katkaisemaan Norjan armeijan yhteydet Kristianiaan. Hänen tarkoituksensa oli lähteä 29.11., mutta viime hetkessä suunnitelmat muuttuivat. Hän oli saanut viestin, että hänen neuvonantajansa, holsteinilainen vapaaherra Georg Heinrich von Görtz, saapuisi venäläisten kanssa käymistään neuvotteluista. Ne oli pidetty Ahvenanmaan saaristossa Lövön kylässä Vårdön saarella. Kuningas lähetti Görtzille viestin ja pyysi tätä kiirehtimään.

Görtz oli toimissaan saanut kuninkaan jakamattoman luottamuksen osakseen. Hän oli hankkinut Kaarlelle sodankäynnissä tarvittavia varoja. Uusia veroja oli määrätty, pakkolainoja otettu, myyty ja pantattu kruununtiloja ja pidätetty virka-miesten palkoista osa. Görtz oli siten myös hyvin vihattu kansan keskuudessa. Görtzin pyrkimyksenä oli saada Kaarlen sisarenpoika, Holsteinin herttua Karl Fredrik, Ruotsin kuninkaaksi Kaarlen kuoltua. Paitsi sisäpolitiikassa Görtz oli myös ulkopolitiikassa saavutanut merkittävän aseman.

Kaarle XII seurasi päivin ja öin piiritystyötä. Hän oli antanut rakentaa Gyldenlöwen taakse pienen lautamökin, jossa hän voi levätä ja syödä. Piiritystyön teknisenä johtajana oli ranskalainen linnoitusekspertti, kapteeni Philippe Maigret. Hänen neuvostaan sotilaat kaivoivat juoksuhautoja, jotka siksakkina lähenivät linnoitusta. Ruotsalaisten tykistö tuli paikalle johtajanaan kenraalimajuri Carl Cronstedt.

Itse piiritystyö tehtiin yöllä ja käytettiin näin pimeyden antamaa suojaa hyväksi. Norjalaiset ampuivat valoammuksia ja valaisivat linnoituksen muurit palavilla pikisoihduilla. Juoksuhaudoissa miehet työskentelivät suuren fyysisen ja psyykkisen paineen alaisena. Yöllä 28.11. neljä miestä ammuttiin kuoliaaksi, seuraavana yönä kuoli tai haavoittui 55 sotilasta. Yöllä 30.11. työvoimaa oli lisätty 400 mieheen. Tiheä sumu myötävaikutti, että tappiot olivat vain 30 miestä.

Adventtisunnuntai 30.11.1718

Aamulla 30. marraskuuta saatiin valmiiksi vanha linja, joka kulki yhdensuuntaisesti linnoituksen kanssa. Etäisyys suunnitellusta uudesta linjasta linnoitukseen oli noin 190 m. Aamulla klo 2 Kaarle XII tuli juoksuhaudoilta takaisin päämajaan Tistedaleniin. Hän käytti muutamia tunteja kirjoitustöihin. Savinen univormu, joka hänellä oli ollut juoksuhaudoissa kuusi päivää, vaihdettiin uuteen, eheään ja puhtaaseen. Tavallisesti hän vaihtoi asusteensa joka toinen viikko. Univormunvaihdon ja hetken levon jälkeen kuningas osallistui jumalanpalvelukseen päämajan läheisyydessä olleessa Tistedalenin kirkossa. Päivällinen syötiin Karl Fredrikin ja joidenkin kenraalien seurassa.

Neljän aikaan iltapäivällä Kaarle ratsasti muutamien upseerien seurassa juoksuhaudoille. Työn uudella linjalla oli määrä alkaa klo 6 illalla. Sunnuntailepoa kunnioitettiin sodassakin. Kaarle oli kärsimätön, mutta Maigret rauhoitti häntä sanoen, että kahdeksassa päivässä linnoitus putoaa hänen majesteettinsa käsiin. Tiheä sumu oli laskeutunut seudun ylle. Kello oli kuusi ja oli melkein pimeä.

Muutamien tuntien kuluttua Kaarle lähti juoksuhaudoilta levätäkseen hetken lautamökissä Gyldenlöwen lähellä. Kuunneltuaan hovisaarnaaja Magnus Sahlstedtin pitämän ulkojumalanpalveluksen, hän lähti seitsemän aikaan takaisin juoksuhaudoille. Hän halusi nähdä, miten työ edistyi. Voidakseen silmäillä uuden linjan kaivausta ja tapahtumia linnoituksessa hän lähti vanhalle linjalle. Tavoilleen uskollisena hän halusi olla tapahtumien keskipisteessä. Tällä tavoin hän esimerkillään myös rohkaisi sotilaita. Kahdeksan aikaan tiheä sumu häipyi ja tuli tähtikirkasta.

Linnoituksessa ja kahdessa linnakkeessa Overbergetissä ja Mellembergetissä havaittiin myös, että kaivuutyö oli jälleen alkanut. Norjalaiset eivät antaneet ruotsalaisten työskennellä rauhassa, vaan sekä päälinnoituksesta että molemmista linnakkeista ammuttiin ruotsalaisia musketeilla ja tykeillä. Myös valoammuksia lauottiin maaston valaisemiseksi. Joskus kahdeksan ja yhdeksän välillä kuninkaalle tuotiin illallinen. Kuningas oli antanut tuoda juoksuhautaan pöydän ja tuoleja, joten illallisen nauttiminen sujui vaivatta. Myös sänky oli juoksuhaudassa, jos kuningas olisi halunnut välillä levätä.

Kuninkaan kuolema

Juoksuhaudan pohjalta rintavarustuksen huipulle oli noin kaksi metriä. Voidakseen nähdä paremmin kuningas kiipesi ylös ja potki jalkansa juoksuhaudan maaseinään. Hän seisoi nojaten reunan yli. Käsivarret lepäsivät harjalla ja kädet tukivat päätä.

Seuraavien henkilöiden on sanottu olleen juoksuhaudassa kuninkaan läheisyydessä: linnoituskapteeni Philippe Maigret, kenraalimajuri Philip Bogislav von Schwerin, kenraaliadjutantti Friedrich von Kaulbars, kaartinkapteeni Knut Posse, linnoituskapteeni Philip Schultz sekä kenraaliadjutantti André Sicre (Siquier). Hetken kuluttua tuli myös linnoitusluutnantti Bengt Vilhelm Carlberg paikalle. Läheisyydessä oli myös Holstein-Gottorpin herttua Karl Fredrik.

Kello oli noin puoli kymmenen illalla. Yhtäkkiä osui luoti Kaarle XII:een. Kuulosti kuin kahdella sormella lyödään avoimeen kämmeneen, on eräs todistaja kertonut. Toinen henkilö on kuvannut sitä sellaiseksi, kun suurella voimalla heitetään kivi pehmeään mutaan. Ainoa, mitä Kaarlelta kuultiin, oli korahdus. Luoti kulki vasemmasta ohimosta sisään ja oikeasta ohimosta ulos. Kuolema oli silmänräpäyksellinen.

”Herra Jeesus. Kuningas on ammuttu”, huudahti Kaulbars.

”Herra Jeesus”, huudahti myös Schwerin ja tarttui Carlbergia käsivarresta, kun he juoksuhaudassa törmäsivät toisiinsa.

Mistä luoti tuli, sitä ei voinut sanoa, on Carlberg kertonut. Hän laati aikanaan luotettavimman selostuksen kuninkaan kuolemasta ja siihen liittyvistä muista tapahtumista.

Varmistuttiin, että kuningas oli kuollut. Hetken kuluttua tuotiin paarit paikalle, ja kuningas nostettiin niille. Joitakin vaatekappaleita heitettiin hänen päälleen. Sicre otti kuninkaan läpiammutun hatun ja pani oman valkoisen peruuk-

kinsa ja kultakaluunaisen hattunsa kasvojen päälle. Tämä tehtiin kuninkaan henkilöllisyyden salaamiseksi. Ruumis kuljetettiin sitten puolen peninkulman päässä olevaan päämajaan Tistedaleniin.

22-vuotias Carlberg sai tehtäväkseen johtaa paarinkantajien ryhmää, joka koostui kahdestatoista henkikaartin sotilaasta, jotka kuusi kerrallaan kantoivat paareja. Kukaan sotilaista ei tiennyt, että siinä oli kuningas. Heille oli kerrottu, että paareissa makasi kaatunut upseeri. Eräässä rinteessä paarit kuitenkin kallistuivat, jolloin peruukki putosi kuninkaan kasvoilta, ja kirkkaassa kuunvalossa hänen henkilöllisyytensä paljastui. Carlberg vannotti sotilaita, etteivät nämä hiiskuisi sanaakaan asiasta.

Carlberg ja paarinkantajat tulivat kello yhden aikaan yöllä Tistedaleniin. Paarit laskettiin maahan ja sotilaat lähetettiin pois. Carlberg jäi paikalle vahtimaan ruumista sillä aikaa kun kapteeni Schultz, joka oli tullut juoksuhaudoilta kylään, koputti oveen saadakseen apua. Eräs palvelija ja henkivartija tulivat ulos ja yhdessä Schultzin ja Carlbergin kanssa he nostivat kuninkaan paareilta ja kantoivat hänet sisään ja panivat hänet seinän viereen lattialle. Kuninkaan henkilääkäri ja kamaripalvelija Melchior Neumann ja kenraalimajuri von Schwerin itkivät.

Kuninkaan kotimatka

Illalla 4.12. Kaarle XII pantiin yksinkertaiseen mäntyarkkuun. Päälle pantiin sininen kangas.

Kaksi päivää myöhemmin alkoi marssi kohti Ruotsia. Joukko henkikaartin sotilaita kantoi hartioillaan paareja, joilla arkku siniseen kankaasen verhottuna oli. Paarien kummallakin puolen kulkivat sotilaat soihdut käsissä. Sundsborgissa Svinesundin ruotsalaisella puolella arkku siirrettiin kuuden mustan hevosen vetämiin vaunuihin. Saattue käsitti 250 miestä.

Matka kulki etelään kohti Uddevallaa, jossa Neumannin oli määrä hoitaa kuninkaan balsamointi. Kesti kuitenkin vielä melkein kaksi viikkoa ennen kuin Neumann pääsi aloittamaan balsamoinnin. Ensin täytyi odottaa Ulrika Eleonoran hyväksymistä.

Kronan-nimisestä apteekista Göteborgista tilattiin 70 erilaista säilömis- ja aromaattista ainetta yhteensä 23 kg. Balsamointi kesti kolme päivää. Ruumis käärittiin sen jälkeen vahattuihin kangassuikaleisiin. Näiden päälle laitettiin valkoinen palttinapaita ja polvipituiset pellavasukat. Sitten vielä valkoinen puuvillapaita, joka ulottui polviin ja oli sivelty vahalla. Lopuksi puuvillakaulaliina ja pari ohuita nahkahansikkaita.

Ajan taikauskoisuutta kuvaa se, että Kaarle XII:n jalat sidottiin kaulaliinalla, jotta hän ei enää kulkisi. Näin on menetelty myös muiden pelottavien hahmojen suhteen. Esimerkiksi Kaarle XII:n tunnetun kaapparin Carl Gathenhielmin jalat sidottiin samalla tavoin.

Toinen päivä tammikuuta 1719 alkoi matka Tukholmaan. Ruumis kuljetettiin arvokkaassa tammiarkussa uudessa, mustassa katafalkkivaunussa. Saattue oli nyt lisääntynyt 280 henkilöön. Ruumissaattue saapui Tukholman ulkopuolella olevaan Karlbergin linnaan 27. päivä tammikuuta. Oli kulunut 19 vuotta siitä, kun kuningas oli lähtenyt pääkaupungista.

Hautaus tapahtui Riddarholman kirkossa Tukholmassa 27. päivänä helmikuuta 1719 asianmukaisella juhlallisuudella. Arkku pantiin mustasta marmorista tehtyyn sarkofagiin, joka oli koristettu kullatulla messingillä. Sarkofagi sijoitettiin kirkon karoliiniseen hautakuoriin, jossa se on tänäkin päivänä.

Surmanluoti

Kaarle XII:n kuolema on klassillinen murha-arvoitus Ruotsin historiassa. Sitä ei ole täysin varmasti voitu ratkaista tähän päivään mennessä.

Virallinen selitys oli, että kuningas oli kaatunut norjalaisten linnoituksesta ampumasta luodista. Toisessa tiedonannossa sanottiin, että sivulla olevasta linnakkeesta oli ammuttu kartessi. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan ohutseinäistä ammusta, joka on täytetty pyöreillä luodeilla, jotka leviävät heti tykinputken suusta.

Jo paluumatkalla Norjasta miehistön keskuudessa liikkui huhuja, että kuningas oli kuollut salamurhaajan luodista.

Lukuisia tutkimuksia on tehty arvoituksen ratkaisemiseksi. Millainen oli kuula ja mistä se tuli? On suoritettu tarkkoja maastotutkimuksia, verrattu silloisten tuliaseitten tehoa lähi- ja kaukoammunnassa sekä tehty ballistisia ja lääketieteellisiä tutkimuksia. Riddarholman kirkossa oleva kuninkaan sarkofagikin on avattu neljä kertaa, viimeksi vuonna 1917.

Näissä tutkimuksissa on käynyt ilmi, että surmanluoti on ollut pyöreä kuula läpimitaltaan 18–20 mm. Se on suurella voimalla kulkenut kuninkaan hatun läpi vasempaan ohimoon ja tullut ulos oikeasta. Sisääntuloaukko ohimossa on vähän isompi kuin ulostuloaukko. Kuula on kokonaisena kulkenut jokseenkin vaakasuoraan hieman vinosti taaksepäin.

On laskettu, että luodin nopeuden sen iskeytyessä kuninkaan päähän on täytynyt olla vähintään 225 metriä sekunnissa. Vuoden 1917 tutkimus ei voinut varmasti ratkaista, onko kuula ammuttu läheltä, mutta totesi, että se on lujalla voimalla särkien ja musertaen lävistänyt kuninkaan pään.

Vuonna 1917 suoritetuissa röntgenkuvauksissa todettiin, ettei kuninkaan pääkallossa ole lyijyjäänteitä. Niitä todettiin sen sijaan olevan toisessa jalassa, johon kuningas ennen Pultavan taistelua oli saanut osuman. Tämä tosiseikka sulkee pois sen mahdollisuuden, että kysymyksessä olisi ollut norjalaisten ampuma, lyijystä tehty musketinluoti. Norjalaisten muskettien kaliiberit olivat sitä paitsi ruotsalaisten vastaavia pienemmät. Norjalaiset ampuivat 16,5–17,3 millimetrin kuulia, kun taas ruotsalaisten ammukset olivat 18–20 mm.

Jäljelle jää vain kaksi mahdollisuutta: rautakuula tai erikoisammus. Rautakuulalla oli huonot ballistiset ominaisuudet, joten niitä ei käytetty musketeissa. Sitä vastoin tykit voitiin ladata sellaisilla. Ne olivat kuitenkin suurempikaliiberisia kuin luodin ulostuloreikä Kaarlen pääkallossa osoittaa eli vähintään 22 mm.

Kaarlen kuolinpaikan etäisyys Mellembergetistä oli noin 430 m ja Oberbergetistä noin 630 m. Kuulan iskeytymisnopeus 225 m/sekunti edellyttäisi, että sen lähtönopeus olisi 450–500 m/sekunti. On äärimmäisen epätodennäköistä, että senaikaisilla linnoitustykeillä olisi pystytty saavuttamaan tällainen teho. Näin ollen kartessilaukaus voidaan tästäkin syystä jättää huomiotta.

Ainoaksi mahdollisuudeksi jää erikoisluoti.

Ruotsalainen Rolf Uppström julkaisi vuonna 1994 lisensiaattitutkimuksensa Kaarle XII:n kuolemasta. Siinä hän päätyy sellaiseen tulokseen, että Kaarle XII:n surmasivat omat miehet ja että tämä tapahtui erikoisluodilla. Vahingot kuninkaan kallossa viittaavat lyhyeltä etäisyydeltä ammuttuun luotiin.

Nappikuula

Kaarle XII:a pidettiin kansan keskuudessa kovana miehenä, johon eivät tavalliset kuulat pysty. Viisi kertaa ennen kohtalokasta osumaa Fredrikstenissä häneen oli osunut ampumaaseen luoti.

Ensimmäisen kerran tämä tapahtui 1700 Narvassa, kun illalla taistelun jälkeen hänen kaulaliinastaan putosi luoti. Todennäköisesti häneen oli osunut, mutta hän ei ollut vahingoittunut. Toisen kerran, kun hän 27-vuotispäivänään ennen Pultavan taistelua 1709 sai luodin vasempaan jalkaansa. Kolmannen kerran

---

Valokuva Kaarle XII:n pääkallosta, jonka vasemmassa ohimossa on kuulanreikä. Kuva Bengt Liljegrenin kirjasta Karl XII.

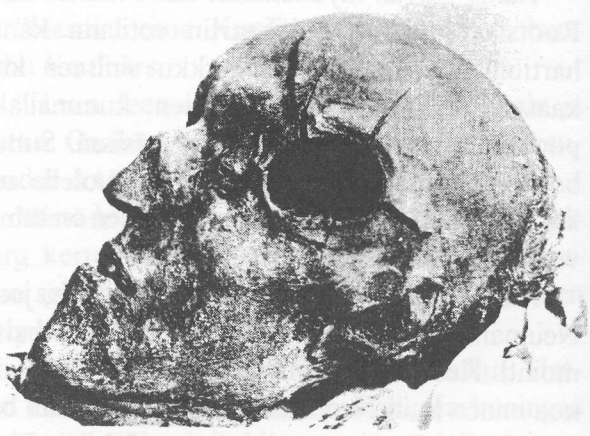

Benderissä Turkissa eräässä kahakassa pistoolinluoti kärvensi hänen kulmakarvansa ja jätti ruudinjälkiä hänen poskelleen. Neljännen kerran, kun hän vuonna 1715 Stresovissa Rügenin saarella sai musketinkuulan rintaansa ja pyörtyi. Viidennen kerran, kun heinäkuussa 1718 Idevuonolla kuula repi pienen haavan hänen poskeensa.

Tällaiset tapahtumat lisäsivät hänen mainettaan miehenä, johon ammukset eivät tehoa. Kansantaruston mukaan tällaisen miehen voi tappaa vain hopealuodilla tai esineellä, joka on otettu hänen vaatteistaan, esimerkiksi napilla.

Eräänä kesäpäivänä 1924 seppämestari Carl Hjalmar Andersson Horredissa Pohjois-Hallandissa oli levittämässä soraa puutarhakäytävälleen. Soran joukossa hän huomasi merkillisen esineen: vanhan pyöreän messinkinapin. Andersson yhdisti heti napin vanhaan perimätietoon Kaarle XII:n kuolemasta.

Perimätiedon mukaan eräs sotilas nimeltään Nordstierna, joka oli ollut kuninkaan läheisyydessä illalla 30. marraskuuta, oli nähnyt surmanluodin, kun se iskeytyi kiveä vasten, ja poimi sen taskuunsa. Sotilas otti napin kotiinsa Öxnevallaan, joka on kaksi peninkulmaa Varbergista. Hän kertoi myös naapureilleen, että tällä kuninkaan univormusta otetulla napilla Kaarle XII ammuttiin. Jonkin ajan kuluttua häntä rupesi vaivaamaan, että hänellä oli nappi, jolla surmatyö oli tehty. Hän meni pitäjän pastorin luo kysymään neuvoa. Pappi neuvoi häntä heittämään napin pois ja sillä lailla vapautumaan huolestaan.

Nappi joutui maahan, ja kaksi vuosisataa myöhemmin paikalle oli avattu sorakuoppa, josta kuula joutui Anderssonin haltuun.

Nappi ei ollut ruotsalaista perua, vaan samanlaisen napin oli nähty olevan Kaarlella hänen ollessaan Turkissa. Napissa oli lyijysisus ja sen ulkokuori oli messinkiä. Eräässä 1992 suoritetussa tutkimuksessa todettiin, että lyijy on peräisin jostain saksalaisesta kaivoksesta. Lisäksi napin läpimitta 19,5 mm täsmäsi kuninkaan kallossa olevaan kuulan sisäänmenoreikään.

Bengt Liljegren mainitsee, että puhtaasti teoreettisesti kyseessä voi olla Kaarle XII elämän lopettaneesta kuulasta, mutta että uskottavampaa on kuitenkin, että jokin muu erikoiskuula tappoi kuninkaan.

Murhateorioita

Jos nyt väitetään, että Kaarle XII murhattiin, on syytä tutkia murhan motiivia eli sitä, kuka hyötyi kuninkaan kuolemasta.

Herttua Karl Fredrik ja Görtz sekä hänen joukkonsa neuvottelulähetystössä olivat täysin riippuvaiset Kaarlen henkilökohtaisesta tuesta. Heidän mahtiasemansa seisoi ja kaatui kuninkaan mukana. Siis holsteinilaisilla ei ollut motiivia tappaa kuningas.

Ruotsissa oli muodostunut kaksi ryhmittymää: holsteinilaiset ja hesseniläiset. Edelliset kannattivat herttua Karl Fredrikiä ja jälkimmäiset Hessenin Fredrikiä.

Hesseniläisillä Fredrik etunenässä oli sitä vastoin paljon voitettavaa kuninkaan kuolemasta. Ensiksikin voitaisiin päästä eroon vihatusta Görtzistä, ja hänen ollessaan poissa tieltä voitaisiin varmistaa kruunun siirtyminen Fredrikin puolisolle Ulrika Eleonoralle.

30. marraskuuta 1718 oli 42-vuotias Hessenin Fredrik Torpumin herraskartanossa noin seitsemän kilometrin päässä Tistedalenin päämajasta. Kenraaliadjutantti Sicre toi hänelle tiedon kuninkaan kuolemasta myöhään illalla. Todisteena adjutantilla oli Kaarlen puhkiammuttu musta huopahattu.

Kuningas ei ollut koskaan tehnyt mitään testamenttia. Puoli vuotta aiemmin, maaliskuussa 1718, oli Fredrik antanut vaimolleen, Ulrika Eleonoralle, kirjalliset ohjeet, miten tämän pitäisi menetellä, jos kuningas kuolisi eikä Fredrik itse sattuisi olemaan paikalla. Kuninkaan ollessa sotakentillä ei koskaan aikaisemmin sellaisia muistioita ollut tehty. Osoittamatta minkäänlaista mielenliikutusta lankonsa kuoleman johdosta Fredrik ryhtyi heti toimenpiteisiin toteuttaakseen aikaisemmin tehtyä suunnitelmaa.

Kahdeksantoistavuotias Holsteinin herttua sen sijaan lamaantui täysin saatuaan kuulla setänsä kuolemasta. Fredrik lähetti Sicren yöllä 1. joulukuuta matkaan viemään viestiä Kaarlen kuolemasta Ulrika Eleonoralle Tukholmaan.

Sicre sai myös tärkeän tehtävän vangituttaa neuvottelukunnan korkeat holsteinilaiset herrat. Sitten Fredrik määräsi ilman laillisia valtuuksia Görtzin pidätettäväksi. Niin varma Fredrik oli suunnitelmiensa toteutumisesta, että hän jo ennen Görtzin pidätystä lupasi tämän pöytähopeat omalle miehelleen Tukholmassa, kenraali Gustaf Adam Taubelle.

Päivä kuninkaan kuoleman jälkeen Görtz pidätettiin. Hänet vietiin 300 kaartinsotilaan vartioimana Tukholmaan. Siellä hänet epämääräisen oikeudenkäynnin jälkeen tuomittiin kuolemaan ja mestattiin 19.2.1719. Ruumis haudattiin hirsipuumäelle, josta hänen palvelijansa kaivoivat sen viikkoa myöhemmin ja salakuljettivat Hampuriin, jossa Görtz haudattiin siunattuun maahan.

Ensimmäisenä päivänä joulukuuta Fredrik kutsui ylimmän päällystön sotaneuvotteluun Tistedaleniin. Piirityksestä luovuttiin ja sota lopetettiin. Kolmas päivä joulukuuta lähdettiin paluumatkalle Ruotsiin. Norjalaiset jättivät ruotsalaiset rauhaan.

Fredrik jakoi ylimmälle päällystölle sotakassasta 100.000 talaria kiitokseksi ja palkkioksi siitä vaivannäöstä, jota sotaretki oli heille aiheuttanut. Tämä oli lahjus, jotta upseerit myötävaikuttaisivat Ulrika Eleonoran valintaan valtaistuimelle. Alempi päällystö ja miehistö jäivät ilman mitään korvausta.

Murhan ajankohta

On löydetty myös selitys siihen, miksi murha tapahtui juuri 30.11.

Görtz oli tulossa neuvotteluista venäläisten kanssa. Huhut kertoivat, että hän oli niissä onnistunut. Sanottiin, että Holsteinin herttua Karl Fredrik kihlautuisi tsaarin tyttären Annan kanssa merkkinä ystävällisistä ruotsalais-venäläisistä suhteista. Suunnitelmissa oli myös liitto Kaarlen ja tsaari Pietarin kanssa sekä yhteinen toiminta Euroopan suurten riitakysymysten ratkaisemiseksi.

Görtzin oli määrä saapua Kaarlen luo päämajaan joulukuun alkupäivinä. Jos kihlaus toteutuisi, Fredrik ja Ulrika Eleonora ja heidän kannattajansa saisivat heittää hyvästit kruunun-perimyshaaveilleen.

Tämä voi selittää, miksi murha tapahtui juuri 30.11.

André Sicre

Murhan motiivi oli siis olemassa, mutta kuka oli murhaaja? Hessenin Fredrik ei itse voinut pitää murha-asetta. Hänhän oli Torpumissa kaukana murhapaikalta. Hänen on siinä tapauksessa tarvinnut palkata joku suorittamaan likaisen työn. Todisteet viittaavat tiettyyn suuntaan.

Niiden monien ulkomaalaisten joukossa, jotka liittyivät Kaarle XII:n seurueeseen Turkissa, oli myös ranskalainen insinööriupseeri André Sicre. Kärsittyään haaksirikon Khios-saaren luona Kreikan saaristossa hän oli 1712 saanut paikan puolalais-ruotsalaisten palveluksessa. Hänet oli otettu vangiksi Stralsundissa, mutta päässyt sieltä Ruotsiin. Hessenin Fredrik oli järjestänyt hänelle paikan Eteläisessä Skoonelaisessa ratsurykmentissä. Hän kohosi nopeasti arvoasteissa. Hänestä tuli yliadjutantti ja aikaa myöten myös kenraaliadjutantti suoraan Fredrikin alaisuuteen.

Yhdeksän aikaan illalla oli Sicre useiden todistajien mukaan kuninkaan läheisyydessä. Oletettavasti Sicre meni siihen yhdyskäytävään, joka oli vanhan ja uuden linjan välissä. Hän oli silloin vinosti kuninkaan edessä vasemmalla puolella. Se oli varmin paikka. Poikkikäytävä sopi erinomaisesti. Etäisyys oli noin kymmenen metriä. Se oli riittävän pitkä matka tähtäämiseen eikä jättäisi ruudinjälkiä uhriin. Pamauksen vaimentamiseksi ja sen peittämiseksi, että kyseessä oli lähilaukaus, musketti oli ladattu pienemmällä ruutimäärällä kuin tavallisesti.

Palkkamurhaaja kiipesi reunalle ja sijoitti musketin rintavarustuksen päälle. Hän tähtäsi ja odotti linnoituksesta tulevaa tykinjylinää, joka peittäisi musketin äänen. Se ei kestänyt kauan. Sitten hän laukaisi.

Teon tehtyään hän meni nopeasti paikalle, jossa Kaarle makasi, ja saattoi todeta, että luoti oli osunut täydellisesti. Sen jälkeen hän pani peruukkinsa ja kultakaluunaisen hattunsa kuninkaan kasvoille. Ilmoitettuaan toimeksiantajal-

leen Hessenin Fredrikille tapahtuneesta hän lähti Tukholmaan kertomaan tapahtumasta Ulrika Eleonoralle.

Sicrellä oli onneton tulevaisuus edessään. Tosin hänet nimitettiin everstiluutnantiksi henkirakuunoihin ja säilytti paikkansa Fredrikin luona, mutta huhut, että hän on Kaarle XII:n murhaaja, lähtivät nopeasti liikkeelle. Sicrellä oli kuitenkin luja itsehillintä eikä hän välittänyt huhuista. Vietettyään useita vuosia ulkomailla hän palasi syksyllä 1722 murtuneena miehenä Ruotsiin. Hän oli sairastunut kuumetautiin, ja kiusaantuneena murhaepäilyistä hän sairastui jonkinlaiseen psyykkiseen tautiin.

Sairauden takia hän menetti itsehillintänsä. Eräänä kesäpäivänä 1723 hän avasi ikkunan asunnossaan Tukholmassa ja huusi ihmisille kadulla, että hän oli murhannut Kaarle XII:n. Viranomaiset tekivät parhaansa vaimentaakseen tunnustuksen. Parannuttuaan Sicre kiisti tunnustuksensa, mutta huhut eivät ottaneet vaimentuakseen.

Lisäksi samoihin aikoihin ilmaantui eräs ruotsalainen entinen luutnantti nimeltään Schultz, joka väitti kuulleensa, että Sicre oli saanut "3000 tai 5000 tukaattia" palkkiona kuninkaan murhaamisesta. Parannuttuaan ja saatuaan sairaspalkan Ruotsin valtiolta Sicre matkusti 1728 kotiinsa Ranskaan. Hänen raha-asiansa olivat huonossa kunnossa, ja hän kirjoitteli useita kirjeitä kuningasparille Ruotsiin. Nämä lähettivätkin mukisematta hänelle rahaa, joskaan ei suuria summia.

Sicre kuoli köyhänä Pariisissa 1733.

Täyttä varmuutta siitä, että André Sicre murhasi Kaarle XII:n, ei luultavasti koskaan saada. Monet asiat kuitenkin puhuvat sen puolesta, että hän murhasi kuninkaan Hessenin Fredrikin toimeksiannosta.

Muutokset Ruotsin hallinnossa

Ulrika Eleonora valittiin Ruotsin hallitsijaksi Kaarle XII:n jälkeen. Hallitusmuodon muutos hyväksyttiin 21.2.1719. Rajattomasta kuningasvallasta luovuttiin, ja Ruotsissa koitti aika, jota on sanottu vapauden ajaksi.

Ulrika Eleonora luovutti viidentoista kuukauden kuluttua valtaistuimelle nousustaan vallan miehelleen Hessenin Fredrikille. Suuri Pohjan sota päättyi 30.8.1721 solmittuun Uudenkaupungin rauhaan. Näin päättyi myös Ruotsin noin sata vuotta kestänyt suurvalta-asema.

Loppusanat

Kaarle XII oli kuollessaan 36-vuotias. Koko hänen miehuusaikansa kului sotatantereilla, joilla hän saavutti suuria voittoja, mutta kärsi katkeran tappion Pultavassa, minkä seurauksena Ruotsin suurvalta-asema päättyi.

Kaarle XII oli Ruotsin kuuluisimpia hallitsijoita ja oli kauan suuren ihailun kohde. Rohkeus, tahdonlujuus, vaatimattomuus ja siveellinen nuhteettomuus tekivät hänestä sotureidensa ja jälkimaailman silmissä sankarin. Mutta hän oli myös itsepäinen eikä kuunnellut muita. Realismin puute leimasi hänen useita yrityksiään. Suuret suunnitelmat kaatuivat usein voimavarojen puutteeseen.

Voltaire on lausunut hänestä, että hän oli sankari, mutta samalla katastrofi Ruotsille. Kuitenkin aikakautensa historian valossa hän oli Ruotsi-Suomen suurvalta-aseman puolustaja, aktiivisen sodankäynnin vaatija ja toteuttaja, joka näki, että kysymyksessä oli taistelu elämästä ja kuolemasta.

Lähteet

Bäckström, P. O. 1877: Carl XII:s historia. A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag, Stockholm.

Jonasson, Gustaf 1984: Karl XII:s död. Den svenska historien 8. Albert Bonniers Förlag AB, Stockholm.

Juvelius, Einar V. 1930: Suomen kansan aikakirjat. Neljäs osa, 1680–1721. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Liljegren, Bengt 2000: Karl XII. AiT Falun AB.

Sandklef, Albert – Palmstierna, Carl-Fredrik – Strömbom, Nils – Clason, Sam 1940: Carl XII:s död. Albert Bonniers Förlag, Stockholm.

Voltaire 2000: Kaarle XII:n historia. Karisto Oy, Hämeenlinna. Ranskankielinen alkuteos Histoire de Charles XII ilmestyi 1731. Suom. O. A. Kallio.

Vuokko Pärssinen-Tainio
Suomen Sukututkimusseuran kirjastonhoitaja

Tervetuloa etsimään aarteita Suomen Sukututkimusseuran kirjastoon!

Helsingissä, Kansallisarkiston lähikorttelissa sijaitseva Suomen Sukututkimusseura kutsuu Orpanan lukijoita toivioretkelle Pohjoismaiden suurimpaan sukututkimuskirjastoon. Kirjaston kokoelmissa on yli 600 hyllymetriä kirjoja ja kausijulkaisuja Suomesta ja maailmalta: sukututkimusta, henkilö- ja paikallishistoriaa, yritysten ja yhteisöjen historiaa, siirtolaisuustutkimusta...

Kirjasto palvelee kaikkia sukututkijoita. Kotilainoja annetaan harkinnan mukaan – suurin osa aineistosta on lainattavissa. Laina-aika on neljä viikkoa. Jos tutkijalla on harvoin asiaa Helsinkiin, kirjoja voi pyytää kaukolainaksi oman paikkakunnan kirjaston kautta. Valokopioita voi tilata suoraan kotiosoitteeseen kirjaston www-sivuilta löytyvällä kaavakkeella. Ja kirjastoon voi tietenkin olla yhteydessä myös puhelimitse tai sähköpostitse – esimerkiksi lainojen uusiminen käy kätevästi näin.

Kirjaston sivuilla voi selata aineistotietokantaa. Kaikki kirjaston kirjat eivät valitettavasti ole vielä siellä, mutta joka tapauksessa kokoelman kysytyin osa: sukututkimukset, paikallishistoriat ja matrikkelit. Myös tämän vuosituhannen uutuudet on luetteloitu tietokantaan aiheesta riippumatta. Kirjastohakua kannattaa käyttää hyväkseen esimerkiksi kun

Suomen Sukututkimusseuran kirjasto sijaitsee Liisankadulla, kävelymatkan päässä Helsingin rautatieasemalta.

haluaa selvittää, onko jotakin sukua jo tutkittu. Tähän usein esitettyyn kysymykseen ei kukaan pysty antamaan luotettavaa vastausta, mutta Suomen Sukututkimusseuran kirjaston kokoelmissa on joka tapauksessa tuhansittain sekä tunnettuja että harvinaisia sukuselvityksiä, ja kokoelma karttuu jatkuvasti.

Lahjoja ja lahjoittajia

Kirjasto on Seuran historian alusta 1910-luvulta lähtien ollut sukututkijoiden yhteinen projekti: suurin osa kokoelmasta on saatu ja saadaan edelleenkin lahjoituksena. Vuosikymmenten kuluessa on otettu vastaan useita arvokkaita kirjakokoelmia, joiden ansiosta kirjastossa on muun muassa 1700-luvulla painettuja harvinaisuuksia ja ainutlaatuista aineistoa Baltian maista. Aarteita siis riittää lehteiltäväksi.

Yksi kaikkien aikojen tärkeimmistä lahjoittajista oli Seuran pitkäaikaisen sihteerin, kirjastonhoitajan ja tulisielun Osmo Durchmanin perikunta. Perikunta luovutti 1950-luvun lopulla kirjastolle 70 hyllymetriä Durchmanin keräämää kirjallisuutta. Monet näistä kirjoista ovat edelleen keskeistä sukututkijan lähdeaineistoa, niinpä Durchmanin exlibris onkin tuttu monelle kirjastomme asiakkaalle. Durchman (s. 1890) oli muuten pappisperheen poika Ruovedeltä, hän kävi Tampereen reaalilyseota ja aloitti uransa tamperelaisessa pankissa...

Durchmanin ajat ovat jo kaukana, mutta lahjoitukset – pienet ja suuret – ovat edelleen tärkeitä kirjastolle. Sukututkimuksia ilmestyy vuosi vuodelta yhä enemmän, mutta moni sukuselvitys jää edelleen pelkästään suvun omaan piiriin. Olisi tarkoituksenmukaista, että Suomessa olisi yksi kirjasto, jossa olisi mahdollisimman täydellinen kokoelma sukututkimuksia. Laaja kokoelma on sukututkijoiden yhteinen etu. Älä siis arastele lähettää omaa tutkimustasi kirjastoon! Pieni porkkanakin on tiedossa lahjoittajille: kirjastoon lähetetyt tuoreet sukuselvitykset osallistuvat Vuoden sukukirja -kilpailuun. Vuoden 2003 sukukirja julkistetaan ensi vuoden maaliskuussa Tampereen valtakunnallisilla sukututkimuspäivillä. Kirjalahjoituksella kannattaa tietysti muistaa myös omaa sukututkimusyhdistystä ja pitää mielessä,

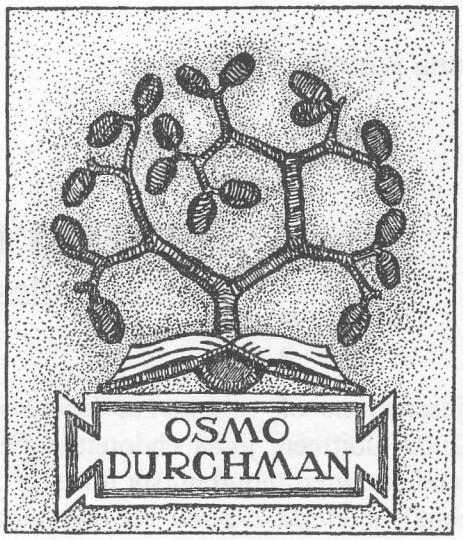

Osmo Durchmanin exlibris.

että myös yleiset kirjastot ovat kiinnostuneita oman alueensa sukututkimuksista.

Kaikilla ei ole lahjoitettavaa, mutta aineettomat hankintaehdotuksetkin ovat kirjastolle tervetulleita. Olemme viime vuosina erityisesti keränneet – sekä saaneet että ostaneet – kyläkirjoja, joissa on usein paljon tietoa kylien taloista ja asukkaista, joskus hyvinkin perusteellisia sukuselvityksiä. Kyläkirjojen painokset saattavat loppua nopeasti ja kirjaa myyvien henkilöiden yhteystietoja voi olla vaikea löytää. Otamme mielellämme vastaan sekä kyläettä muitakin kirjavinkkejä.

Siis tervetuloa tutustumaan Suomen Sukututkimusseuran kirjastoon! Aarrearkku aukeaa parhaiten paikan päällä.

Suomen Sukututkimusseuran kirjasto on auki
maanantaisin klo 13–18,
tiistaisin klo 10–16,
torstaisin klo 10–18
sekä kerran kuussa lauantaisin
13.9., 11.10., 8.11. ja 13.12. klo 11–14.
Keskikesällä kirjasto on suljettu lomien takia.

Suomen Sukututkimusseura
Liisankatu 16 A
00170 Helsinki
puh. (09) 278 1188
fax (09) 278 1199
sähköposti: kirjasto@genealogia.fi
kotisivu: www.genealogia.fi

Johanna Kurela

Orpana myllerryksessä:

nimenmuutosaloite ja kauneusleikkaus

Eräs jäsenemme oli toimittanut kevätkokoukselle 2003 aloitteen, jossa ehdotettiin Orpana-jäsenlehden nimen muuttamista toiseksi. Aloitteentekijän mielestä *orpana* on länsisuomalaiselle outo sana, joka kuulostaa rumalta.

Nykykielessä – tai ainakin nuorten kielessä – *orpana* onkin jo harvinainen sana. Tuskin missään päin Suomea on nuoria, joilla olisi *orpanoita*; sen sijaan *serkkuja* on useallakin. Vuosikokouksen osallistujista, jotka pääasiassa edustivat jo kypsempää ikäluokkaa, oli kuitenkin monta, joilla on *orpanoita*. Joukossa oli kuitenkin runsaasti myös niitä, joille tämä sukulaisuustermi oli vieras.

1900-luvun alkuvuosikymmenille asti länsisuomalaisilla oli aivan yleisesti *orpanoita* sekä *nepoja*, jollakulla saattoi olla ruotsalaisittain *kusiinikin*. Itä-Suomen puolella sana *orpana* on vieras: Savossa ja Karjalassa on ollut pelkästään *serkkuja*.

Tampereen seudun sukututkimusseuran lehdelle keksi nimen seuran puheenjohtaja Jorma Räsänen, jonka omat sukujuuret olivat Savossa. Hän osoittikin hyvää kielentuntemusta ehdottaessaan lehden nimeksi Orpanaa, joka oli hänen omassa kotimurteessaan vieras sana.

Kun kevätkokoukseen saapunut jäsenistö oli kuullut Johanna Kurelan lyhyen esityksen serkun nimityksistä suomen murteissa, se päätti, ettei Orpana-lehden nimeä muuteta. Tämä päätös oli lähes yksimielinen, vain aloitteentekijä itse ja pari kolme muuta olivat edelleen nimenmuutoksen kannalla.

Eeva Tuominen on julkaissut Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Kielikello-nimisen tiedotuslehden numerossa 2/1995 artikkelin *Orpanasta kusiiniin – serkun nimitykset suomen murteissa*. Viereisen sivun kuva liittyy tähän artikkeliin. Artikkelista sekä Suomen murteiden sanakirjasta saatte tarkempaa tietoa erilaisista serkkua tarkoittavista sanoista.

Ulkoasu tyylikkäämmäksi

Tampereen seudun sukututkimusseura täyttää 25 vuotta keväällä 2004. Tämän juhlavuoden kunniaksi seura uusii Orpana-lehden ulkoasun.

Orpanan sisältöä on kiitetty, mutta samalla sen ulkoasua on moitittu varsin ankarastikin kotikutoiseksi, ankeaksi ja tyylittömäksi. Sisäisesti hehkeä mutta ulkonäöltään rupsahtanut lehtemme pääsee tänä syksynä ammattilaisten käsiin, ja ensi keväänä se kopsahtaa postiluukustanne entistä ehompana. Emme uskalla luvata, että voitte vielä keväälläkään jättää Orpanaa huolettoman tyylikkäästi lojumaan sohvapöydällenne osaksi kaunista sisustustanne, mutta ainakin voitte punastelematta näyttää lehteä ystävillenne.

Vaikka Orpanan ilme muuttuukin elegantimmaksi, on lehden toimituksen tärkeimpänä tavoitteena edelleenkin sen sisällön laadun kohentaminen. Tavoitteena on, että Orpana muuttuisi tamperelaisten sukututkijoiden jäsenlehdestä ketä tahansa sukututkijaa kiinnostavaksi julkaisuksi, jota kannattaisi lukea ja tilata, vaikka sukujuuret eivät olisikaan Pirkanmaalla.

Ensi vuoden ensimmäinen Orpana on juhlanumero, johon yritän koota mahdollisimman runsaasti hyviä artikkeleita. Kehotankin ja pyydän kaikkia sukututkijoita – niin seuran jäseniä kuin ulkopuolisiakin – osallistumaan tämän juhlanumeron tekemiseen. Erityisesti toivon lehteen tuomiokirjoihin perustuvia artikkeleita.

Juhlanumeroon tarkoitetut artikkelit pitäisi lähettää toimitukselle poikkeuksellisen varhain, jo lokakuun puoliväliin mennessä. Graafisen ilmeen suunnittelija ja taittaja tarvitsevat runsaasti aikaa. Lehden toimittajana toivon myös ylimääräistä aikaa, sillä sen jälkeen kun minulle syntyy marraskuussa vauva, en enää ehdi käsitellä artikkeleita.

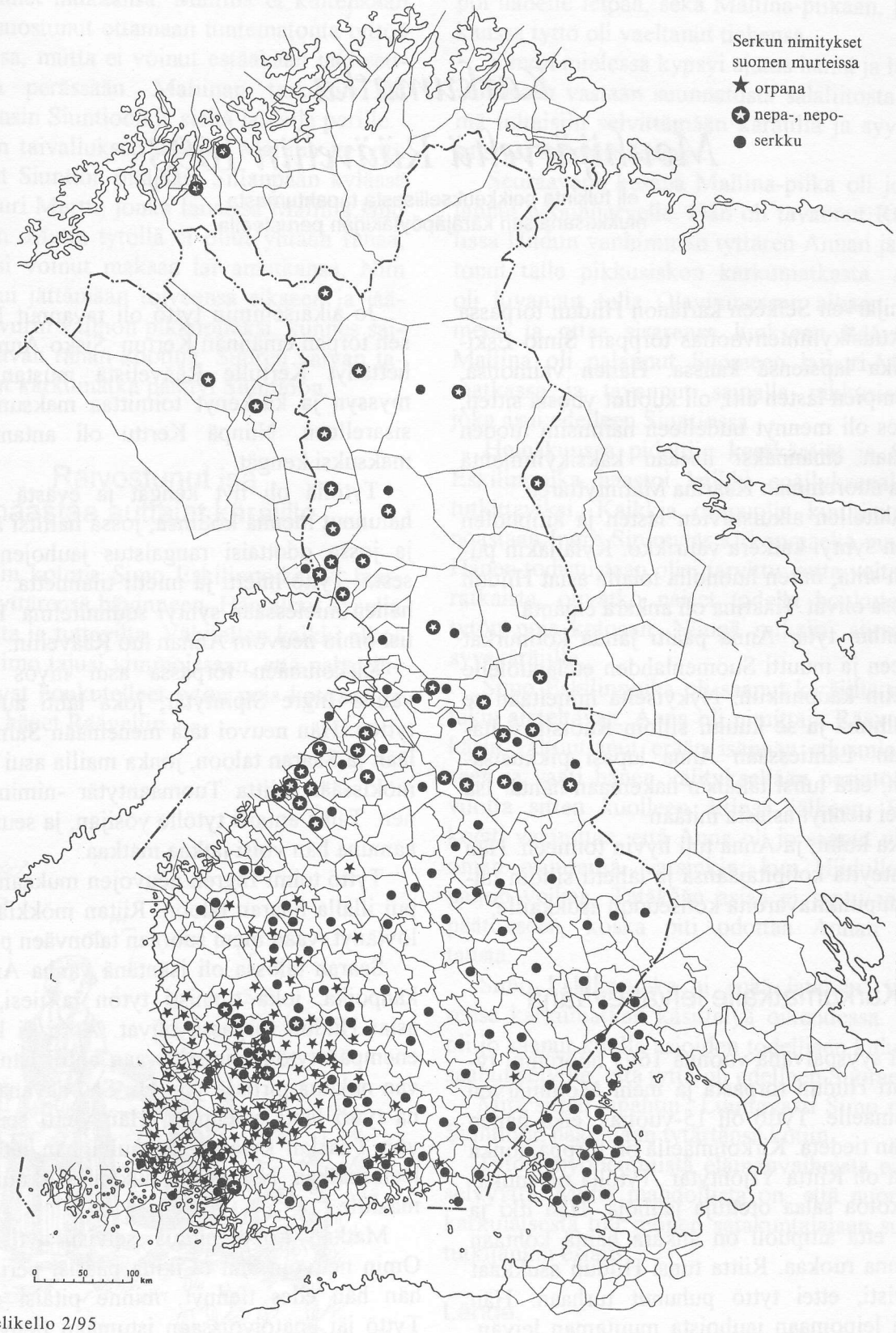

Kielikello 2/95

Karkumatka Mouhijärveltä Rääveliin 1693

eli tulkinta poikkeuksellisesta tapahtumasta
niukkasanaisen käräjäpöytäkirjan perusteella

Mouhijärven Selkeen kartanon Hiidun torpassa asui kuusikymmenvuotias torppari Simo Eskilinpoika lapsiensa kanssa. Hänen vaimonsa, vanhimpien lasten äiti, oli kuollut vuosia sitten, ja mies oli mennyt uudelleen naimisiin tuoden torppaan emännäksi itseään kaksikymmentä vuotta nuoremman Kaarina Matintyttären.

Vähitellen aikuistuvien lasten ja äitipuolen kesken syntyi katkera välirikko. Kylälläkin puhuttiin siitä, miten huonolla tolalla asiat Hiidun torpassa olivat. Kaarina oli ankara emäntä.

Vanhin tytär Anna päätti jättää kotinurkat taakseen ja muutti Suomenlahden eteläpuolelle Räävelin kaupunkiin. Nykyiseltä nimeltään se on Tallinna ja se kuului silloin Ruotsin valtakuntaan. Lähtiessään Anna lupasi pikkusisarelleen, että tulisi takaisin hakemaan häntä. Isä Simo ei tiennyt asiasta mitään.

Aika kului, ja Anna tuli hyvin toimeen. Hän piti yhteyttä kotipitäjäänsä ja lähetti silloin tällöin kaupunkitavaroita kotiseudun asukkaille.

Karkumatkalle leivät eväänä

Eräänä syyspäivänä vuonna 1693 nuorempi tytär lähti Hiidun torpasta ja meni Mouhijärven kirkonmäelle. Tyttö oli 15-vuotias, eikä hänen nimeään tiedetä. Kirkonmäellä oli torppa, jonka emäntä oli Riitta Yrjöntytär. Tytöllä oli mukanaan kotoa salaa otettuja jauhoja. Hän itki ja valitti, että äitipuoli on ankara häntä kohtaan eikä anna ruokaa. Riitta tunsi Hiidun asukkaat ja aavisti, ettei tyttö puhunut turhaan. Hän suostui leipomaan jauhoista muutaman leivän, jotka antoi kyynelehtivän tytön mukaan.

Jo aikaisemmin tyttö oli tavannut Kopalaisen torpan emännän Kertun. Sisko Anna oli lähettänyt Kertulle Räävelistä mustan silkkimyssyn ja käskenyt toimittaa maksun pikkusisarelleen. Niinpä Kerttu oli antanut tälle maksuksi kengät.

Tytöllä oli nyt kengät ja evästä. Hän ei halunnut mennä kotiinsa, jossa hallitsi äitipuoli ja jossa odottaisi rangaistus jauhojen viemisestä. Tyttö mietti ja mietti tilannetta. Viimein hänen mielessään syntyi suunnitelma: hän lähtisi omin neuvoin Annan luo Rääveliin.

Kirkonmäen torpassa asui myös itsellisvaimo Ingre Sipintytär, joka lähti auttamaan tyttöä. Hän neuvoi tätä menemään Salmen kylään ja Saaran taloon, jonka mailla asui omassa mökissään Riitta Tuomaantytär -niminen nainen. Tämä antaisi tytölle yösijan, ja seuraavana aamuna hän voisi jatkaa matkaa.

Tyttö toimi Ingren neuvojen mukaan ja saapui illalla Saaran taloon. Riitan mökkiä hän ei löytänyt, vaan meni suoraan talonväen pirttiin.

Saaran talossa oli isäntänä vanha Antti Pekanpoika, joka tunnisti tytön ja tiesi, miten asiat Hiidun torpassa olivat. Antti ei kysellyt enempää tytön asioista, vaan antoi hänelle luvan nukkua pirtissä yön yli. Seuraavana aamuna tyttö lähti eteenpäin. Hän vietti seuraavan yön Tiisalan kylässä. Aamulla hän jatkoi jälleen matkaa. Nyt edessä aukeni Turkuun vievä maantie.

Matkan koko pituus selvisi nyt tytölle. Omin neuvoin hän ei ikinä pääsisi perille. Eihän hän edes tiennyt, minne pitäisi mennä. Tyttö jäi epätoivoissaan istumaan tienvierelle. Jonkin ajan kuluttua hän huomasi kauempaa lähestyvän naisen.

Tiellä taivaltava nainen oli piika Maliina Mikontytär. Hän oli sattuman kaupalla menossa itsekin Rääveliin. Tyttö rukoili, että Maliina ottaisi hänet mukaansa. Maliina ei kuitenkaan halusta suostunut ottamaan tuntematonta tyttöä matkaansa, mutta ei voinut estääkään tätä seuraamasta perässään. Maliinan tarkoitus oli mennä ensin Siuntioon ja sieltä laivalla perille.

Pitkän taivalluksen jälkeen Maliina ja tyttö saapuivat Siuntion pitäjään. Sillanpään kylässä asui laivuri Martti, jonka laivassa Maliina lähti Rääveliin. Mutta tytöllä ei ollut yhtään rahaa, jolla olisi voinut maksaa laivamatkansa. Niin hän joutui jättämään toiveensa sikseen ja jäämään laivurin vaimon pikkupiiaksi, kunnes saisi tarvittavan rahan koottua. Suuren vaivan takana ollut karkumatka päättyi Siuntioon.

Raivostunut isä haastaa auttajat käräjille

Tällä välin kotona Simo Eskilinpoika oli huomannut tyttärensä hävinneen. Hän alkoi kysellä naapureilta ja tuttavilta. Vähitellen kaikki alkoi selvitä. Simo tajusi vimmoissaan, että pahat ihmiset olivat houkutelleet tytön pois kotoaan ja auttaneet hänet Rääveliin.

Simon kiukku kohdistui etenkin kolmeen naiseen, Kopalaisen emäntään Kerttuun, jolta tyttö sai kengät, kirkonmäen Riittaan, joka leipoi hänelle leipää, sekä Maliina-piikaan, jonka kanssa tyttö oli vaeltanut tiehensä.

Simon mielessä kypsyi ajatus häntä ja hänen vaimoaan vastaan suunnatusta salaliitosta. Tämä tultaisiin selvittämään käräjillä ja syylliset saisivat rangaistuksensa.

Seuraavana kesänä Maliina-piika oli jo palannut Mouhijärvelle. Hän oli tavannut Räävelissä Hiidun vanhimman tyttären Annan ja kertonut tälle pikkusiskon karkumatkasta. Anna oli luvannut tulla Olavinmessun aikaan Suomeen ja ottaa sisarensa luokseen Rääveliin. Maliina oli palannut Suomeen laivuri-Martin matkassa ja tavannut samalla pikkusisaren, joka asui edelleen Siuntiossa.

Heinäkuussa pidettiin kesäkäräjät ja Simo Eskilinpoika haastoi kaikki epäilyksenalaiset tutkittaviksi. Kaikkia osapuolia kuultiin. Ainoastaan Ingre Sipintytär kirkonmäeltä puuttui. Hänen todistustaan olisi tarvittu, jotta voitaisiin ratkaista, olivatko naiset todella houkutelleet tytön pois kotoaan. Niinpä ratkaisu siirrettiin syyskäräjille.

Simo Eskilinpoika oli saanut käräjillä muutakin ajateltavaa. Anna oli nimittäin Räävelistä käsin valtuuttanut erään isännän edusmiehekseen ja vaati hänen välityksellään perintöä 12 vuotta sitten kuolleen äitinsä jälkeen. Simo koetti vakuuttaa, että Anna oli jo saanut ylikin oman osuutensa, varsinkin, kun Hiidulla oli paljon velkaa. Tätäkään asiaa ei saatu vietyä päätökseen, koska piti odottaa Annan vastausta.

Simo Eskilinpoika ei enää jatkanut tyttärensä karkumatkan käsittelyä oikeudessa. Hän oli jo saanut kuulla asioiden todellisen kulun ja saanut selville, että tyttö oli edelleen Suomessa.

Mitä sitten tapahtui? Luultavasti Simo meni Siuntioon hakemaan tytärtänsä kotiin.

Tytön myöhemmistä elämänvaiheista ei ole selvyyttä. Mutta mahdollista on, että nuoresta karkulaisesta tuli monen satakuntalaisen sukututkijankin esiäiti.

Lähde

Karkun ja Mouhijärven kesäkäräjät 9.–11.7.1694, KA.

Kuulutko sukuuni -tapahtuma

11.–12.10.2003 klo 10–17

Vantaan ammatillisessa koulutuskeskuksessa, Tennistie 1, 01370 Vantaa

Ohjelmassa tänä vuonna mm.:

- Harrastesukututkimuksia, myös isoja yhteisiä esittelyjä kuten Suvannon seudun suvut ja Suur-Ilmajoen sukuja
- Maanmittauslaitos
- Juuret-toimikunta
- Karjala-tietokanta
- Antikvariaatti
- Miten sairauksia ennen hoidettiin
- MAP-sukututkimuskeskus
- Ortodoksisukujen tutkijapiiri
- Sukuseuroja
- Sukuseurojen Keskusliitto
- Sukututkimusyhdistyksiä
- Sukututkimusohjelmia
- Kirjapainoja

Luennot lauantaina:

klo 11.00 Ritva Rouhunkoski: Lapsenmurhaajan kohtalo 1800-luvun alun Suomessa
klo 13.00 Dos. Jyrki Paaskoski: Saimaan kanava ja sen rakentajat vuosina 1844–1856
klo 15.00 Matti Lehtiö: Kyrönjokilaakson varhaisimman asutuksen leviämisen pääperiaatteet

Luennot sunnuntaina:

klo 11.00 FM Jari Ropponen: Sukututkimuksen suhde paikallishistoriaan
klo 13.00 Hannu Jaakohuhta: Vapaussodan arkistot sukututkijan kannalta esimerkin valossa
klo 15.00 DI Margit Lumia ja Kirjapaino Gummeruksen edustajat: Sukututkimus sukukirjaksi

Tilaisuuden järjestää Vantaan Seudun Sukututkijat ry

Kahvila-ravintola **Vapaa pääsy**

Eino Koskinen

Vapaaliiton sikari

Tampereella vaikutti 1920-luvulla sellainen kuuluisuus kuin liikennöitsijä Vapaaliitto. Hän harjoitti bussiliikennettä, tai niin kuin silloin sanottiin onnikkaliikennettä Keskustorilta Tahmelaan. Onnikat olivat melko pieniä nykyisiin verrattuna. Ehkä niihin mahtui parisenkymmentä henkilöä. Onnikkalinja alkoi Keskustorilta ja kulki Hämeen- tai Kauppakadun kautta Pyynikintorille ja sieltä nykyisen ammattikoulun ohi Pyynikinharjulle. Täältä matka jatkui alas Tahmelaan. Mäki harjulta Tahmelaan oli silloin huomattavasti jyrkempi kuin nykyään. Luultavasti tie oli myös nykyistä kapeampi.

Eräänä päivänä lähdettiin taas kohti Tahmelaa. Auto oli melkein täynnä. Itse liikennöitsijä istui ohjauspyörän takana, käynnisti auton ja sytytti ison sikarin. Siihen aikaan oli vielä tupakanpoltto sallittua onnikoissa. Matkanteko sujui normaaliin tapaan aina Pyynikinharjulle asti. Kun alettiin laskea alas Tahmelaan vievää mäkeä, menivät onnikan jarrut epäkuntoon. Vapaaliitto yritti epätoivoisesti saada pienempää vaihdetta päälle, jotta vauhti ei nousisi niin suureksi, mutta se ei enää siinä vaiheessa onnistunut. Niin lähdettiin aika haipakkaa laskemaan kohden Tahmelan alaosaa. Torvea tuutaten ja rattia vääntäen Vapaaliitto ohjasi onnikkaa parhaansa mukaan. Matkustajat kirkuivat ja pitivät tiukasti kiinni kädensijoistaan. Taisi siinä muutama hikipisara tulla myös itse "sahvöörin" otsalle.

Joka tapauksessa tultiin onnellisesti mäki alas ja onnikka pysähtyi lievään vastamäkeen. Matkustajat ja oletettavasti myös Vapaaliitto huokaisivat helpotuksesta. Ketään ei jäänyt onnikan alle eikä auto ajanut tieltä sivuun. Voitiin sanoa: "Loppu hyvin, kaikki hyvin." Kuitenkin matkustajat istuivat hetken aikaa turtana paikoillaan, ennen kuin alkoivat keräillä matkatavaroita, nyssäköitään, pakettejaan ja kassejaan.

Yhtäkkiä alkoi eräs vanhempi naisihminen nauraa kihertää kovalla äänellä. Vapaaliitto kääntyi kuljettajan tuolissaan vihaisen näköisenä nauravan naisen puoleen ja sanoi:" Kuulkaas nyt hyvä rouva, ei tässä ole piru vie mitään nauramista. Me olisimme voineet kaikki kuolla tällä matkalla, jos olisimme ajaneet tieltä sivuun." Tähän hätääntynyt rouva vastasi: "Herra sahvööri, en minä tälle onnettomalle matkalle naura. Minua vaan niin naurattaa, kun sahvööri söi matkan aikana sikarinsa."

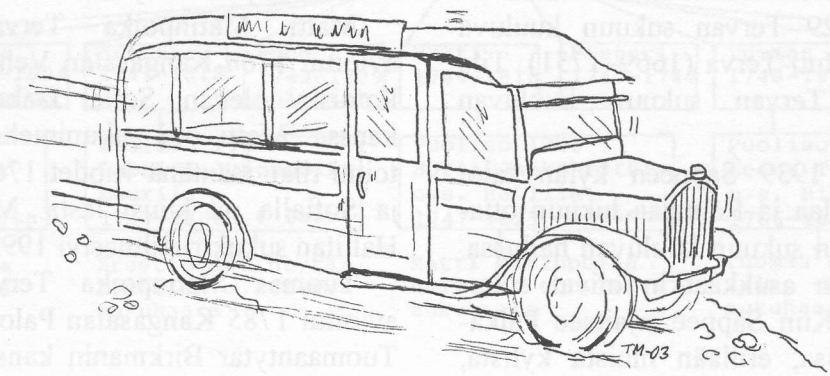

50-vuotias pälkäneläinen Tervan suku ry

Usein käy niin, että sisarussarjan vanhin keksii uuden idean ja tekee aloitteen, jota toiset sitten kannattavat ja seuraavat. Tervan suvussa kävi niin, että sisarussarjan nuorimman, Tuomas Matinpojan jälkeläiset keksivät vuonna 1953 perustaa *Kangasalan Palo -suku ry* -nimisen sukuseuran, jonka kantaisäksi merkittiin Tuomas Matinpoika Palo (entinen Terva, 1748–1835). Idea oli niin hyvä, että myöhemmin Tuomas Matinpojan sisarusten jälkeläiset liittyivät jäseniksi sukuseuraan ja kantaisäksi tuli heidän isänsä Matti Juhonpoika Terva (1709–1784). Sukuseura otti uuden kantaisän mukaan nimekseen *Tervan suku ry*.

Tervan suvun vanhin kantaisä on Hutilan talon isäntä Pietari Huti, jonka tiedetään toimineen Pälkäneen kihlakunnanoikeuden lautamiehenä vuonna 1483. Hutilan tila oli vielä 1700-luvulla Pälkäneen suurin tila. Käsityksen tilan koosta saa, kun siitä on lohkaistu viisi elinkelpoista tilaa – Pietilä, Pakarainen, Eerola, Heikkilä ja Huhtala – itse emätilan jäädessä myös elinkelpoiseksi. Nykyään Hutilasta on jäljellä rakennukset ja metsäpalsta ja sen nimeksi on tullut Vuorensyrjä. Pellot on kauppakirjalla liitetty Eerolan peltoihin ja sen metsän omistaa Tervan sukuun kuulumaton.

Tervan tila on vuonna 1552 lohkaistu Hannulan tilasta. Sen ensimmäinen isäntä oli vuosina 1717–1729 Tervan sukuun kuuluva Juho Erkinpoika Huti-Terva (1669–1751). Tila on edelleenkin Tervan sukuun kuuluvan hallussa.

Ennen vuotta 1939 Sappeen kylän talot Hartikkalaa, Hanulaa ja Rantalaa lukuun ottamatta olivat Tervan sukuun kuuluvan hallussa. Periaatteessa kylän asukkaatkin olivat sukulaisia keskenään. Kun Sappee sijaitsee Pälkäneen koillisnurkassa, erillään muista kylistä, niin on selvää, että puoliso naitiin usein naapurista.

Pietilän tilan osti Nokia Oy, ja sen rakennukset tuhoutuivat tulipalossa. Pakaraisen, Heikkilän ja Huhtalan tilat ovat edelleen Tervan sukuun kuuluvien hallussa, samoin Eerolan tila Hutila-Eerola-nimisenä, josta vuonna 1910 lohkaistiin Jokelan tila, joka on Tervan sukuun kuuluvan hallussa.

Juho Erkinpoika Huti-Tervan poika Matti (1709–1784) avioitui vuonna 1736 Eufemia Juhontytär Höllin kanssa. Matti toimi Tervan isäntänä vuosina 1729–1761. Heillä oli yhdeksän lasta, joista Erkki, Kreetta, Matti ja Tuomas jatkoivat sukua, Kaisa ja Beata kuolivat lapsena ja Juho ja Yrjö kuolivat naimattomina setämiehinä Tervalla.

Tervan isäntänä vuodet 1761–1813 toiminut Erkki Matinpoika Terva (1737–1813) avioitui vuonna 1768 Anna Heikintytär Uotilan kanssa. Heillä oli yhdeksän lasta. Erkki Matinpoika Tervan sukukirja ilmestyi vuonna 1992.

Kreetta Matintytär Terva (1741–1818) avioitui vuonna 1769 Luopioisten Kajantilan kylästä kotoisin olevan Gabriel Juhonpoika Laurilan kanssa. Gabriel ja Kreetta toimivat Laurilan isäntäparina vuosina 1770–1790. Heillä oli neljä lasta. Kreetta Matintytär Laurilan sukukirja ilmestyi 1993.

Matti Matinpoika Terva (1744–1818) avioitui 1768 Kangasalan Vehoniemen kylästä kotoisin olevan Sofia Jaakontytär Hallilan kanssa. Matti otti sukunimekseen Hallilan ja toimi tilan isäntänä vuodet 1768–1815. Matilla ja Sofialla oli kuusi lasta. Matti Matinpoika Hallilan sukukirja ilmestyi 1992.

Tuomas Matinpoika Terva (1748–1835) avioitui 1785 Kangasalan Palon tyttären Leena Tuomaantytär Birkmanin kanssa. Tuomas otti sukunimekseen Palon, ja hän toimi Palon

ratsutilan Palko-nimisen puolison isäntänä 1791–1803. Tuomaalla ja Leenalla oli kymmenen lasta. Tuomas Matinpoika Palon hienon sukukirjan I osa ilmestyi vuonna 1969; teoksen oli koonnut filosofian maisteri N. P. Virtanen. Palon sukukirjan II osa ilmestyi 1977 ja III osa 1999. Maisteri N. P. Virtanen on toimittanut myös neljä osaa käsittävän sarjan *Talonpoikaiselämää Palon suvun asuma-alueilta* vuosina 1968–1973.

Edellä mainituista sukukirjoista löytyy yhteensä noin 20 000 nimeä. Tervan sukuseuraan kuului vuoden 2003 maaliskuussa 736 jäsentä. Suku kokoontuu joka toinen vuosi. Välivuosina tehdään retkiä ja tutustumiskäyntejä esi-isien asuinsijoille ja muihin nähtävyyksiin.

Tervan suku ry
PL 173
33101 Tampere
p. 0500 835 711 / Kaija Hyödynmaa
www-sivut http://terva.cjb.net

Tervan suvun jakautuminen sukuhaaroihin

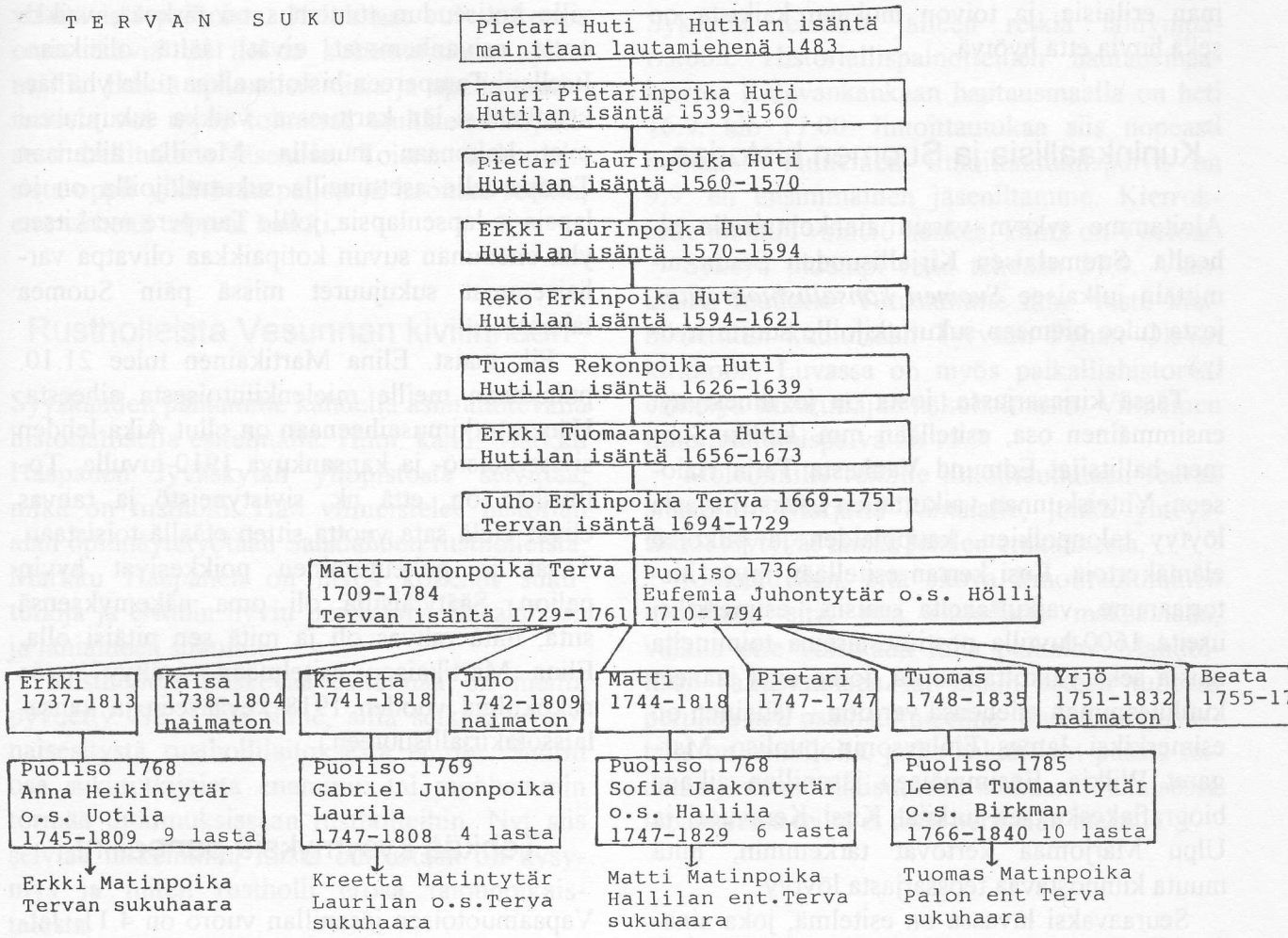

Tiina Miettinen
Seuran ohjelmavastaava

Syksyn esitelmistä

Tämän syksyn esitelmät perustuvat osittain niihin pyyntöihin, joita jäsenistö on esittänyt. Erityisen moni on tullut kysymään geeneihin ja sukututkimukseen liittyvää esitelmää. En tiedä, löytyisikö tästä maasta ansioitunutta geenitutkijaa, joka olisi samalla kokenut sukututkija. Ja jos sellainen joskus löytyykin, niin meillä ei ehkä ole varaa saada häntä puhumaan. Geenitutkimukseen liittyvä esitelmä on kuitenkin luvassa. Syksyn esitelmät ovat mahdollisimman erilaisia, ja toivon mukaan kaikista on sekä huvia että hyötyä.

Kuninkaallisia ja Suomen historiaa

Aloitamme syksyn varsin ajankohtaisella aiheella. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura nimittäin julkaisee *Suomen kansallisbiografian*, josta tulee olemaan sukututkijoille suurta hyötyä.

Tässä kirjasarjassa, josta on jo ilmestynyt ensimmäinen osa, esitellään mm. kaikki Suomen hallitsijat Edmund Vanhasta Tarja Haloseen. Yhteiskunnan vaikuttajien lisäksi kirjasta löytyy talonpoikien, kauppiaiden ja piikojen elämäkertoja. Ensi kerran esitellään myös historiaamme vaikuttaneita naisia, esimerkiksi useita 1600-luvulla postimestareina toimineita naisia sekä vaikuttajanaisia, jotka ovat jääneet kuuluisamman miehensä varjoon – tällainen on esimerkiksi James Finlaysonin puoliso Margaret Wilkie. Ensimmäisen jäsenillan aikana biografiakeskuksen tutkijat Kirsi Keravuori ja Ulpu Marjomaa kertovat tarkemmin, mitä muuta kiinnostavaa teossarjasta löytyy.

Seuraavaksi luvassa on esitelmä, joka ainakin jonkin verran sivuaa geenitutkimuksen vaikutusta sukututkimukseen. Fil. toht. Pekka Masonen on lupautunut kertomaan Ranskan Bourboneista ja siitä, miten uusin geeniteknologia muutti käsitystä eräästä sitkeästä sukutarinasta. Syksyn pimetessä on mukavaa saada hieman kuninkaallista loistoa jäseniltoihimme Vanhalle kirjastotalolle.

Puheenjohtajamme Eino Koskinen on lupautunut pitämään perinteisen paikallishistoriallisen esitelmän. Hän puhuu Tampereen tekstiiliteollisuuden synnystä. Tampereella asuville kotiseudun tuntemus on tärkeää, vaikka omat esivanhemmat eivät täältä olisikaan. Itselleni Tampereen historia alkaa tulla yhä tärkeämmäksi iän karttuessa, vaikka sukujuureni ovat kokonaan muualla. Monilla aikanaan Tampereelle asettuneilla sukututkijoilla on jo lapsia ja lapsenlapsia, joille Tampere merkitsee yhä enemmän suvun kotipaikkaa olivatpa varhaisemmat sukujuuret missä päin Suomea tahansa.

Fil. maist. Elina Martikainen tulee 21.10. puhumaan meille mielenkiintoisesta aiheesta. Hänen tutkimusaiheenaan on ollut Aika-lehden sivistyneistö- ja kansankuva 1910-luvulla. Totuushan on, että nk. sivistyneistö ja rahvas elivät vielä sata vuotta sitten etäällä toisistaan. Tavat ja pukeutuminen poikkesivat hyvin paljon. Säätyläisillä oli oma näkemyksensä siitä, mitä rahvas oli ja mitä sen pitäisi olla. Elina Martikaisen esitelmään sisältyy myös näkökulma vuoden 1918 kevääseen ja kansalaissotakirjallisuuteen.

Tehkää kysymyksiä paneeliin!

Vapaamuotoisen jäsenillan vuoro on 4.11. Jatkamme jälleen paneelin merkeissä. Se saavutti suuren suosion viime tammikuussa, ja minulle

tuli useita pyyntöjä sellaisen järjestämisestä uudelleen. Ongelma oli vain se, että kysymyksiä ei saatu helpolla. Niitä piti suorastaan pyytää ja kerjätä sekä osittain jopa laatia itse. Paneeli ei tällaisella periaatteella toimi! Kuuntelijoita siis riittää mutta ei kysyjiä.

TEHKÄÄ SIIS KYSYMYKSIÄ ETUKÄTEEN! Niitä voi laatia nimettömänä ja jättää jäsenilloissa hallituksen jäsenille. Kysymyksiä voi myös lähettää postissa tai käyttää sähköpostia. Tyhmiä kysymyksiä ei ole. Kysymysten lisäksi jäsenillassa pohditaan sukututkimuksen pahimpia sudenkuoppia.

Kahvipöytäkeskusteluissa sukututkijoiden kanssa on tullut esiin varoittavia tarinoita sukututkimuksen salakavaluudesta. Pahimpia tapauksia ovat ne, joissa on lähdetty seuraamaan väärää sukujuurta. Tuttu juttu kaikille sukututkijoille. Pohdimme, miten virheitä voisi välttää ja miten siihen tilanteeseen yleensä joutuu.

Hauskoja ovat myös yllättävät löydöt joskus yllättävistä paikoista. Halukkaat voivat kertoa omia ikäviä tai iloisia kokemuksiaan opiksi muille. Ikäviä epäonnistumisia ja upeita onnistumisia voi myös toimittaa etukäteen kirjallisesti hallituksen jäsenille. Toisten kokemuksista oppii yllättävän paljon ja huomaa senkin, että virheitä tekevät kaikki.

Rustholleista Vesunnan kivilinnaan

Syyskauden päätämme kahdella asiantuntevalla historiallisella esitelmällä. Hum. kand. Markku Haapanen Jyväskylän yliopistosta selvittää, mikä on rustholli. Hän viimeistelee historian alan opinnäytetyötään Sahalahden rustholleista. Markku Haapanen on myös kokenut sukututkija ja erittäin hyvin perehtynyt Sahalahden ja lähialueen sukuihin.

Rustholleja koskevaa esitelmää on meiltä pyydetty. Se ei ole ihme, sillä selkeää kokonaisesitystä rusthollilaitoksesta ei ole. Suurin osa sukututkijoista enemmin tai myöhemmin törmää tutkimuksissaan rustholleihin. Nyt siis selviää tarkemmin, mistä oikeastaan oli kysymys ja miten rustholli eroaa talonpoikaistalosta.

FM Ulla Koskinen päättää syyskauden pikkujouluna 2.12. Hän on juhla-ajan kunniaksi alustavasti luvannut kertoa meille mm. siitä, leivottiinko Hattulan Vesunnan kartanossa 1500-luvulla pipareita...

Ulla Koskinen tekee väitöskirjatutkimusta Arvid Henrikinpoika Tawastin ystäväverkostosta. Hän on löytänyt mielenkiintoisia tietoja siitä, miten sukulaisia koskevat nimitykset saattoivat koskea myös ystäviä. Sukututkijan kannattaa olla tarkkana, jos löytää 1600-luvulla eläneestä esi-isästään maininnan jossakin kirjeessä. Lampuotia puhuteltiin toisin kuin säätyveljiä. Kirjeiden puhuttelumuodoista paljastuu yllättäviä paljon mielenkiintoisia asioita. Luvassa siis mielenkiintoinen kurkistus 1500- ja 1600-luvun ihmisten ajatusmaailmaan.

Retket lähelle ja kauemmas

Syksyllä tehdään jälleen retkiä lähiympäristöön. Historiallispainotteinen hautausmaakierros Kalevankankaan hautausmaalla on heti 16.9. klo 17.00. Ilmoittautukaa siis nopeasti mukaan! Viimeinen ilmoittautumispäivä on 9.9. eli ensimmäinen jäseniltamme. Kierrokselle mahtuu vain 30 henkeä. Hinta on 4 euroa.

Syksyn pidempi retki tehdään 27.9. Vammalan seudulle. Tutustumme mm. vasta kunnostettuun kuuluisaan Tyrvään Pyhän Olavin kirkkoon. Luvassa on myös paikallishistorian esittelyä sukututkijan näkökulmasta. Viimeinen ilmoittautumispäivä on 15.9.

Molemmille retkille ilmoittaudutaan seuran sihteerille Marjatta Rintalalle, jonka yhteystiedot löytyvät tämän lehden etukannesta.

Muistattehan, että sitova ilmoittautuminen merkitsee sitä, että sitoudutte maksamaan, vaikka ette voisikaan tulla paikalle! Mahdollisen sairastumisen tai muun esteen tullessa perukaa heti osallistumisenne. Usein odotuslistalla on henkilöitä, jotka haluaisivat päästä teidän sijastanne tilaisuuteen mukaan. Tällaisessa tapauksessa teiltä ei tulla perimään maksua.

Outoa puuhastelua käräjätuvassa

Pälkänettä oli vuoteen 1706 mennessä kuohuttanut enemmän tai vähemmän peräti kuudentoista vuoden ajan Maria Tuomaantyttären salaperäinen puuhastelu muutamilla käräjillä ja erityisesti itse käräjätuvassa.

Pälkäneen Äimälässä asuneen Maria Tuomaantyttären väitettiin vuoden 1705 syyskäräjillä Äimälän nimismiehentalossa käyttäytyneen perin sopimattomalla tavalla. Hän oli repinyt sammalta käräjätuvan hirsien välistä ja taputellut ovenkarmeja astuessaan käräjätupaan.

Entinen nimismies Pentti Erkinpoika Kirvusta ilmoitti korpraali Gabriel Reutherille, että Maria oli harjoittanut samanlaista taikauskoa jo vuonna 1689 astuessaan Kirvun nimismiehentalossa käräjätupaan. Pentti Erkinpoika katsoi sen kohdistuneen itseään vastaan. Koko samaisen vuoden oli pitäjässä kiertänyt huhuja ja puheita siitä, mitä Maria oli Kirvun käräjätuvassa puuhastellut. Maria Tuomaantytär oli tuolloin vuonna 1689 haastettu käräjille yhdessä renki Juho Heikinpojan kanssa. Kyse oli ollut salavuoteudesta, ja Juho oli kertonut maanneensa Marian.

Oikeudenkäynti Maria Tuomaantytärtä vastaan Äimälän nimismiehentalossa vuonna 1706 alkoi varsin vaivalloisesti. Ilmiannon tehnyt entinen nimismies Pentti Erkinpoika makasi talvikäräjien aikaan maaliskuussa sairaana eikä hän näin ollen voinut osallistua käräjille. Juttu lykättiin seuraaville käräjille, ja Pentti velvoitettiin saapumaan paikalle.

Tuli aikanaan kesäkuussa kesäkäräjien aika. Mutta vanhalla nimismiehellä oli jälleen este. Hän oli lähtenyt Helsinkiin esittelemään ratsumiehensä asioita. Molemmat esteet olivat toki hyväksyttäviä syitä rusthollarin ja entisen nimismiehen poissaololle. Juttua piti jälleen siirtää.

Kolmas käsittelykerta syyskäräjillä lokakuussa vuonna 1706 onnistui paremmin. Kirvun vanha nimismies Pentti Erkinpoika kertoi nyt valalla vannoen kuulleensa huhuja vuonna 1689, että Maria oli hänen kotonaan eli silloisessa Kirvun vanhassa nimismiehentalossa repinyt seinänraosta sammalta ja taputellut ovenkarmeja mennessään sisään käräjätupaan.

Pentti Erkinpoika sanoi, ettei hän ollut itse omin silmin nähnyt sammalen repimistä eikä ovenpielien taputtelua. Hän ei myöskään enää muistanut, keneltä oli asiasta kuullut.

Leski Maria Matintytär valalla todisti, että Maria Tuomaantytär oli tehnyt täysin samanlaisen teon viime syyskäräjillä Äimälän nimismiehen talossa. Hän oli astunut käräjätupaan ja käyttäytynyt hyvin harkitusti: taputellut ovenkarmeja ja repinyt sammalta seinänraosta. Joten sen perusteella katsottiin, että Maria oli tehnyt sopimattoman teon ja harjoittanut taikauskoa. Muuta syytä tekoon ei voitu nähdä.

Maria Tuomaantytär kiisti nyt kuten ennenkin jyrkästi harjoittaneensa taikauskoa. Häntä ei saatu tunnustamaan. Nimismies Elias Bergstadiuksella ei ollut asiaan lisättävää.

Koska sekä entinen nimismies Pentti Erkinpoika Kirvusta että leski Maria Matintytär valalla todistivat Maria Tuomaantytären repineen sammalta ja taputtaneen ovenpieliä, niin hänen katsottiin harjoittaneen taikauskoa. Oikeus päätti, että Marian pitää seuraavilla käräjillä vapauttaa itsensä valalla. Hänen tulee vannoa, ettei ole harjoittanut täällä tai vanhalla Kirvun nimismiehen talolla taikauskoa. Tuomio alistettiin hovioikeuden päätettäväksi.

Harjoittiko Maria "mittelyä"?

Pälkäneen tuomiokirjat ovat säilyneet vain satunnaisina ja epäselvinä konseptikatkelmina. Teksti on sekavaa ja paikoin vaikeasti tulkittavissa. Maria Tuomaantyttären lopullisesta kohtalosta ei ole tietoa.

Omituinen tapahtumasarja ja erityisesti Marian puuhastelu ovenkarmien kanssa tuovat heti mieleen 1900-luvun alussa Hauhon Miehoilasta muistiinmerkityn parannuskeinon, "mittelyn". Hauho on Pälkäneen naapurikunta ja Miehoilan kylä hyvin lähellä Pälkäneen rajaa.

Muinaistieteellisen retkikunnan vuonna 1925 julkaisemassa *Vanhaa Hauhoa* -teoksessa kerrotaan keinot kohtauksen parantamiseen. Kohtaus tarkoitti sitä, että potilasta alkoi kovasti haukotuttamaan ja oksennuttamaan. Se parani, jos parantaja mitteli vaaksallaan makaavan potilaan jaloista alkaen, ensin vasemmasta jalasta oikeaan käteen ja sitten oikeasta jalasta vasempaan käteen. Miteltyään parantaja kouristi potilasta sydänalasta ja loitsi:

> Kohtaa kuolleita,
> kauan maassa maanneita,
> pyhäkirkon kynnykselle!

Kohtaus parani myös, jos sairas pääsee sellaiseen huoneeseen, jonka ovesta on kolme kertaa kuljetettu ruumiita, ja mittelee sylillänsä ristiin ovenkulmasta ovenkulmaan.

Jotakin edellisen kaltaista saattoi olla Maria Tuomaantyttärellä mielessään, kun hän käräjätupaan astuessaan "taputteli ovenkarmeja". Käräjätupa saatettiin mieltää pyhäksi paikaksi, joten ehkäpä sen seinähirsien sammaleillakin oli salaperäisiä voimia. Marian väitettiin toimineen samalla tavalla sekä Kirvun nimismiehentalossa että Äimälän nimismiehentalossa. Näin ollen minkä tahansa tuvan seinäsammal ei hänelle kelvannut. Tarvittiin käräjätupa, jossa päätettiin ihmisten kohtaloista.

Emme kuitenkaan saa koskaan tietää, harjoittiko Maria Tuomaantytär taikoja vai ei vai oliko kyse vain huhuista ja pahoista puheista. Jää arvoitukseksi, mikä merkitys ovenkarmien taputtelulla ja sammalen repimisellä loppujen lopuksi oli.

Lähteet:

Sääksmäen käräjäkunta mf ES 3366;
Pälkäneen, Sahalahden ja Kulsialan talvikäräjät 22.–23.3.1706, Pälkäneen, Sahalahden ja Kulsialan kesäkäräjät 21.–22.6.1706, Pälkäneen, Sahalahden ja Kulsialan syyskäräjät 17.–19.10.1706.

Vanhaa Hauhoa, Suomen muinaismuistoyhdistyksen julkaisuja I. Helsinki 1925.

Seija Pessi

Taimi Pukki tamperelainen ortodoksisuvun tutkija

"Seisoimme aamulla 30.11.1939 Vaskelassa oman tuvan ovensuussa. Äiti polvistui kääntyneenä oprossaan, ikoniin päin ja kehotti meitä lapsia tekemään samoin. Hän risti silmänsä ja luki rukouksen. Nousimme ja aloitimme pakomatkan, kuten koko kylän väki, mukanamme nyytti, jossa oli suuren rievun, saalin sisällä täkki ja tyyny. Tämän sukututkimuksen olen tehnyt, että voisin saada itse ja antaa toisille, etenkin nuorille, tietoa karjalaisista juuristamme."

Näin on kirjoittanut sukuselvityksensä alkuun Taimi Pukki, Tampereella asuva opettaja.

Muutama aika sitten ilmestyi suku- ja kyläkirja *Waski-suku ja Metsäpirtin Vaskela*. Kirja on usean tekijän yhteistyö. Sen aineiston kokoaja ja toimittaja on Mauno Koskinen, nykyään sukunimeltään Vaski. Muita kirjan tekijöitä olivat Jaakko Koskivaara ja Paula Hirvonen, joka oli paneutunut kylätutkimukseen ja perinnetiedon keräämiseen. Taimi Pukin osuus oli merkittävä, sillä hän teki yksin sukututkimuksen ja myös haastatteluja sekä tallensi kansanperinnettä.

Vaskelan kylästä

Sukukirja kertoo ainutlaatuisesta kylästä Karjalan kannaksella, koska asukkaat siellä olivat säilyttäneet ortodoksisen uskon. Ensimmäinen luterilainen miniä tuli kylään 1930-luvulla.

Vaskelan kylä sijaitsi Taipaleen joen eteläpuolella. Kylän kohdalla virtasi vuolas koski. Kirjassa on asiakirja- ja muistitietoihin perustuva kuvaus siitä, miten Suvantojärvi 1818 syöksyi Laatokkaan ja syntyi Taipaleen joki. Pieni puron uoma suurentui niin, että "yhten yön ves vei talojakkii männessiä Luatokal". Kerrottiin, että aamulla kukko oli laulanut Laatokalla ajelehtivan tšasounan katolla.

Kirjan alkuosassa (218 sivua) on paljon asiatietoa Vaskelan kylän historiasta, keisarien lahjoitusmaa-ajoista, isostajaosta, kouluoloista ja muistelmia taloista, isännistä, työnteosta, rakennuksista, Martta-yhdistyksestä ja osuustoiminnasta ennen sotia sekä haastatteluja kansantavoista, ruuanlaitosta, kaupankäynnistä ja muusta elämänmenosta. Haastatteluissa pääsi oma karjalan kieli esille.

Taimi Pukin muistoja

Tavatessani Taimi Pukkia olen saanut kuunnella mielenkiintoisia tarinoita hänen elämästään, tutkimusharrastuksestaan ja kirjan teosta. Taimi Pukki on asunut lapsuutensa Vaskelan kylässä. Jo lapsena häntä kiinnostivat vanhat asiat, joita hän kyseli vanhemmiltaan ja sukulaisiltaan. Sukututkimuksen aikana hänelle selvisi, että lähes kaikki olivat samaa sukujuurta.

Koulutyttönä Taimi oli kirjoittanut kylän vanhoista häätavoista aineen, jota opettaja oli kehunut, muttei uskonut Taimin itse kirjoittamaksi. Sukukirjassakin on Taimi Pukin kuvaus häätavoista, joka alkoi sanonnalla: "Täs on sellane tyttö mil on olliet neljät pitkävirsut yhtaikua tuvas, sano Olkkose Masu." Pitkävirsut olivat sulhastarjokkaita, jotka puhemiehen kanssa me-

nivät kosimaan. Taimi kertoo, että hyväksytyltä kosijalta morsian otti sormuksen ja antoi huivin vietäväksi sulhasen äidille. Kuulutuksiin liittyi vieraiden kestitys, tupakaiset, joissa sulhanen tarjosi montaa laatua tupakoita. Laulettiin ja tanssittiin. Lauluissa sulhasta ja morsianta moitittiin tai kehuttiin.

Tarkkaan Taimi kuvasi myös vihkimisen, hääpidot morsiamen ja sulhasen kodeissa, puhemiesten ja nuoteiden (morsiamen saattajien) osuudet hääseremonioissa. Morsiamen tanssittajat antoivat hänelle käteen rahaa. Morsian oli tuonut kotoaan lahjoja, jotka sulhasen veli jakoi: hame anopille, paitoja, esiliinoja, kintaita, kaulaliinoja ja sen sellaisia muille sukulaisille. Taimi Pukki halusi tarkkaan kuvata vain sen, minkä muisti omasta kotikylästään kerrotun, ettei olisi kirjoittanut myöhemmin kansanperinnekirjoista lukemaansa ja oppimaansa.

Kalevalainen runomitta jokapäiväisessä kielessä

Taimin lapsuudessa kalevalaisen runomitan käyttäminen puheessa oli niin tavallista, ettei siihen edes kiinnittänyt huomiota. Taimi muisteli tätiään, joka taloon saapuvalle vastasi tervehdykseen aina sopivalla kalevalamittaisella säkeellä.

Vaskelan kylä on ollut runonlaulajien kylä. *Suomen kansan vanhat runot* -teokseen sisältyy runsaasti Vaskelan kylästä muistiin kirjoitettuja runosäkeitä. Sukukirjassa on laaja artikkeli runojen muistiin merkitsemisen ajoista ja kylän runonlaulajista. Runojen keräysvaiheessa ei aluksi oltu kirjoitettu muistiin runonlaulajien asuinpaikkoja ja nimiä. Myöhemmin ne merkittiin usein laulajan ilmoittamassa kansanomaisessa muodossa. Sama laulaja voi esiintyä neitona ja vaimona eri nimellä ja muistakin syistä nimi on eri kerroilla voitu tallettaa eri tavoilla. Taimi Pukin kirjahyllyssä ovatkin mustin kultalehvin somistetut nahkakantiset teokset *Suomen kansan vanhat runot* Karjalan ja Inkerinmaan osalta.

Taimi Pukki on tehnyt sukututkimuksen yhteydessä suurenmoisen työn selvittäessään näistä teoksista runonlaulajista käytetyt eri nimet ja yhdistänyt ne sukututkimuksensa avulla henkilö- ja sukutietoihin. Hänen laskelmiensa mukaan Vaskelan kylässä on asunut yli kolmekymmentä runonlaulajaa, joista osa oli myös Inkeristä kerättyjen runojen niteessä. Sukukirjan laajasta artikkelista *Vaskela runonlaulajien, tietäjien ja parantajien kylä* etsin muutaman esimerkin runonlaulajista.

Vaskelassa asui **Ikkala Oka** eli **Jaakon Okahvei**, jota Neovius laulatti 1888. Hän oli Ripakon talon tytär Agafia Jakovleva Antropova, joka naitiin Ikkalan taloon. Tämä **Ikkalan Okahve** kuoli siellä 1896. Sukutauluissa hänen nimensä on Agafia Jaakontytär Antropova, o.s. Petrov.

Runonlaulaja **Ikan Anni** oli Ignati Feodorovin (Ikka Vyöterinpojan) vaimo ja omaa sukua Anna Konstantinintytär Tuokko, s. 1843, k. 1911. Hän oli Taimi Pukin isoäidin äiti Anna Konstantinintytär Koskinen. Annin tytärkin tunnettiin runonlaulajana nimellä **Jerlan Olka**, sukutauluissa Olga Ignatintytär, s. 1875, Kaihoniemi, o.s. Jeremejev.

Runonlaulajista tunnetuin on **Larin Paraske**, jonka runojen muistiinmerkitsijät ovat nimenneet **Paraske, Larin Nikitantytär** tai **Larin Kaurolan Paraske** tai **Paraskeva Nikitina**. Sukutauluissa on nimenä Paraskeva Nikitantytär, s. 1834, ja puoliso on Gauril Stepaninpoika Waski. Larin Paraske kuului Vaskelan sukuihin omien sukujuuriensa että aviomiehen suvun kautta.

Sukukirjan sukuselvitysosassa on suvun lukuisat runontaitajien nimet on tehty näkyviksi käyttämällä heistä isoja antiikvakirjaimia.

Sukuselvitys Vaskelan Waski-sukuiset

Kirjan sukuselvitys on otsikolla *Vaskelan Waski-sukuiset*. Perhetauluja on 217 sivua hakemistoineen. Taimi Pukki on tehnyt kirjan sukututkimustyön. Ortodoksisen suvun tutkiminen ei ole

ollut helppoa, ja Taimi Pukilta onkin kulunut siihen vuosia, kunnes oli valmiina 1696-luvulla mainitun Pawila Wasken jälkipolvet.

Taimi Pukki kertoo, että hän aloitti tutkimustyön jo 1980-luvun lopulla leskeksi jäätyään. Se oli eräänlaista surutyötä. Hän aloitti Tampereen kirjastossa tutustumalla mikrofilmeihin ja niiden lukulaitteisiin. Hän kiinnostui, kun Sakkolasta tuttuja nimiä löytyi filmeiltä (SSS). Ne olivat luterilaisia esivanhempia isän Paussu-suvun puolelta. (Metsäpirtti on kuulunut aikaisemmin Sakkolaan.) Mutta Taimi Pukin äiti oli ortodoksi, ja sukua ei voinut tutkia Tampereella.

Taimin oli matkustettava Helsinkiin Kansallisarkistoon. Sieltä löytyi kotikylän henkikirjoja. Metsäpirtin Vaskelasta oli henkikirjoja vuosilta 1818–1920. Ruotsinkieliset kirjurit olivat kirjoittaneet ortodoksiset nimet omalla tavallaan, usein eri vuosina eri tavoilla. Taimi otti henkikirjoista paperikopioita voidakseen kotona niitä rauhassa tutkia ja opetella henkikirjojen rakennetta. Hän yhdisteli perheitä ja laati niistä sukupolvien ketjuja. Venäjän vallan ajalta 1818–1920 henkikirjat oli kirjoitettu jopa puhtaaksi. Näin Taimi monien tutkimismatkojen jälkeen sai selviteltyä suuren osan oman kotikylänsä Vaskelan vanhoista asukkaista.

Sitten Taimi kuuli, että myös venäjänkielisiä kirkonkirjoja on tallella. Vaskelan kylä oli kuulunut vuodesta 1865 Palkealan ortodoksiseurakuntaan. Taimi rohkaisi itsensä, palautteli mieleensä venäjänkielisiä aakkosia, joita oli joskus nuorempana opetellut. Taimi tuijotteli mikrokortteja Kansallisarkistossa ja vähitellen oppi lukemaan niistä suvun nimiä. Hän ilahtui nähdessään yhteydet tutkimiinsa henkikirjojen tietoihin.

Taimi Pukki kopioi kirkonkirjain (metrikoiden) sivuja, joita kotona sai rauhassa tutkiskella. Näistä ortodoksisen kirkon metrikoista löytyivät syntymä- ja kuolintiedot vuoteen 1901 asti, mutta kuukausia ja päivämääriä oli vaikeaa tulkita, sillä ne oli kirjoitettu kirjaimin. Taivutusmuodoissa oli tuttukin kuukauden nimi muuttunut oudoksi. Samoin perusmuodossa tuttu lukusana olikin järjestyslukuna vaikeampi lukea. Oli myös tutustuttava venäläiseen käsialakirjoitukseen. Apunaan hän käytti inkeriläistä insinööriystäväänsä, joka tarkisti, että Taimin tulkinnat olivat oikein. Henkikirjoista saatuja ja metrikoiden tietoja vertaillen hän yhä selvensi kylän eri sukuhaaroja.

Sitten Taimi Pukilla alkoivat tutkimusmatkat Mikkeliin, jonne Tampereelta oli hankala matkustaa: aamulla lähtö junalla klo 7.20 ja illalla paluu klo 23. Mikkelissä oli uudemmat 1900-luvun metrikat ja rippikirjatkin 1950-vuoteen asti, samoin muuttokirjat. Mikä parasta, ne alkoivat vuodesta 1918 suomenkielisinä. Taimi voi taas vertailla, olivatko vanhempien ihmisten venäjän kielestä tutkitut tiedot samoja kuin heidän myöhemmät tietonsa suomenkielisinä. Varmaan Taimin tutkijanilo oli suuri, kun hän huomasi tulkinneensa asioita oikein. Jos Taimi olisi aikaisemmin tiennyt suomenkielisistä tiedoista, tuskin hän olisi nähnyt niin paljon vaivaa venäjänkielisten kirkonkirjain kanssa. Kun tutkimus oli edennyt näin päin, tuntuu, että tiedot ovat varmempia.

Taimi Pukin tietoon tuli yhä uusia lähteitä. Sakkolan vanhimmat henkikirjat 1731 ruotsinkielisten kirjurien käsialalla ja väestöluettelot 1724 alkaen. Kristiina Hopia oli myös tutkinut näitä ja kirjoittanut puhtaaksi Sackolan pogostan manttaaliluettelon vuodelta 1724. Niistä löytyivät monet suvun alkujuurien nimet.

Taimi Pukilla oli tutkimuksessaan eräs avoin kohta, oma esi-isä. Hän oli löytänyt kyseisen esiisän lesken ja hänen lapsiensa nimet muttei isää. Taimilla oli vielä näkemättä eräs venäjänkielinen podusniekkakirja (väestöluettelo) vuodelta 1795. Mikkelissä kerrottiin, että se on niin huonossa kunnossa, ettei sitä anneta tutkijalle ennen konservointia. Taimi odotti kaksi vuotta ja kyseli puhelimella Mikkelin arkistosta, joko podusniekkakirja on tutkittavissa. Hän oli menossa etsimään tietoja Trofimofien perheestä. Mutta kirjaa ei oltu vieläkään konservoitu. Taimi valitteli asiaa ja kertoi, että suvussa on kuuluisa runonlaulajakin, Larin Paraske.

Junamatkan jälkeen Taimia odotti arkistossa seuraavana aamuna yllätys. Virkailija oli varovaisesti kopioinut koko kylän tiedot hänelle. Mikä ilo, mutta tutkiminen oli vaikeaa, sillä

näissä asiakirjoissa venäjänkielinen käsiala oli taas erilaista. Taimi löysi omaan sukuunsa kauan kaipaamansa esi-isän ja paljon tietoa Waski-suvun varhaisista vaiheista. Venäjänkielisiä väestöluetteloita oli vuosilta 1724, 1754 ja 1795, joista vuoden 1795 podusniekka-kirja oli erittäin antoisa, sillä siitä löytyi takautuvasti Waski-suvun tietoja jopa 1710-luvulta.

Taimi Pukki kertoi, että jo 1500-luvun lähteistä hän on löytänyt Waski-nimisiä, mutta Ruotsin valloitettua seudut Waski-nimiset katosivat. He asuivat ehkä muualla (arviolta lähiseuduilla) tai eivät tulleet kirjattua mihinkään luetteloon.

Sitten ilmaantui 1696 Sakkolan Lapinlahden savuluetteloon nimi Påhl Waski Lapanaisten (Labanais) kylään. Ehkä tuolloin oli Arkuntanhuan kylä luettu naapurikylään Lapanaisiin kuuluvaksi. Arkuntanhua oli kylä, jossa Pawila Waskesta alkoi se suuri suku, jonka Taimi Pukki on tutkinut ja selvitellyt. Kylän nimikin muuttui Vaskelaksi kantaisän mukaan.

Sukuselvitys kirjan sivuille

Taimi Pukilla oli vanhojen sukutietojen lisäksi vaivalloinen vaihe saada kokoon myös kaikkien nykysukupolvien henkilötiedot. Siinä auttoi puhelin ja monet ystävälliset vanhat sukulaiset. Taimi käveli monia hautausmaitakin ja katseli tuttujen henkilöiden kuolonvuosia.

Sukututkimustyön saaminen julkaistavaan muotoon vaati paljon miettimistä. Hänellä ei ollut ortodoksisen sukunsa vuoksi edes mahdollisuuksia neuvotella vaikeuksista muiden samoja asioita tutkivien kanssa.

Eräs Taimia paljon askarruttanut asia olivat suvun vanhat nimet. Hän oli niiden suhteen kovin tunnontarkka. Aluksi suvulla oli ollut sukunimiä, mutta sitten ne jäivät pois ja käytettiin vain isän nimeä. Senkin ruotsalaiset kirjoittivat muotoon Stefanoff ja oma pappi Stefanov. Myöhemmin asiakirjoissa alettiin taas käyttää sukunimiä, jotka usein olivat ulkoasultaan samannäköisiä kuin isännimet. (Vertaa ruotsalaista sukunimeä Andersson.) Piti tarkkailla, oliko kysymyksessä isännimi vai sukunimi. Isännimen Taimi Pukki merkitsi suomalaisittain Ivaninpoika, mutta sukunimenä se voi olla Ivanov tai Ivanoff. Taimi halusi merkitä huolellisesti, miten nimet minkin perheen kohdalla asiakirjoissa olivat olleet tai mitä perhe itse oli nimenään käyttänyt.

Kaiken lisäksi 1905 tuli koko maassa sukunimien suomalaistamisen kausi. Muutettiin omat kotikylässä tunnetut sukunimet kuten Petrov, Trofimov, Jeremejev tai Ivanoff. Näin Vaskelaan tuli Lauriloita, Mikkoloita, Koskisia, Koskivaaroja, Kaihoniemiä ja muita uusia sukunimiä entisten tilalle. Sukukirjan tekijänä Taimi Pukilla oli vaikeuksia, koska kaikki eivät suomalaistaneet nimeään samaan aikaan, tai sisarukset ja vanhemmat eivät suomalaistaneet nimeään samalla tavoin. Kirjaan pyrittiin laittamaan kaikki käytetyt nimet näkyviin.

Taimi Pukki halusi säilyttää myös etunimissä oman vaskelaisen perinteen. Vanhoja aikoja kirjatessaan hän säilytti vanhat nimien muodot. Hän tiesi kyläperinteen kerääjänä ja säilyttäjänä, että kun ruotsalaiset kirjoittivat Michel tai papit Michael, niin kaikki eivät kotikylässä olleet Mikkoja, vaikka kylässä Mikkolan talo olikin. Oli myös Miihkal, Miihkail, Mihailo ja Miisu, täytyihän eri Mikot erottaa toisistaan. Ivan (Johan) oli Iivana, Vana tai Vantka. Taimi yritti käyttää muistitiedon tai perinteen mukaista nimeä. Lukijalle hän saattoi laittaa sulkuihin nähtäväksi kirjurien kirjaamia tai nimen muita muotoja.

Vaskelassa talojen nimetkin näyttävät muodostuneen niiden isännistä. Kylässä oli Rohkon talo, jossa on asunut Trofim Waski, sukuhaaran kantaisä. Jerlan / Jerolan talossa oli asunut Jeremei Romananpoika Waski; Jeremejev oli myös sukunimi. Laurilan talossa asui Laurentei Wasken sukuhaara. Larilan talossa oli asunut Lavrentei (Larion) Ivaninpoika Waski. Ignatei Waski sukuhaaran kantaisänä lienee antanut nimen talolle Ikka / Ikkala. Mikkolan talo oli Mihailo Trofiminpoika Wasken ja Mattila Matfei Trofiminpoika Wasken sekä Anttila Andrei Trofiminpoika Wasken sukuhaaran talo. Jokorla-talon nimi tulee Georg-nimestä, Kirlälä / Kirlä etunimestä Kiril ja Jehkola Jefimistä.

Kirjanteossa tuli lisää vaikeuksia. Sukututkimus kirjoitettiin tietokoneella sukuohjelmalle. Kun koko kylä oli sukua toisilleen, vaikka kovin kaukaisesti monien sukupolvien takaa, sukuhaarat risteytyivät kovasti toistensa kanssa. Taimi Pukki olisi toivonut voivansa esittää kirjassaan samassa talossa asuneet perhekunnat yhtenä kokonaisuutena kuten ne olivat hänen käsin kirjoitetussa sukuselvityksessään. Sukuohjelman mukaan yhteydet muodostuivat sukulaisuuden mukaan. Näin samassa talossa tai toistensa lähellä asuneet perheet joutuivat kirjassa toisistaan eroon. Kun sukuohjelmia kehitetään, ehkä tämäkin ongelma saatetaan ratkaista. Nyt Waski-suku on esitetty kirjassa sukulaisuuden mukaisessa järjestyksessä aina vanhimman lapsen sukuhaarasta alkaen.

Kirjassa henkilötiedot ovat matrikkelimaisen lyhyitä. Nimi ja syntymä- sekä kuolinajat ja -paikat on selvitetty. Lukijana olisin toivonut, että henkilötiedoissa näkyisi myös ammatit tai työtehtäviä. Olisin halunnut tietää, että onko suvun Jari Puikkonen todella se mies, joka on ollut hyvä mäkihyppääjä. Larin Parasken jälkeläisen Eeva Litmasen toki tunnistin näyttelijäksi. Tommi Läntisen esivanhemmista löysin useita runonlaulajia. Kirjaa tehtäessä oli päätetty, että Vaskelan sukuselvityksestä jätetään ammatit tasapuolisuuden vuoksi pois, koska sitä ei kaikilta voida selvittää.

Onneksi sentään kylän tunnetut runontaitajat erottuvat muiden joukosta isoin antiikvakirjaimin. Mielestäni kirjan kannalta oli oikea ratkaisu, että perhetauluissa ei ole elämäkertatietoja, sillä kirjan alkuosan muistelmissa, haastatteluissa ja kylän olojen kuvauksissa löytyy runsaasti elämäkerrallisia tietoja. Jos niitä olisi toistettu sukuselvityksessä, kirja olisi paisunut liian laajaksi.

Taimi Pukin työ jatkuu yhä

Taimi Pukki jatkaa yhä tutkimustyötään. Hän on selvittänyt Vaskelassa asuneen luterilaisen isänsä Juho Paussun esipolvet. Mielestäni erittäin arvokkaan perinnön hän jättää lastenlapsilleen, kun on kerännyt runsaan aineiston Inkerinmaalla syntyneen aviomiehensä Juho Pukin elämänvaiheista ja suvusta. Voimme vain toivottaa Taimi Pukille terveyttä ja voimia hänen arvokkaassa työssään.

Johanna Kurela

Keväällä 2004 Tampereella valtakunnalliset sukututkimuspäivät

Suomen Sukututkimusseura ja Tampereen seudun sukututkimusseura järjestävät yhdessä 20.–21.3.2004 Tampereen yliopistolla valtakunnalliset sukututkimuspäivät. Luvassa on useita korkeatasoisia sukututkimukseen liittyviä esitelmiä sekä erilaisia näyttelyitä ja arkistojen, seurojen ja yhdistysten esittelyjä. Tilaisuudessa julkaistaan myös Vuoden 2003 sukukirja -kilpailun voittajat. Sukututkimuspäivien yhteydessä vietetään myös Tampereen seudun sukututkimusseuran 25-vuotisjuhlaa illanviettoineen.

Varatkaa siis jo nyt kalenteristanne tämä viikonvaihde sukututkimukselle ja kertokaa siitä sukututkimuksesta kiinnostuneille ystävillennekin! Kaikki ovat tervetulleita tilaisuuteen. Valtakunnallisten sukututkimuspäivien vuoksi seura ei vietä tammikuun puolivälissä omaa sukututkimuspäiväänsä.

Mikko Kylliäinen

Ahdin emäntä nostaa prosessin

Vuosi 1836 oli raskas Suonolan Ahdin emännälle Ulla Kristianintyttärelle. Maaliskuussa hän saattoi Vesilahden kirkkomaahan seitsemästä lapsestaan kolme, jotka olivat kuolleet kuun alussa neljän päivän sisällä[1]. Lähes koko 1830-luvun ajan Vesilahdessa oli saatu huonoja satoja, niin myös vuonna 1835[2]. Katovuosina taudit pääsivät helposti leviämään, ja jokin kulkutauti lienee uuvuttanut myös Ahdin lapset[3].

Syksyllä Ulla Kristianintyttären murheet jatkuivat. Ahdin isäntä Juha Jaakonpoika[4], joka oli taipuvainen riitelemään naapureidensa, sukulaistensa ja muidenkin kanssa, oli nyt haastanut lankonsa Mikko Kristianinpoika Komun Vesilahden syyskäräjille jo kerran ratkaistusta perintöriidasta. Oikeus päätti siirtää uuden jutun ratkaisun seuraaville talvikäräjille, mutta tämä ei jäänyt Juha Jaakonpojan ainoaksi esiintymiseksi syyskäräjillä.[5]

Kolme päivää myöhemmin Juha Jaakonpoika oli taas käräjätalossa. Aamupäivän istunnon aikana hän oli ruvennut kallistelemaan pulloa käräjäyleisön nähden niin, että oli saanut itsensä "ylikuormitettuun" tilaan. Seuraamukset hän sai osakseen heti: iltapäivällä nimismies Gustaf Salvin syytti Ahtia juopottelusta, mitä Ahti ei kyennyt kiistämään. Rangaistukseksi tuomittiin sakkoa kuusi ruplaa hopeassa tai vaihtoehtoisesti kahdeksan päivää vankeutta vedellä ja leivällä.[6]

Ahdin isäntä käräjöi ja juo

Juha Jaakonpoika tuli Ahdin isännäksi varsin nuorena, 19-vuotiaana. Ahti oli vanhastaan ns. akatemiatila, toisin sanoen kruununtila, jonka Kristiina-kuningatar vuonna 1644 oli lahjoittanut Turun akatemialle. Siksi akatemian rehtori Henrik Snellman vahvisti Juha Jaakonpojan isältään saaman tilan hallintaoikeuden vuonna 1817. Päätöksessään rehtori kehotti Juha Jaakonpoikaa hoitamaan tilaa samoin kuin isänsä Jaakko Mikonpoika oli tehnyt. Juha Jaakonpojasta tuli siten neljäs Ahdin isäntä isoisänsä isän Mikko Erkinpojan jälkeen, jonka akatemian konsistori oli ottanut tilan asukkaaksi vuonna 1729.[7]

Nuori oli Ullakin tullessaan emännäksi Ahdille. Hän oli seitsemän vuotta nuorempi kuin Juha Jaakonpoika. Vesilahden vihittyjen luettelojen tuhoutumisen vuoksi heidän vihkiaikansa ei ole tiedossa, mutta heidän vanhin lapsensa Maria syntyi 8.3.1823. Ulla täytti 18 vuotta seuraavassa kuussa. Lapsia syntyi vuoden tai kahden välein kaikkiaan seitsemän, joista siis kolme poikaa kuoli keväällä 1836. Seuraavan vuosikymmenen lopussa kuoli vielä esikoinen Maria sekä toiseksi vanhin poika Kristian.[8]

1820-luvun alusta Juha Jaakonpojalla oli asiaa melkein kaikille käräjille, monesti useammassakin jutussa. Näyttää siltä, että Juha Jaakonpojan jutut eivät yleensä olleet kovin perusteltuja, vaan usein hän hävisi juttunsa; näin kävi myös hänen lankoaan Mikko Komua vastaan nostamassaan jutussa talvikäräjillä 1837. Ahdin isäntä sai maksaa Komun kulut.[9]

Tällainen käräjöinti tuli kalliiksi: sakkojen ja vastapuolen oikeudenkäyntikulujen lisäksi piti maksaa palkkio omalle edustajalle, joita talonpojat yleisesti käyttivät asioitaan ajaessaan. Juoppoustuomioitakin Juha Jaakonpojalle kertyi lisää, kaikkiaan kolme.[10] Ainakaan näissä suhteissa hän ei noudattanut isänsä esimerkkiä.

Ulla haastaa Juhan

Syyskuun 28. päivänä 1844 Vesilahden syyskäräjillä käsiteltiin jälleen Ahdin asioita, mutta nyt jutun oli pannut vireille Ulla Kristianintytär[11]. Hänellä oli edustajanaan käräjäkirjuri Wilhelm Stephan Grönberg, joka lausui, että Ulla Kristianintyttären mies Juha Jaakonpoika Ahti on "tuhlaavainen ja mitä suurimmassa määrin mieltynyt väkijuomiin, minkä vuoksi hän on kykenemätön huolehtimaan itsestään ja tilastaan". Siksi Juha Jaakonpoika Ahti tulisi asettaa holhoukseen.

Sanojensa vakuudeksi Grönberg jätti kirkkoherra Benjamin Lilljestrandin samana päivänä kirjoittaman todistuksen, joka luetteli Ahdin saamat rangaistukset. Lisäksi kirkkoherra totesi Ahdin lyöneen laimin pyhän ehtoollisen sekä olevan tunnettu yltiöpäisestä elämästään. Ulla Kristianintyttären kirkkoherra todisti hyvämaineiseksi.

Kirkkoherran todistus luettiin ääneen, minkä jälkeen huudettiin Juha Jaakonpoikaa esiin. Juha Jaakonpoika vastasi nimenhuutoon henkilökohtaisesti. Samalla hän kiisti Grönbergin uskottelut ja jätti vastalauseensa puheena olevasta hakemuksesta. Grönberg kutsui silloin todistajiksi nimismies Gustaf Salvinin, jalosukuisen Johan Henrik von Delvigin sekä lautamies Aatami Erkinpoika Poukan. Erikseen kuultuina he todistivat yhtäpitävästi Ahdin luonteenlaadusta, jonka vuoksi hänet tulisi asettaa holhoukseen.

Holhoojiksi Grönberg esitti Joose Matinpoika Kukkolaa Suonolasta ja Juha Mikonpoika Vattusta Kuralasta. Kumpikin ehdokas sanoi, ettei halua ryhtyä Ahdin holhoojaksi: Kukkolan isäntä perusteli kieltäytymistään sillä, että hänellä oli ennestään jo neljä holhottavaa. Juho Vattusella sitä vastoin ei katsottu olevan perusteita kieltäytymiselleen. Niinpä hänestä tuli holhooja.

Kukkolan isännän kieltäydyttyä tarvittiin toinen holhooja. Lautamiehet lausuivat, että Ulla Kristianintytär olisi joka suhteessa sopiva toimimaan miehensä holhoojana, mikä tulikin oikeuden päätökseksi. Oikeuden puheenjohtaja otti huolehtiakseen päätöksen saattamisesta julkisuuteen *Finlands Allmänna Tidningissä*.

Holhouspäätöksen seuraamukset

Jouduttuaan holhoukseen Juha Jaakonpoika tarvitsi kaikissa oikeustoimissaan holhoojiensa tuen. Niinpä seuraavina kahtena vuotena hän ei nostanut yhtään juttua käräjille[12]. Talvikäräjille 1847 hän oli haastanut torppari Kustaa Matinpoika Lanan Kuralasta, mutta asian tullessa käsittelyyn hän ilmoitti luopuvansa siitä. Kaksi vuotta myöhemmin Ahti selvitteli Tampereen markkinoilla tekemiään hevoskauppoja, mutta oikeus lykkäsi jutun käsittelyn seuraaviin käräjiin kuullakseen Ulla Kristianintytärtä. Seuraavilla käräjillä Ahti luopui tästäkin jutusta.[13]

Hevoskauppojen jälkeen Ahdin isäntää ei nähty käräjäsalissa pitkään aikaan[14]. Tuona aikana Ahdilla vietiin läpi prosessi, jonka tuloksena tila lunastettiin valtiolta perintötilaksi vuonna 1853[15]. Viiden vuoden kuluttua Juha Jaakonpoika ja Ulla Kristianintytär luovuttivat tilan pojalleen Jooselle ja tämän vaimolle Maija Joosentyttärelle[16]. Näin Joosen perinnöksiostohankkeen aikana ilmaisema pelko siitä, että hänen isänsä myisi tilan heti sen muututtua perintötilaksi, ei toteutunut.

Ulla Kristianintyttären elämä päättyi vaikeina nälkävuosina vuonna 1867. Ennen sitä Ahdin tila oli myyty Akseli Martinpoika Poukalle, jonka kanssa Joose Juhanpoika teki torpankontrahdin asettuakseen torppariksi Ahdille kuuluvaan Siltalaan[17]. Joose ehti tehdä Siltalassa toukotyöt, kunnes tauti vei hänetkin. Ulla Kristianintyttären perukirja toteaa, että Ulla jätti jälkeensä "Lesken, Juha Jakon poika Ahdin, sekä kaksi poikaa, Joose ja Juha, joista toinen poika, Joose, kuukauden perästä myös kuoli"[18]. Seuraavana vuonna kuoli myös Maija Joosentytär jättäen seitsemän alaikäistä lasta orvoiksi.

Juha Jaakonpoika kuoli korkeassa iässä 1877, 79-vuotiaana. Viimeisinä vuosinaan hän aloitti käräjöimisen uudelleen, kun Ullaa ei enää ollut holhoamassa. Ehkä oikeuskaan ei enää muistanut

melkein kolme vuosikymmentä aikaisemmin tekemäänsä päätöstä.

Ulla Kristianintyttären vuonna 1844 tekemä ratkaisu osoittaa, että 1800-luvulla talon emäntä saattoi ottaa talon asiat hoitaakseen, jos isäntä oli siihen kykenemätön. Juha Jaakonpojan hakeminen holhoukseen ilmeisesti mahdollisti sen, että Ahti lunastettiin perintötilaksi vuonna 1853. Nälkävuosina hänen poikansa joutui myymään sen; kruununtilana ollessaan se ehkä olisi voinut säilyä Ullan jälkeläisten hallinnassa. Mutta Ulla ei tietenkään voinut mitään sille, että kato, nälkä ja taudit koettelivat niin onnettomasti Vesilahtea vuosina 1867 ja 1868.

[1] Vesilahden rippikirja 1832-1838. Mikrofilmi TK181.

[2] Kirsti Arajärvi, *Vesilahden historia*. Hämeenlinna 1985, s. 346-347; Mikko Kylliäinen & Ritva Puro, *Aiwan kowa tapaus - Kirkonvartija Tuomas Tallgrén ja hänen aikakirjansa vuosilta 1795-1837*. Jyväskylä 1996, s. 60-61.

[3] Vesilahden kuolleiden luettelot ovat säilyneet vasta vuodesta 1838, joten lasten kuolinsyytä ei varmuudella tiedetä.

[4] Tässä kirjoituksessa käytetään puhuttelunimiä, jotka olivat 1800-luvulla Vesilahdessa käytössä. Aiheesta enemmän: Mikko Kylliäinen, *Suonolan Jooset ja Juhat*. Sukutieto, nro 2, 1997, s. 21.

[5] Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, Vesilahden käräjäkunta. Varsinaisasiain pöytäkirjat 1835-1836, Ca1:2. Syyskäräjät 1836, § 85. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

[6] Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, Vesilahden käräjäkunta. Varsinaisasiain pöytäkirjat 1835-1836, Ca1:2. Syyskäräjät 1836, § 128. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

[7] Arajärvi 1985, s. 265; Senaatin talousosaston kirjaajakonttori, KD 87/98 1853. Kansallisarkisto; Mikko Kylliäinen, *Aino Ahlforsin esivanhempaintaulut*. Esivanhempaintauluja nro 1, toim. Seppo Myllyniemi, Anni Pakarinen ja Kirsi Ollikkala. Hämeenlinna 1995, s. 88-96; *Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat XII: 1726-1731*. Helsinki 1948, s. 343.

[8] Vesilahden rippikirjat 1816-1824, 1824-1831, 1832-1838, 1839-1845, 1846-1853. Mikrofilmit TK 180, TK 181 ja TK 182.

[9] Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, Vesilahden käräjäkunta. Varsinaisasiain pöytäkirjat 1837-1838, Ca1:3. Talvikäräjät 1837, § 78. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

[10] Vesilahden rippikirja 1839-1845. Mikrofilmi TK 181.

[11] Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, Vesilahden käräjäkunta. Ilmoitusasiain pöytäkirjat 1844-1852, Cb1:3. Syyskäräjät 1844, § 7. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

[12] Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, Vesilahden käräjäkunta. Tuomioluettelo 1834-1849, Bf:1. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

[13] Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, Vesilahden käräjäkunta. Varsinaisasiain pöytäkirjat 1846-1848, Ca1:7. Talvikäräjät 1847, § 123; Varsinaisasiain pöytäkirjat 1849-50, Ca1:8. Syyskäräjät 1849, § 79, talvikäräjät 1850, § 42. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

[14] Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, Vesilahden käräjäkunta. Tuomioluettelo 1850-1869, Bf:2. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

[15] Senaatin talousosaston kirjaajakonttori, KD 87/98 1853. Kansallisarkisto; Senaatin perinnöksiostoasiakirjojen arkisto, Turun ja Porin läänin perintökirjataltiot 1851-1860, Db:6. Kansallisarkisto.

[16] Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, Vesilahden käräjäkunta. Ilmoitusasiain pöytäkirjat 1859-1863, Cb1:5. Talvikäräjät 1859, § 9. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

[17] Poukka myi Ahdin jo vajaan kuukauden päästä torppari Antti Kristianinpoika Svansjölle; Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, Vesilahden käräjäkunta. Ilmoitusasiain pöytäkirjat 1864-1868, Cb1:6. Talvikäräjät 1867, § 12, syyskäräjät 1867, § 13; Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, Vesilahden käräjäkunta. Varsinaisasiain pöytäkirjat 1870-1872, Ca1:17. Talvikäräjät 1872, § 95 Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

[18] Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta. Perukirjat 1868, Ec:12. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

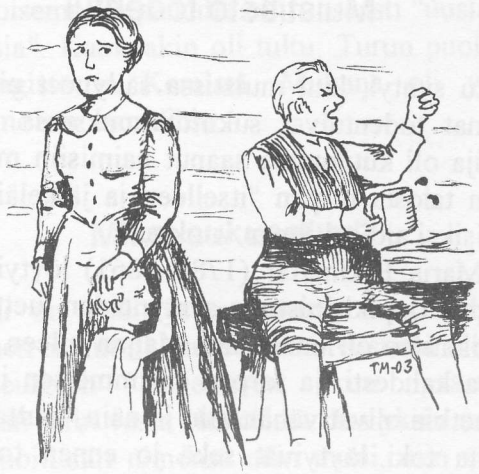

Ritva Puro

Maasta se pienikin ponnistaa

Vesilahden Hinsalan Ohralahdet koolla

Kesä tulee ja suvut kokoontuvat, kokoontuu myös Ohralahden suku. Ohralahden sukuseura perustettiin Lempäälän Säijässä elokuussa 2002, ja heinäkuun 5. päivänä 2003 oli ensimmäinen virallinen vuosikokous. Seuran syntyvaiheet ovat hyvin tavanomaiset. Sukututkimusharrastus tuotti sukukirjan, kirja yhdisti ihmisiä, ja yhteiset tapaamiset herättivät ajatuksen virallistaa ja vakinaistaa toiminta sukuseuran avulla.

Sukuseura kokoaa yhteen Vesilahden Hinsalan Sorrin talon Ohralahden torpan ensimmäisen isäntäparin jälkeläiset. Se edustaa modernia suuntaa niin sukututkimuksessa kuin sukuseuratoiminnassakin. Suku on suomenkielinen torppari-käsityöläissuku, ja naiset ovat samanveroisia miesten kanssa eli myös nainen voi aloittaa oman sukuhaaran.

Muistitieto todentui

Suku syntyi, kun muistissa säilyneet nimet ja tarinat todentuivat sukututkimuksessa. Sorrin Maija oli kuulemma saanut naimisiin mennessään talosta torpan "itselleen ja jälkeläisilleen ikuisiksi ajoiksi ilman vuokraa".

Maria Erkintytär (1784–1861) löytyi Vesilahden rippikirjoista ja syntyneiden luettelosta. Muistitieto oli unohtanut Maijan olleen naimisissa kahdesti, ja torpan ensimmäisen isännän nimetkin olivat vähän niin ja näin, mutta arkistoista toki löytyivät sekä jo ennen torppaan muuttoa kuollut ensimmäinen puoliso Aaprami Matinpoika että torpan ensimmäinen isäntä Antti Antinpoika (1786–1836).

Moni tietää Alex Haleyn romaanin *Juuret*, joka ilmestyi vuonna 1976 ja herätti Yhdysvalloissa suurta huomiota siksi, että kirjailija kertoi siinä viiden, kuuden sukupolven takaista muistitietoa omasta mustasta esi-isästään, joka oli tuotu orjalaivassa Länsi-Afrikasta Yhdysvaltoihin 1700–1800-lukujen vaihteessa. Kirjan Kunta Kinte on saman ajan ihmisiä kuin Ohralahden Antti ja Maija. Orjalaivan matkareitti ja rahti on pystytty todentamaan muistitiedon mukaiseksi, Ohralahden torpan perustaminen varmentuu Vesilahden rippikirjan merkinnöistä. Antti ja Maija sekä Maijan ensimmäisen avioliiton lapset muuttivat Hinsalan puolelta Säijään vuonna 1813.

Ohralahden suku

Antilla ja Maijalla oli viisi jälkeläisiä saanutta lasta, ja sukuhaarat on nimetty asuinpaikkojen mukaan.

Tyrvään sukuhaaraan kuuluvat esikoispojan Preetin (Fredrik Andersson) jälkeläiset. Preeti muutti Tyrvääseen ja otti nikkarina sukunimekseen Hällsten. Hämeen läänin entinen maaherra Risto Tainio on Preetin jälkeläisiä.

Ohralahden sukuhaara muodostuu torpan toisen isännän Kalle Antinpojan jälkeläisistä. Tässä sukuhaarassa torpan nimi vakiintui myös sukunimeksi. Ohralahti-nimisiä oli 69 henkeä keväällä 2003. Nykyisessä Lempäälän Säijässä, Pirkkalassa ja Tampereella asuu runsaasti tämän sukuhaaran jäseniä. Viime kesän sukujuhlaan osallistuneilla oli Ohralahden lisäksi sukunimiä Fager, Horne, Huotarinen, Jokela, Katajisto, Kokkonen, Kärki, Laine, Puro ja Siivola.

Anian sukuhaaran muodostavat Anian Kranstolppaan avioituneen tyttären Karoliinan

jälkeläiset. Sieltä muutettiin seuraavassa sukupolvessa Pirkkalaan, Tampereelle ja Tottijärvelle. Karoliinan poika Aatu (Adolf) asui Pirkkalan puolella Jaakkolan talon Kaivannon torpassa, ja Kaivanto vakiintui sukunimeksi varsin varhain. Adolf Kaivannon poika Lambert Hjalmar (Jalmari) oli taitava koristepuuseppä, joka on tehnyt mm. Tampereen tuomiokirkon sisustuksen puuleikkauksia Nikolai Adrejeffin kanssa. Perimätiedon mukaan hän myös avusti Hugo Simbergiä kirkon maalaustöissä. Pirkkalan vanhan kirkon kastemalja ja Tampereen Kalevankankaan hautausmaan pääportin ovet ovat hänen kättensä töitä. Lambert Kaivannon pojanpoika Kimmo Kaivanto ei esittelyjä tarvitse.

Tottijärven sukuhaaran aloitti Taavetti (David Andersson), joka asui vuodesta 1864 räätälinä ja torpparina Vesilahden Ojoisten Niinimäen torpassa. Niinimäki on käytössä sukunimenä edelleen, mutta runsasväkisessä sukuhaarassa on nimiäkin paljon: Anttila, Aromäki, Hepovaara, Hyvätti, Häihälä, Hällstén, Jokinen, Järventausta, Levonoja, Matikainen, Mäkinen, Naskali, Nevala, Niemi, Nieminen, Passi, Rangell, Rekunen, Ryökäs, Söyrinki... Kuriositeettina mainittakoon, että Laukon kartano sai tämän sukuhaaran miehistä ensimmäiset autonkuljettajansa.

Hitusen sukuhaara on saanut nimensä Vesilahden kirkonkylän Hitusen torpasta, jonne Ohralahden Antin ja Maijan poika Aatu (Adolf) muutti vuonna 1854. Hänen poikansa toimivat 1800-luvun lopulla Tampereella käsityöläisinä: sorvari August Walinen, räätälin oppipoika Edvard Tuominen, räätäli Axel Tuominen ja värjäri Adolf Fonsell. Kaikki kuolivat lapsettomina. Tyttäristä Vilhelmiina avioitui nikkari Selinin kanssa, ja Tampereen Salovaarat ovat hänen jälkeläisiään. Johannatyttären ja Finlaysonin työmiehen Juho Hermanni Enckellin jälkeläisillä on sukunimi Saaristo. Hitusen torpan esikoistytär Karoliina avioitui Pirkkalaan Leukun Lehtimäkeen, ja hänen jälkeläisillään on mm. sukunimiä Hukkila ja Tuominen.

Sukukirja yhdisti

Ritva Puron sukukirja *Vesilahden Hinsalan kylän Sorrin suvun Ohralahden haara* ilmestyi keväällä 2000. Tietojen julkaisemisessa oli oltu varovaisia. Koska haluttiin noudattaa intimiteettisuojaa eikä taloudellisesti ollut mahdollistakaan edetä nuorimpiin sukupolviin saakka, monet sukuhaarat päättyvät 1950-luvulle. Siitä huolimatta monet, jotka löysivät kirjasta vanhempansa tai isovanhempansa lapsina vanhempiensa perhetauluista, tunsivat kuuluvansa sukuun. Moni tiedosti säijäläiset juurensa ensimmäistä kertaa.

Kun Ohralahden suku kokoontui kesällä 2000, oli aistittavissa hienoista jännitystä: keitähän sinne tulee, millaisia kasvoja paljastuu nimien takaa. Yli sata osallistujaa jaksoi olla mukana pitkän päivän. Aloitettiin jumalanpalveluksella Vesilahden kirkossa, ruokailtiin "sukulaisten luona" Sorrilla ja siirryttiin omilla autoilla Säijän monitoimitalolle, entiselle kansakoululle, kahvittelemaan ja seurustelemaan.

Yllätyksiä sattui. Monivuotiset työtoverit törmäsivät toisiinsa päivitellen: "Hyvä tavaton, mitä sinäkin täällä teet!" Lapsina viimeksi toisensa tavanneet pikkuserkukset olivat kuin lapsia taas: "Muistatko, kun..." Ja tietenkin usein kuultiin niitä tärkeitä kysymyksiä: "Kenenkäs lapsia sinä?" tai "Mitenkäs me oikein ollaankaan sukua?"

Toinen tapaaminen kesällä 2002 oli pienimuotoisempi ja paikalla oli runsaasti "uusia sukulaisia". Kaukaakin oli tultu: Turun puolesta, Helsingistä ja Kemistä. Mukana oli väkeä mummoista vauvoihin.

Miksi sukuseura?

Suomi on yhdistysten luvattu maa. Lopetin Suomen Sukututkimusseuran sivustolla olevien sukuseurojen laskemisen, kun päästyäni 200:aan olin vasta Hörköissä. Jos yksin nettiin on ilmoittanut nimensä näin moni, niin varsin isossa joukossa Ohralahden sukuseura on mukana. Onko seuran perustamisessa mieltä?

Itsestään selvää on, että järjestötoiminta on pitkäjänteisempää ja suunnitelmallisempaa kuin hetken innostuksesta syntynyt tilanne.

Seura voi järjestää esimerkiksi yhteistilaisuuksia säännöllisemmin kuin jokin väljä seurusteluryhmä. Pienikin jäsenmaksu helpottaa yhteydenpitoa. Seuran tiedotukset tavoittavat ne, joiden tiedetään olevan kiinnostuneita. Toisaalta jäsenistö voi vaatia seuran toimihenkilöiltä aktiivisuutta, jos toiminta uhkaa laantua.

Sukuseura ei ole pelkästään kesäjuhlia järjestävä elin. Selittämättömällä tavalla tietoisuus kuulumisesta sukuseuraan on lujempi side kuin pelkkä tieto kuulumisesta samaan sukuun. Seuran arkistoon on mukavampi luovuttaa tietojaan, kuvia ja muuta materiaalia kuin yksityishenkilön mappeihin. Oman suvun tutkimisesta kiinnostuneiden joukko laajenee kuin huomaamatta. Juuret lujittuvat.

Pienuus ei haittaa

Ohralahden suku ei ole suuren suuri. Sukukirjassa julkaistiin 413 perhetaulua, mutta kolmen vuoden aikana tietoja on saatu niin paljon lisää, että tällä hetkellä Antin ja Maijan jälkeläisiä on tiedostossa 521 tauluun yhteensä 2099 jälkeläistä puolisoineen. Tämänhetkisen tietokannan koko on 2892 henkeä. Siinä ovat mukana myös puolisot ja heidän vanhempiaan.

Sukujuhlat kesällä 2000 ja 2002 ovat keränneet kaikkien viiden sukuhaaran jäseniä yhteensä 137. Monet ovat olleet mukana kummallakin kerralla. Ilahduttavan runsaasti mukana on ollut nuorta väkeä – 1960-luvulla ja sen jälkeen syntyneitä. Sukuseuran perustajajäseniä on 61. Sillä joukolla toiminta on lähtenyt hyvin liikkeelle.

Vaikka Ohralahden sukuseura on nuori ja pieni, sillä on sekä iso- että pikkuveli. Valtakunnallinen Sorrien sukuseura kosiskelee meitä joukkoonsa, olihan Ohralahden torpan ensimmäinen emäntä Sorrin talon tytär. Ohralahden Antin ja Maijan Karoliina-tyttären jälkeläisistä taas Kaivannot ovat kokoontuneet pari kertaa omaan sukujuhlaansa, ja nyt viritellään yhteistyötä Ohralahden sukuseuran ja Kaivantojen välillä.

Mukaan mahtuu

Haluan innostaa sukututkijoita järjestämään sukutapaamisia, jopa perustamaan sukuseuroja. Pienelläkin joukolla pääsee liikkeelle, ja sen jälkeen yhteisten juurien etsiminen monipuolistuu ja helpottuu. Historian hämärästä kannattaa innokkaimmankin arkistojen tutkijan silloin tällöin tulla nykysukulaisten pariin. Omat kokemukseni ovat olleet pelkästään myönteisiä. Mikähän siinä onkin, että sukulaiset ovat niin erinomaisen mukavia ihmisiä.

Sukuseurat esittäytymään!

Sukuseurat voivat Orpanassa vapaasti esitellä toimintaansa tai esittää kutsuja sukutilaisuuksiin. Lehdessä voi myös esittää kutsun tilaisuuteen, missä perustetaan uusi sukuseura.

Muistakaa liittää mukaan seuran yhteystiedot, jotta ne tutkijat, jotka havaitsevat kuuluvansa samaan sukuun, voivat liittyä seuraanne tai ostaa julkaisujanne.

Liisa Zeitlin kiittää

muistamisesta hänen täyttäessään 70 vuotta ja toivottaa seuran jäsenille kiintoisia retkiä sukututkimusmaailmaan.

... ja Johanna Kurela kiittää

kaikkia niitä sukututkijoita, jotka ovat kirjoittaneet Orpanaan.

Kirsti Vimpari

Pappien virheitä ja tahallisia muutoksia

Kirkonkirjoissa paljon virheitä

Monet kirkonkirjojen virheet voivat johtaa sukututkimuksen umpikujaan tai väärille jäljille. Aina ei kannata luottaa historiakirjoista löytyneisiin tietoihin. Olen koonnut muutamia tapauksia esimerkiksi.

Syntymäaika voi muuttua muuton yhteydessä tai kopioitaessa kirkonkirjoja uuteen kirjaan.

Ikaalisten Alaojan tytär Maria Jaakontytär oli syntynyt 08.08.1772 Ikaalisten Isoröyhiössä. Hänen vanhempansa olivat tilallinen Jaakko Martinpoika Alaoja ja Maria Johannintytär Ronkka Ikaalisten Luhalahdesta. Äiti kuoli 09.02.1790 ja isä avoitui uudelleen 31.10.1790 Ikaalisissa. Marian äitipuoli Maria Tuomaantytär, Kolkon talon tytär, oli syntynyt 26.02.1763.

Maria Jaakontytär Alaoja meni avioliittoon 25.01.1802 Ikaalisissa. Hänen aviomiehensä oli Daniel Sveninpoika Wessman, jonka isä oli Ruotsista tullut sotilas. He asuivat mm. Nevantaustan torpassa. Kun Maria Jaakontytär muutti kotoaan Alaojasta, hänelle vaihtui äitipuolensa syntymäaika, ja tätä väärää merkintää hän kantoi kuolemaansa (07.01.1848) asti. Hän kuoli Ikaalisten Kolkon kylässä, Riutan talossa poikansa luona.

Marian tapaukseen liittyy eräs erikoinen maininta kirkonkirjoissa: *går med* (tai *på*) *träben* eli kulkee puujalalla. Tämä merkintä löytyy ensi kerran 1802, mutta mitään mainintaa hänen vammautumisestaan ei aikaisemmin esiinny.

Olen myös kerran huomannut seuraavan tapauksen: Eräällä tilalla Kurussa (en muista tilan nimeä) palveli piika ja renki. Piika muutti Ikaalisiin ja renki Hämeenkyröön, ja muuton yhteydessä vaihtuivat heidän syntymäaikansa.

Myös papit muuttivat syntymäaikoja: Virroilla palveli sotilas Petteri Johaninpoika Ahl, jonka oikea syntymäaika oli 24.04.1771. Hänen vanhempansa olivat tilallinen Johan Antinpoika Leppänen (synt. 01.06.1699) ja tämän toinen vaimo Regina Jaakontytär (synt. 20.08.1737). He asuivat Kurjenkylässä ja muuttivat myöhemmin Pirttiniemen torppaan. Petterin syntyessä hänen isänsä oli 72-vuotias.

Petterin ensimmäinen vaimo oli Valpuri Heikintytär (synt. 22.02.1759). Ensimmäisen avioliiton aikana Petterillä oli oikea syntymäaikansa; aviovaimo oli ennestään leski, siitä johtui huomattava ikäero. Myöhemmin Petteri avioitui Maria Stiina Adamintyttären kanssa (synt. 06.02.1807), joka oli Adam Heikinpoika Syrjän (Syrjäntausta) ja Valpuri Matintyttären lapsi. He asuivat Pirttiniemen, Pekkalan ja Syrjän torpissa.

Toisen avioliiton yhteydessä Petteri Johaninpoika Ahlin syntymäajaksi oli merkitty 24.04.1791. Syntymäaikaa oli kenties muutettu, jottei ikäero olisi niin suuri.

Kauvatsan Piilijoella Partalan torppaa asusti Johan Johaninpoika, joka oli syntynyt 24.09.1761. Hän avioitui 15.05.1780 Kauvatsalla Valpuri Heikintytär Nysin kanssa (synt. 31.07.1754 Huittisissa (Kauvatsa)). Vanhemmat olivat tilallinen Heikki Erkinpoika Nysi Ahvenuksen kylästä Kauvatsalla ja Valpuri Yrjöntytär. Kun Johan Partala muutti Kauvatsalle Ytilään Reikon torppaan, hänen oikean syntymäaikansa päälle oli muutettu 1750, ehkä sen vuoksi, kun vaimo oli vanhempi. Tämä myös jäi hänen viralliseksi syntymäajakseen.

Koko perheen syntymäajat sekaisin

Koko perheen syntymäajat ovat aivan sekaisin seuraavassa mouhijärveläisperheessä.

Mouhijärvellä eli Cristoffer Matinpojan (synt. 04.10.1745) perhe. Perheen isä oli suutari Matti Asplundin poika, syntyisin Mouhijärveltä. Perheen äiti oli Valpuri Antintytär (synt. 05.04.1752), joka oli sotilas Mustfeldtin tytär Mouhijärven Mustianojalta. He avioituivat 28.12.1770 Suoniemellä.

Aluksi he asuivat vähän aikaa Suoniemellä, sitten Mouhijärvellä. Heille syntyi Mouhijärvellä tytär Maria 09.06.1773. Pian tämän jälkeen perhe muutti Suoniemen Kauniaisten kartanon Antilan torppariksi. Tällöin perheen äidin syntymäajaksi oli merkitty 05.07.1758. Cristofferin syntymäaika säilyi suunnilleen ennallaan. Hän kuoli 25.08.1811 Suoniemellä.

Tytär Maria meni piiaksi Sarkolan Mekkoselle. Tällöin hänen syntymäajakseen muuttui 17.06.1768. Maria avioitui 05.10.1800 Suoniemellä Mekkosen talon isännän veljenpojan Heikki Heikinpojan kanssa (synt. 03.06.1763 Suoniemen Sarkolassa, kuoli 14.11.1821). He asettuivat asumaan Kuljun kartanon Hongiston torppaan. Tällöin Marian syntymäajaksi oli merkitty 17.06.1763 (eli kymmenen vuotta oikeaa syntymävuotta aiemmaksi).

Marian luokse muutti myös hänen äitinsä Valpuri Antintytär, Antilan torpparin leski. Äidin syntymäajaksi oli silloin merkitty 07.05.1758. Kun äiti ja tytär asuivat yhdessä, heillä oli kirkonkirjojen mukaan ikäeroa vain viisi vuotta, vaikka rippikirjassa on merkintä äiti. Todellisuudessa ikäeroa oli 21 vuotta.

Pienempiä virheitä löytyy paljon, ja myös patronyymi voi olla väärin. Ikaalisten, Mouhijärven, Suoniemen ja etenkin Karkun kirjoissa voi löytyä jopa kolme eri syntymäaikaa samalle henkilölle.

Täytyy ottaa myös huomioon sen ajan olosuhteet: huoneet olivat pimeitä varsinkin 1700-luvulla. Valaistuksena oli pappiloissa ehkä kynttilät tai pärepihdit, joten valaistus oli heikko. Silmälasit myös olivat harvinaisia. Kynänä oli yleisesti sulkakynä.

Aikaisemmin, yli kaksikymmentä vuotta sitten, oli kirkonkirjojen välissä paljon irtolappuja. Eräs kanslisti kertoi, että lasten kastemerkinnät tai vihkiminen, jos se tapahtui kotona, merkittiin irtolapuille, ja niitä ei aina muistettu tai ehditty merkitä kirkonkirjoihin.

Lähteet:

Suoniemen, Kauvatsan, Mouhijärven, Ikaalisten ja Virtain historia- ja rippikirjat

Tiina Miettinen

Pälkäneen rauniokirkon salaisuudet

"Mene sinne ja sinä saat nähdä mitä ihmisestä on jäljellä, kun henki on paennut."

Tämän vuoden kesäkuussa järjestettiin Pälkäneen rauniokirkon sisällä arkeologiset kaivaukset. Moni on varmaan lukenutkin arkeologien löydöistä Aamulehdestä. Vietimme yhden iltapäivän kesäkuun alussa tutustumalla tapahtumiin paikan päällä.

Pälkäneen rauniokirkon harmaat muurit olivat kaunis näky peltojen keskellä kesäkuun heleänvihreässä maisemassa. Aurinko paistoi, omenapuut olivat kukassa, sireenit tuoksuivat ja voikukat värittivät tienpenkat.

Tunnelmaa rauniokirkon kaivauksilla voisi kuvata arkisen hartaaksi. Muurien sisäpuolella ei tuntunut sopivalta huutaa tai meluta. Siellä työskenneltiin hiljaisuudessa tai puoliääneen puhuen. Vuosisataiset kivimuurit hohkasivat koleutta, vaikka aurinko paistoi täydeltä terältä. Naakat valvoivat tapahtumia tarkkasilmäisinä ja hieman salamyhkäisinäkin. En yhtään ihmettele, että muinoin ihmiset uskoivat vainajien henkien ilmestyvän linnunhahmossa.

Muurien katveessa oli varjoisaa. Kostea multa tuoksui lahonneelle – kuolemalle. Kontrasti vehmaaseen kesäkuiseen luontoon oli valtava. Se pisti voimakkaasti miettimään elämää ja sen väistämätöntä katoavaisuutta.

Pälkäneen kirkko

Pälkäneen kirkko rakennettiin myöhäiskeskiajalla. Varhaisista kirkontileistä 1600-luvuilta selviää, että kirkkoa on korjailtu usein. Isonvihan aikana kirkon hoito laiminlyötiin pitkäksi aikaa, ja Kostianvirran taistelussa rakennus ehkä myös vaurioitui jonkin verran.

Vuonna 1725 Pälkäneen kirkon hyväksi kerättiin valtakunnallinen kolehti. Pälkäne oli ollut tunnettu taistelukohde ja sen kärsimiä tuhoja pidettiin suurina. Rahaa kertyi peräti 2557 talaria, josta suurin osa tuli Ruotsin puolelta. Varoilla hankittiin mm. uusi kello ja palkattiin kirkonkorjaukseen erikoistyövoimaa. Pääosin kirkkoa korjailtiin pälkäneläisten miesten päivätyövoimin.

1700-luvun lopulla tehtiin ehdotuksia kirkon laajentamiseksi, koska tilat alkoivat käydä ahtaaksi. Pälkäneläiset kuitenkin vastustivat hanketta. Ennen pitkää myös havaittiin, että kirkon itäinen pääty oli vaarassa sortua. Pitkällisten neuvottelujen jälkeen tultiin 1800-luvulla siihen tulokseen, että pitäjään on rakennettava kokonaan uusi kirkko. Uutta kirkkoa alettiin rakentaa 1830-luvulla, ja osittain sen seurauksena vanha kirkko jäi rappiolle.

Rikkoontuuko hautarauha?

Se, että kaivetaan historialliselta ajalta peräisin olevia hautoja, herättää jonkin verran epäilyjä. Onko oikein häiritä kirkkoon aikanaan haudattujen vainajien rauhaa? Kirkon lattian alle haudattiin pälkäneläisiä 1500-luvulta 1700-luvulle. He ovat samoja ihmisiä, joita voidaan helposti löytää kirkonkirjoista. Näin lähellä nykyaikaa oleviin hautauksiin suhtautuu eri tavoin kuin tuhansia vuosia vanhoihin hautapaikkoihin. Itselänikin on ehkä jopa satoja esi- ja -äitejä, jotka on haudattu Pälkäneen kirkon lattian alle.

Vaihtoehdot ovat kuitenkin vähissä. Kirkon muurit ovat pahassa sortumisvaarassa, eikä muurien sisäpuoli ole ollut enää avoinna turisteille. Tilanne on hälyttävä. Olisi surullista, jos kirkko sortuisi kokonaan kasaksi kiviä. Pystys-

sä olevissa raunioissa on jotakin hyvin koskettavaa ja juhlallista. Tunnelma muurien katveessa on täysin ainutlaatuinen.

Sortumisen ehkäisemiseksi muureja on tuettava ja kaivettava uusille tukipilareille perustukset vanhan seinämän viereen. Toisin sanoen vainajien rauhaa olisi joka tapauksessa häirittävä. Ilman arkeologeja kuopat perustuksille kaivettaisiin rajummin ja haudat pirstoutuisivat. Nyt asiansa osaavat ihmiset kaivavat ja tutkivat suurella varovaisuudella kirkon seinänvierustan hautaukset. Samalla rauniokirkko paljastaa salaisuuksiaan ja antaa meille uutta tietoa menneisyydestä.

Kahden talarin hautapaikat

Tämän kesän kaivaukset keskittyivät kirkon takaosaan ja asehuoneeseen. Esille tulevat haudat olivat siis kuuluneet halvimpiin. Kalleimmat holvatut sukuhaudat olivat alttarilla ja kuorissa sekä kuorin etuosassa. Tietojen mukaan ne olivat typötyhjiä jo 1800-luvun lopulla. Ilmeisesti sieltä vietiin kaikki mahdollinen arvokkaampi esineistö 1800-luvulla, jolloin kirkko oli hylättynä.

Kuorissa olivat mm. Pälkäneen Kantokylän ja Ruokolan kartanoiden haudat. Aivan alttarin edessä olivat Sahalahden von Qvantenien ja Myttäälän Birckholtzien sukuhaudat. Heti kuorin ulkopuolella oli pälkäneen suurimpien rusthollien vanhat sukuhaudat.

Poikkikäytävän ja eteläsivun viimeisen ikkunan väliltä hautapaikat maksoivat viisi talaria. Kaksi viimeistä hautariviä olivat vielä vähän halvempia eli neljä talaria. Kirkon eteisessä haudat maksoivat vuonna 1739 kaksi talaria. Ilmaiseksi haudattiin ulos kirkkomaalle, jossa jokaisella kylällä oli omat lohkonsa.

Kirkkoon hautaamisesta pidettiin hyvin sinnikkäästi kiinni, vaikka esivalta jo 1700-luvun puolivälissä vastusti sitä. Varsinkin Pälkäneen varakkaampi väki halusi ehdottomasti tulla haudatuksi kirkkoon. Kirkkoon hautaaminen kiellettiin lopulta asetuksella vuonna 1822.

Köyhien onni oli se, että kirkkomaan hautaukset säästyivät koskemattomina 1800-luvun lopun kirkon rappiokauden ajan.

Ulla Koskinen ja Riia Siltanen Pälkäneen rauniokirkon arkeologisten löytöjen äärellä.

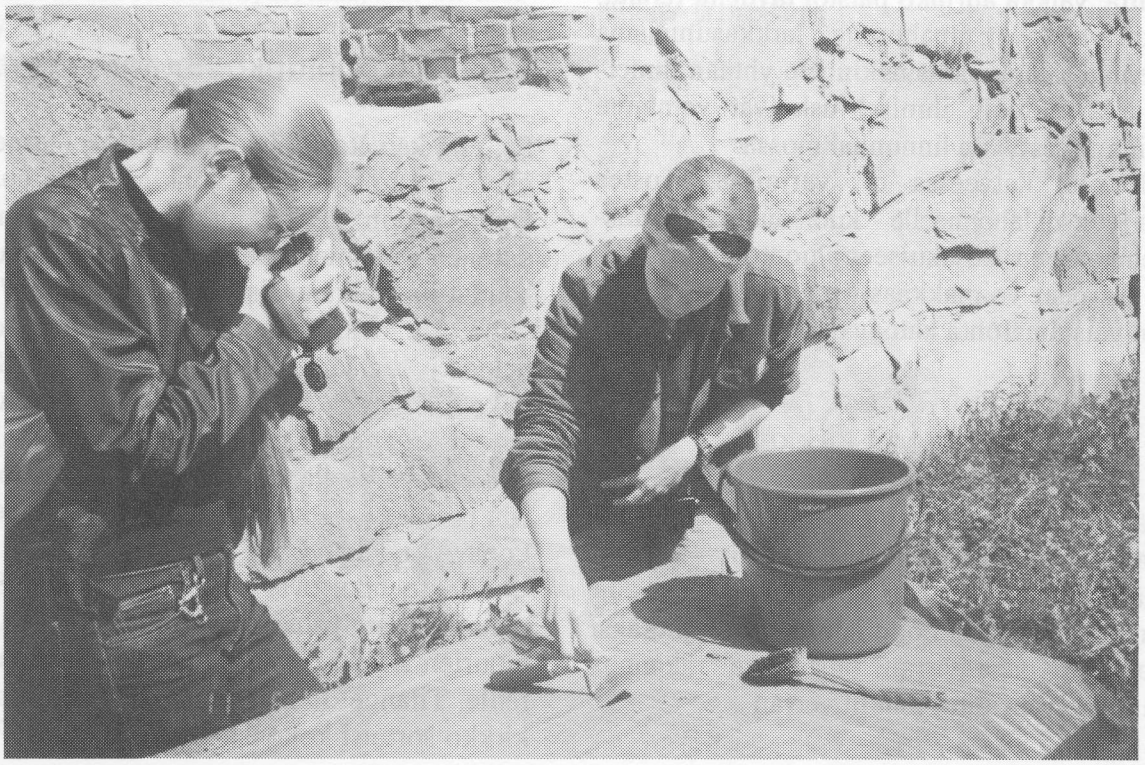

Suojattomat haudat

Kesäkuun alussa, jolloin vierailimme kaivauksilla, asehuoneeseen oli kavettu noin 1,5 metrin syvyinen kuoppa. Sen pohjalla näkyi arkun jäänteet sekä muutamia pääkalloja ja luita. On mahdollista, että esiin oli tulossa kohtuullisen hyvin säilynyt vanha hautaus. Myöhemmät hautaukset tuhoutuivat, koska uutta kirkkoa rakennettaessa vanhan kirkon lattialankut vietiin muualle ja paljastuneet haudat olivat vuosikymmeniä ilman mitään suojaa. Niihin pääsivät käsiksi eläimet ja ihmiset. Kirkon kattokin romahti joulukuussa 1890. Perimätieto kertoo, että mm. arkkuja ja luita kuljetettiin pitkin Pälkäneen kyliä.

Pälkäneen vanha kirkko ehti toimia jopa heinälatona ja kirkkomaa vasikkatarhana ennen kuin tilanne korjaantui ja rauniot saivat niille kuuluvan arvon. Pälkäneellä vieraillut muinaistutkija C. A. Gottlund sydämistyi kirkon tilanteesta niin paljon, että kieltäytyi jopa vierailemasta Pälkäneen kirkkoherran luona. Hän kirjoitti vuonna 1862 Pälkäneen rauniokirkosta Helsingfors Tidningariin ja moitti voimakkaasti Pälkäneen seurakunnan johtohenkilöitä.

Kieltämättä näky kirkossa oli varmasti kammottava: luita, arkkuja, käärinliinoja lojui täysin sekaisin koko lattian mitalta. Hautojen kunnioitus ei ollut 1800-luvulla sitä mitä se on nyt. Tässäkin mielessä arkeologiset kaivaukset ovat varsin pieni juttu 1800-luvun tilanteeseen verrattuna.

Mitä löytyy maasta?

Kaivauksissa esille tulleet löydöt eivät ole mitään loistokkaita, jos mittana pidetään kultaa ja jalokiviä. Se on selvää, koska esiin kaivetut haudat ovat kuuluneet pitäjän köyhemmälle väelle. Aamulehdestä saimme lukea, että varsin paljon löytyi käärinliinojen neuloja, joista osa oli jopa hopeisia. Mekin näimme muutamia neuloja jo kesäkuun alussa, jolloin kaivaukset olivat vasta aluillaan.

Poiskaivettua maata seulottiin huolellisesti. Kaikki esiin tulleet löydöt harjattiin ja laitettiin pieniin muovipusseihin odottamaan tarkempia tutkimuksia. Arkeologien työ on tarkkaa ja hidasta.

Jännittävin löytö minkä me näimme oli pieni metallihakanen, joka oli kuulunut Raamattuun. Kirjan kansia tukivat metallit ja kannet voitiin sulkea pienellä helalla. Pohdimme sitä, että miten hela oli joutunut maahan. Olisiko se kenties pudonnut isonvihan aikana, jolloin kirkko ryöstettiin? Tällöin kirkkoraamattu hävisi tai tuhoutui. Toisaalta hela on voinut katketa tavallisessakin käytössä ja vieriä lattialautojen rakoon.

Myös vanhoja rahoja oli tullut esiin jo kaivausten alkuvaiheessa, samoin metallia ja vanhaa ikkunalasia.

Vasta kaivausten lopulla arkeologit tekivät kaikkein kiinnostavimmat löytönsä. Aamulehden saamien tietojen mukaan kaivauksissa löytyi viikinkiaikaisia hautauksia. Toisin sanoen paikalla on ollut hautausmaa jo ennen kristinuskon tuloa! Pälkäneläisille paikka on ollut siis pyhä jo tuhansia vuosia. Kirkko on rakennettu vanhan kalmiston päälle. Esiin tuli joitakin kauniita viikinkiaikaisia koruja.

Lähteet

Koukkula, Tuomo, Pälkäneen historia 1500-luvulta 1800-luvulle. Pälkäneen historia I. 1972.

Kuuliala, Wiljo-Kustaa, Vanhaa Pälkänettä. 1949 (näköispainos 1982).

Aamulehti 26.6.2003

Eino Koskinen

Suuri karnevaali, pieni murhe

Isovanhemmillani oli tapana pitää joka syksy papan kesämökillä kesäkauden päättäjäiskarnevaalit. Koko suku kerääntyi perheittäin Teiskon Koivusalmelle pitämään lystiä yhden viikonlopun ajan. Piha-alue koristeltiin japanilaistyyppisillä paperilyhdyillä, joiden sisään asetettiin palava kynttilä. Pimenevässä syysillassa värikkäät lyhdyt olivat minulle – olin niihin aikoihin oli 8–10-vuotias poika – ihastuttava näky.

Kun oli saunottu ja illallinen syöty, raivattiin pirtti huonekaluista, jotta saataisiin tanssitilaa. Gramofoni oli vuokrattu jostakin musiikkiliikkeestä, ja sen mukana tuli myös useita äänilevyjä. Silloin ne olivat vielä ns. savikiekkoja.

Ensimmäisen kappaleen lähtiessä soimaan oli pirtin lattialla heti tungosta, kun kaikki ryntäsivät tanssimaan. Me lapset, joita oli pilvin pimein, koikkelehdimme seinänvierillä kuin vasikat keväisellä niityllä. Lasten piti olla poissa jaloista.

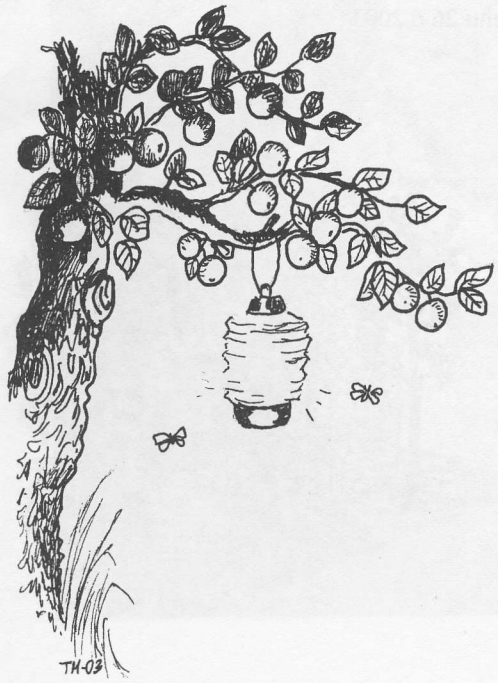

Sen aikaisia gramofoneja oli vedettävä kammesta jokaisen levyn jälkeen. Samoin piti vaihtaa äänirasiaan uusi neula muutaman levyn jälkeen. Tämä oli tietenkin aikuisista ikävää puuhaa ja niinpä he keksivät, että minä olisin jo tarpeeksi vanha ja vastuullinen hoitamaan grammarin käyttämistä. Arvatkaa, olinko minä polleana ja innoissani saadessani sellaisen luottamustehtävän hoitaakseni! Sitä oltiin jo silloin tiskijukkana tanssittamassa isiä ja äitejä suuressa karnevaalissa.

Hyvin asia etenikin. Ei ollut mitään suurempia vaikeuksia, paitsi levyjä valitessa. Aina oli joku moittimassa, miksi panin sellaisen levyn pyörimään. Aikuisten kompromissiehdotuksena tuli, että levyt pantiin nippuun päällekäin ja siitä soitettiin peräjälkeen levyt järjestyksessä. Kun nippu oli mennyt loppuun, käännettin kasa ja aloitettiin uudelleen päällimmäisestä levystä. Näin palasi sopu tanssijoiden keskuuteen.

Eräs tädeistäni ja hänen miehensä olivat erinomaisia tanssijoita. Useita vuosia ennen sotia oli Lambeth Walk -niminen tanssi hyvin suosittu silloisen nuorison keskuudessa. Se vaati melkoisia taitoja, jos halusi saada kuulija- tai katsojakunnan mielenkiinnon heräämään. Tämä pari osasi nämä temput. Tanssissa oli useita humoristisia piirteitä, tanssijat muun muassa levittivät musiikin tahdissa käsillään polvia ja sitten taas yhdistivät ne. Tahti oli vikkelä, ja hassulta näytti. Lisäksi tanssiin kuului eräänlaisia steppiaskelia.

Toinen mieleeni jäänyt tanssi oli, kun pappa ja mummu näyttivät, miten jenkkaa ja saksanpolkkaa tanssitaan. Siinä sitä oli menoa ja meininkiä. Hikikarpalot nousivat tanssijoiden otsalle sellaisessa pyörityksessä.

Ilta eteni rattoisasti ja tuli yösaunan vuoro. Miehet olivat halukkaita menemään vielä saunaan, johon oli iltasesta jäänyt lämmintä. Tietenkin kaikki pojankoltiaiset olivat myös ha-

lukkaita saunomaan. Näin tapahtuikin. Pappa ei kuitenkaan halunnut tulla mukaan, vaan jäi istuskelemaan verannalle ja katseli kauniita karnevaalilyhtyjä.

Se, mitä miesten saunassa ollessa tapahtui, ei ole tiedossani, mutta kun tanssi sitten jatkui, huomasin, että yksi levy oli mennyt miltei halki. Tietenkin yritin peittää tämän levyn muiden alle, mutta selväähän oli, että tihutyö paljastui. Minähän se tietenkin oli syntipukki, joka levyn oli rikkonut. Itse tiesin, etten sitä ollut tehnyt. Siitä se alkoi varsinainen kalabaliikki – blää, blää ja blää... Isoäitini oli kipakka ihminen ja hän se johti lautamiehiä tätä tuomiota julistettaessa. Tulihan siinä tippa silmään ja marttyyri mursi mustaa haiventa. Siihen loppui tiskijukkakauteni, joskin taisi olla kello jo yli puolenyön, joten tanssi-innostuskin oli jo laimentunut.

Läksin minä iloleikistä pois, niin kuin seitsemän veljeksen Lauri saarnassaan mainitsee, ja menin epäoikeudenmukaista kohteluani nyyhkyttämään verannan toiseen päähän. Pappa, joka istui toisessa päässä, kutsui minut luokseen. "Kuulehan nyt", sanoi pappa. "Kyllä minä tiedän, ettet sinä sitä levyä rikkonut." Helpottihan se vähäsen, mutta olisin niin mielelläni kuullut, kuka raukka se oli, joka pisti pienen pojan kärsimään omasta töppäyksestään. Kun olen asiaa mietiskellyt, tulin siihen tulokseen, että syyllinen oli yleinen syyttäjä – mummu.

Eino Koskinen

Olihan niitä puliukkoja ennenkin

Lapsuudestani muistan, miten meidän talossamme hoidettiin vessa-asiat. Silloin joskus 20- ja 30-luvulla ei juurikaan ollut taloissa sisävessoja, vaan hommat hoidettiin takapihalle rakennetuissa ulkovessoissa eli huuseissa. Se oli yleensä kaksikerroksinen rakennus, jossa yläkerrassa oli yhtä tai kahta perhettä varten rakennettu koppi, jossa oli oikea istuin ja siihen tehty aukko kansineen. Näitä koppeja oli sitten niin monta, että kaikille talossa asuville oli oma koppinsa. Alakerrassa oli sitten itse ruuma, johon talon asukkaat usein toivat myös laskivetensä, koska kaikissa paikoissa ei ollut vielä edes viemäriä. Joillakin talon asukkailla saattoi olla joitakin kotieläimiä huolehdittavanaan, jolloin ruumaan saattoi kerääntyä myös olkia ja pahnoja. Nämä tavallisesti kerättiin ruuman johonkin nurkkaan eivätkä ne olleet aivan vessanreikien alapuolella.

Puliukot eli juopot olivat usein asunnottomia. He tiesivät, että huuseissa oli usein edellä mainittuja pehmikkeitä ja että talviaikaan niissä oli lämpimämpää kuin aivan paljaan taivaan alla.

Eräänä pakkasiltana eräs paikkakunnan juoppo kömpi huusin ruumaan olkien sekaan nukkumaan huolimatta melkoisen messevistä hajuista, jotka talvella eivät kuitenkaan olleet niin voimakkaita kuin kesäisin. Ja kun suloinen hutikka huuhteli hänen aivojaan, ei pienistä hajuista kannattanut välittää.

Joka tapauksessa miekkosemme oli juuri aamusella nousemassa olkien joukosta päivän askareisiin, kun eräs taloon kuuluva emäntä kantoi laskisankoaan ruumaan päin. Sangossa lienee ollut perheen koko iltainen ja aamuinen virtsalasti. Avatessaan ruuman oven emäntämme paiskasi laskisankonsa sisällön suoraan ovesta sisälle ja tietysti suoraan puliukkomme päälle. Emäntä oli saada sydänhalvauksen kuullessaan ruumasta möreän, unenpöpperöisen ja hämmästyneenkin äänen huutavan: "Kattoo nyt rouva vähän mihkä heittää!"

Ovatko sukujuuresi Hauholla?

Tutustu Hauho-Seuran toimintaan ja myynnissä oleviin Hauho-tuotteisiin osoitteessa

www.hauho-seura.fi

Myynnissä olevia kirjoja ja tuotteita voit ostaa kotisivuillamme olevalla lomakkeella tilaamalla tai Hauhon Kirjakaupasta p. (03) 675 1192 tai Hauhon kirjastosta p. (03) 631 1237.

Hauhon Luopioisten Tuuloksen historia I on tuhti lukupaketti Hauhon ja sen entisten kappeliseurakuntien Luopioisten ja Tuuloksen historiasta. Kirjassa eri alojen tutkijat esittelevät seudun esihistoriaa, luontoa ja sen kehitysvaiheita sekä kirkkohistoriaa Hauhon ja Tuuloksen osalta. Kirjassa pohditaan myös pitäjien nimien alkuperää, nykyisen väestön juuria sekä syvennytään keskiaikaan. Teoksessa on pitäjien isäntäluettelo vuoteen 1713. Kirjajärkäleessä on 971 sivua.
Hinta á 35 euroa

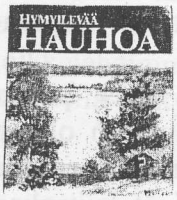

Hauhon luonnon kauneutta ja rikasta elämää kuvaa teos **Hymyilevää Hauhoa** on Hauhon entisen sivistystoimenjohtajan Vesa Leppälän toimittama, vuonna 1989 ilmestynyt kuvateos. Se on kuvallinen läpileikkaus Hauhon menneisyydestä 1980-luvun lopulle.
Hinta á 8 euroa

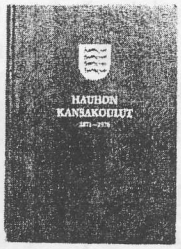

Urpo Syrjän kirjoittama **Hauhon kansakoulut 1871–1976** kuvaa kansanopetustyötä Hauholla. Tämä kirja ilmestyi vuonna 1979. Se on yhteenveto Hauhon kansakoululaitoksen historiasta. Tämä sataviisivuotias laitos oli täyttänyt tehtävänsä ja siirtyi historiaan vuonna 1976 peruskoulujärjestelmään siirryttäessä. Teos esittelee Hauhon kansakoulut niiden perustamisjärjestyksessä. Lisäksi kirjassa on Hauhon kansakoulujen opettajamatrikkelit. Lisäväriä kirjaan antavat kaskut ja muistelmat menneiltä kouluteiltä.
Hinta á 20 euroa

Myynnissä on lisäksi Hauho-pinssejä ja Hauhon isännänviirejä.
Voit myös tehdä ennakkotilauksen Hauho-Seuran kustantamasta kirjasta HAUHO HISTORIALLISISSA KARTOISSA. Dosentti, FT Heikki Rantatuvan kokoama karttateos ilmestyy joulumarkkinoille 2003. Teoksessa esitetään Hauhon historiaa karttakuvan muodossa 1600-luvulta 1900-luvulle.

Hauho-Seura r.y.

Pikkutie 87, 14770 Eteläinen, hallitus@hauho-seura.fi, www.hauho-seura.fi

Johanna Kurela

Jäsenkyselyllä kartoitetaan toiveita

Tämän uuden Orpana-lehden mukana on teille kaikille postitettu kyselykaavake, jossa tiedustellaan lukuisia seuran toimintaan liittyviä asioita. Vastausten perusteella seuran hallitus suunnittelee tulevaa ohjelmaa. Tuloksista raportoidaan seuraavassa Orpanassa.

Kaavakkeessa tiedustellaan muun muassa sitä, minne jäsenistö toivoo pääsevänsä retkelle, sekä mielipiteitä Orpana-lehdestä ja esitelmäaihetoiveita.

Jäsenistölle lähti edellisen kerran jäsenkysely keväällä 1999. Tuolloin tiedusteltiin kahta asiaa: millaisia ovat jäsenten tietokonetaidot ja mistä pitäjistä kukin oli sukututkijana kiinnostunut. Tässä uudessa kyselyssä ei enää puututa tietokoneasioihin, mutta tiedustellaan uudelleen, minkä pitäjien kirkonkirjoja ja muita asiakirjoja te useimmiten tutkitte. Seuran jäsenistö on muutaman viime vuoden aikana muuttunut, ja tilanne on nyt mahdollisesti vaihtunut toisenlaiseksi. Vuoden 1999 tutkimuksesta selvisi, että olemme vahvasti satakuntalais-hämäläinen seura, jonka juuret eivät juurikaan ulotu Savoon tai Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalle (ks. tarkemmin Orpana 2/1999).

Kyselyyn saa halutessaan vastata nimettömänä eikä jokaiseen kysymykseen tarvitse vastata. Tarkoituksena ei ole urkkia kenenkään yksittäisen tutkijan asioita tai mielipiteitä. Vastaajien tiedot jäävät ainoastaan kyselyn yhteenvedon tekijän (Johanna Kurela) tietoon.

Voitte antaa halutessanne vapaasti myös kielteistä palautetta pelkäämättä loukkaavanne verisesti hallituksen jäseniä tai muita toimihenkilöitämme. Jos siis esimerkiksi pidätte Orpanaa harvinaisen surkeana ja tylsänä julkaisuna, jota säilytätte yöpöydällänne ainoastaan voidaksenne nukahtaa iltaisin nopeasti, niin kertokaa se toki meille. Toivomme kuitenkin, että negatiivisen palautteen ohessa voisitte tehdä rakentavia ehdotuksia.

Perustammeko mikrofilmirahaston?

Seuran hallitus on viime keväästä asti keskustellut siitä, onko meidän seurallamme mahdollisuutta perustaa rahasto, jonka varoilla hankittaisiin Tampereelle uusia mikrofilmejä. Metson sukututkimushuoneen hyllyt ovat jatkuvasti täynnä ruskeita koteloita, joissa on Kansallisarkistosta ja maakunta-arkistoista kaukolainaksi tilattuja mikrofilmejä. Sukututkijat tarvitsevat selvästi enemmän materiaalia kuin mitä Tampereella on saatavilla.

Kaupunginkirjasto hankkii varojensa mukaan jatkuvasti uusia kirkonkirjamikrofilmejä ja -kortteja. Tampereen seudun sukututkimusseura voisi puolestaan rahaston avulla kerätä varoja tuomiokirjamikrofilmejä varten.

Yksin tilatessa kaukolainat tulevat kalliiksi – eihän niitä saa kerralla enempää kuin viisi rullaa eikä niitä saa pitää hallussaankaan enempää kuin kuukauden. Usein filmejä joutuu myös odottamaan pitkään, kun Kansallisarkistosta tai maakunta-arkistosta on filmirulla juuri lainattu jonnekin muualle.

Jos jokainen meistä, jotka joskus olemme tilanneet mikrofilmejä kaukolainaksi, lahjoittaisimme mf-rahastoon esimerkiksi 5–20 euroa, saisimme nopeasti kokoon varsin huomattavan summan rahaa eli paljon mikrofilmirullia. Näin saisimme ajan mittaan koottua Tampereelle hyvän mf-rullakokoelman.

Jäsenkyselyssä tiedustellaankin teidän kantaanne tällaisen rahaston perustamisesta.

Kysely ei ole kovin monimutkainen eikä siis sen täyttämiseenkään ole varattu kovin paljoa aikaa. Palauttakaa lomake lokakuun alkuun mennessä joko jäsenilloissa jollekulle hallituksen jäsenelle tai postitse Johanna Kurelalle. Kyselyyn voi vastata myös seuran internetsivuilla.

Kiitos vastauksestanne jo etukäteen!

Tampereen kesäyliopisto järjestää syksyllä 2003 kurssin

TUOMIOKIRJAT JA NIIDEN TAKAINEN SUOMI 1600- JA 1700-LUVUILLA (7610)

Aika
1.10., 8.10., 15.10. ja 22.10. klo 17.00–19.15

Paikka
Tampereen kesäyliopiston koulutustila Suvituuli, os. Yliopistonkatu 60 A, 4. krs

Kouluttaja
FL, historiantutkija Tiina Miettinen

Kohderyhmä
Sukututkimuksen harrastajat, joilla on sukututkimuksen perustiedot ja kokemusta oman suvun tutkimuksesta. Myös muut Suomen historiasta kiinnostuneet ovat tervetulleita.

Tavoite
Tutustuminen tuomiokirjoihin sukututkimuksen lähteenä sekä koko aikakauden historiaan Suomessa. Auttaa ymmärtämään omien esivanhempien elämää.

Sisältö
Tuomiokirjojen ulkoasu, käsiala, rakenne ja juttujen erityispiirteet. Keinot miten niitä kannattaa lukea ja kääntää. Oikeustapausten avulla käsitellään 1600-luvun suomalaisten elämää, mm. lainsäädäntöä, elinkeinoja ja väestön eri säätyryhmiä unohtamatta perhe-elämän arkea, kansanuskomuksia, kirjallisuutta, musiikkia ja pukeutumista. Aiheisiin paneudutaan keskustellen ja ilman kiirettä.

Hinta 70 euroa

Ilmoittautuminen 19.9.2003 mennessä joko www-lomakkeella osoitteessa www.uta.fi/kesayliopisto tai puhelimitse (03) 2238 433.

Uusi Vuosikirja saatavilla

Seuran uusi Vuosikirja, joka sisältää lyhennelmät edellisen puolivuotiskauden esitelmistä, on jälleen saatavissa. Myös useimpia vanhoja Vuosikirjoja on yhä saatavilla, samoin monia vanhoja Orpana-lehtiä. Julkaisut ovat hyvä lahja historian harrastajalle tai sukututkimuksen vastikään aloittaneelle ystävälle.

Sukupuun piirtämisestä kurssi

Seuran entinen puheenjohtaja Raimo Vasara pitää lauantaina 25.10.2003 Vanhalla kirjastotalolla kurssin *Näin piirrän sukupuun*. Tervetuloa mukaan oppimaan, miten sukupuu suunnitellaan ja toteutetaan omista lähtökohdista käsin. Kurssin jälkeen voitte laatia sukupuun vaikkapa lähisuvullenne joululahjaksi! Katso tarkemmat tiedot ja kurssin hinta seuran syyskauden ohjelmasta.

Sisältö

Eino Koskinen	Puheenjohtajan palsta	1
Ulla Koskinen	"Minä olen Davidin poika, joka voi antaa auringon paistaa yöllä" – Jumalanpilkkaoikeudenkäynti Suoniemen Sarkolassa vuonna 1662	2
Ritva Puro	HisKi-tallennuksen tilannekatsaus	4
Pekka Sillanpää	Kaarle XII:n kuolema	5
Vuokko Pärssinen-Tainio	Tervetuloa etsimään aarteita Suomen Sukututkimusseuran kirjastoon!	14
Johanna Kurela	Orpana myllerryksessä: nimenmuutosaloite ja kauneusleikkaus	16
Ulla Koskinen	Karkumatka Mouhijärveltä Rääveliin 1693 eli tulkinta poikkeuksellisesta tapahtumasta niukkasanaisen käräjäpöytäkirjan perusteella	18
	Kuulutko sukuuni -tapahtuma [Ilmoitus]	20
Eino Koskinen	Vapaaliiton sikari	21
Kaisu Karuvuori	50-vuotias pälkäneläinen Tervan suku ry	22
Tiina Miettinen	Syksyn esitelmistä	24
Ulla Koskinen – Tiina Miettinen	Outoa puuhastelua käräjätuvassa	26
Seija Pessi	Taimi Pukki, tamperelainen ortodoksisuvun tutkija	28
Johanna Kurela	Keväällä 2004 Tampereella valtakunnalliset sukututkimuspäivät	32
Mikko Kylliäinen	Ahdin emäntä nostaa prosessin	33
Ritva Puro	Maasta se pienikin ponnistaa – Vesilahden Hinsalan Ohralahdet koolla	36
Johanna Kurela	Sukuseurat esittäytymään!	38
	Liisa Zeitlin kiittää	38
	... ja Johanna Kurela kiittää	38
Kirsti Vimpari	Pappien virheitä ja tahallisia muutoksia – Kirkonkirjoissa paljon virheitä	39
Tiina Miettinen	Pälkäneen rauniokirkon salaisuudet	41
Eino Koskinen	Suuri karnevaali, pieni murhe	44
Eino Koskinen	Oli niitä puliukkoja ennenkin	45
	Ovatko sukujuuresi Hauholla? [Ilmoitus]	46
Johanna Kurela	Jäsenkyselyllä kartoitetaan toiveita	47
	Tampereen kesäyliopisto järjestää kurssin "Tuomiokirjat ja niiden takainen Suomi 1600- ja 1700-luvuilla" [Ilmoitus]	48
Johanna Kurela	Uusi Vuosikirja saatavilla	48
Johanna Kurela	Sukupuun piirtämisestä kurssi	48